

П. Карманський

МАВПЯЧЕ ДЗЕРКАЛО

(Листи з Канади і про Канаду до „Канади”)

Впорядкував Мирослав Шкандрій

Українська Вільна Академія Наук

Вінніпег - 1998

P. Karmansky

MONKEY'S MIRROR

*(Letters from Canada and about Canada
to "Kanada")*

Prepared by Myroslav Shkandrij

The Ukrainian Academy of Arts and Sciences in Canada (UVAN)

Winnipeg - 1998

Canadian Cataloguing In Publication Data

Karmans'kyi, Petro.

Mavpiache dzerkalo

Text and introduction in Ukrainian.

Added t.p. in English has title: Monkey's mirror.

Essays originally published in Kanada, 1913-1914.

ISBN 0-919867-00-8

1. Canada--Social life and customs--1867-1918.*
2. Canada--Social conditions--1867-1918.*
3. Canada--Politics and government--1911-1921.*
4. Winnipeg (Man.)--Social life and customs. I. Kanada (Winnipeg, Man.). II. Shkandrij, Myroslav, 1950- III. Ukrainian Academy of Arts and Sciences in Canada. IV. Title. V. Title: Monkey's mirror.

FC89.K37 1998

971.061

C98-920226-7

F1021.K37 1998

П. Карманський

МАВПЯЧЕ ДЗЕРКАЛО
(Листи з Канади і про Канаду до „Канади”)

Впорядкував Мирослав Шкандрій

Українська Вільна Академія Наук

Вінніпег - 1998

diasporiana.org.ua

ПЕРЕДМОВА

Петро Карманський (1878-1956) один з найпомітніших галицьких письменників першої половини двадцятого століття. Як поет, прозаїк, публіцист, перекладач і літературний критик, громадський діяч і педагог він був широко відомим, не тільки в Україні, але й на еміграції. Здобув він славу на початку століття як поет-модерніст. У 1913-14 рр. перебував у Канаді. Під час Першої світової війни він вів освітню працю з воєнно-полоненими в Австрії, потім був обраний до парламенту Західної Української Народної Республіки і став учасником його сесії в Станіславі, яка, 3 січня 1919 р., прийняла рішення про злуку з Українською Народною Республікою. 1922 р. виїхав до Бразилії для збирання фондів на підтримку Західної Української Народної Республіки. Він повернувся до Галичини аж 1931 р., коли отримав амністію й дозвіл польського уряду. Продовжував писати до 1952, коли хвороба унеможливила дальшу працю.

Сьогодні творчість письменника вертається до українського читача, який нарешті має можливість скласти повну картину всієї діяльності і творчого життя письменника. Мабуть, найменш відома частина цієї діяльності це його перебування в Канаді. Прибув Карманський до міста Брандону, недалеко від Вінніпегу, в червні 1913 р. на запрошення Рутенської школи для українських учителів. Ця державна школа готувала учителів для двомовних українсько-канадійських шкіл. Вона звернулася до львівської "Просвіти" з проханням вислати викладача української мови й літератури. Після закінчення викладання у Брандоні, Карманський переїхав до Вінніпегу, де почав видавати газету «Канада». Його фейлетони в цій газеті друкувалися від 16 вересня 1913 р. до 14 квітня 1914 р. під назвою «Мавпяче дзеркало». У них він подав картину тогочасної Канади й портрети українських діячів у сатиричному дусі, взявши на приціл у першій мірі прибічників Ліберальної партії і так звану 'незалежну' інтелігенцію, яка гуртувалася біля газети «Український голос». Реакція була така голосна, що ці памфлети до сьогодні вважаються найбільшим літературним скандалом у столітній історії канадійських українців.

Ймовірно, що Консервативна партія фінансувала «Канаду». Наближалися вибори до парламенту провінції Манітоби й Консервативна партія намагалася привернути собі симпатію українського населення. Вороги Карманського закидали йому, що він служив консерватам і що його виступи проти лібералів та інших груп були 'замовлені' політичними опонентами. Письменник попав у сам розгар політичної боротьби.

Громадська думка в Західній Канаді вимагала змін у суспільно-політичному житті, в той час коли консервативний уряд манітобського прем'єра Робліна вперто відмовлявся від усіх реформ і боявся майже кожного реформаторського руху. У своїх виступах письменник у значній мірі підтримував урядову політику, критикуючи з консервативних позицій не тільки лібералів, але й жіночий рух, деякі нові явища культурного життя (наприклад, кіно), поширення комерційного інстинкту серед загального населення тощо. У полемічному запалі Карманський іноді змальовував не тільки лібералів, але й широкі кола інтелігенції як радикальних і небезпечних суспільних експериментаторів, політичних опортуністів, зрадників церкви й національної справи.

Частина української інтелігенції в Канаді була під впливом М. Драгоманова, І. Франка й соціалістичних ідей. Представники цієї інтелігенції, які в деяких випадках прожили в Канаді вже двадцять років, відчули вплив канадійського середовища, особливо суспільно-заангажованих протестантських церков. Зрештою, обставини виробляли в них дух імпровізації й самопомоги. Вони не боялися пристосовувати традиції до нових вимог життя в імені поступу. Карманський уважав такі еволюційні зміни суспільно-культурного характеру відступом від якоїсь української есенції й небезпечним прискоренням асиміляційного процесу.

Однак, картина була набагато складнішою від тієї, змальнованої письменником у його фейлетонах. Під тиском нових умов, у вирі ідейної боротьби формувалися різні інтелігентські табори: соціалісти (з Павлом Кратом на чолі), ліберальні діячі «Канадійського фермера», і незалежна інтелігенція «Українського голосу». З політичними дискусіями перепліталися релігійні. Презвитеріяни, баптисти та інші протестантські церкви виявили велику активність і енергійно проповідували свою віру між новоприбулими. Поодинокі українські діячі підпадали під вплив одного або другого табору, іноді переходячи з одного політичного або релігійного середовища до другого.

Позиції Карманського теж переходили закономірні зміни. Він ще студентом української семінарії в Римі кілька років раніше став уважати себе атеїстом. Тому його підтримка єпископа Будки в Канаді і католицької церкви могла б виглядати парадоксом. Однак, пояснити це можна бажанням бачити міцну національно-культурну традицію, яка об'єднувала б українців не тільки в Україні, але й на різних континентах, та завербовувала б їх до боротьби за політичні права. У Західній Канаді римо-католицька церква була опанована французькими священиками, які намагалися не втратити свого впливу і, до 1912-го р., не допускали до створення Української Греко-Католицької єпархії та відмовляли

українським католицьким священикам дозвіл служити в Канаді. Лише приїзд Метрополита Андрея Шептицького, в 1911 році, переборов цей спротив. Наступного року була створена єпархія Української Греко-Католицької церкви і Н. Будка був назначений єпископом на Канаду.

По-друге, варто зазначити, що Карманський сам пізніше змінив свої позиції. У своїх виступах у Бразилії, у двадцятих роках, він критикував оо. Василіян і католицьку церкву з позицій, які іноді нагадували ті самі погляди, котрі він таврував у Канаді ліберальним вільнодумством.

В умовах 1913-14 рр. заперечення Карманським не тільки потреби урядової зміни, але й еволюції культурно-суспільних форм насторожувало, і вкінці-кінців відсторонювало майже всіх молодших канадійських діячів. У цьому треба шукати корінь його непорозуміння з місцевою українською інтелігенцією.

Наближалася Перша світова війна. Передбачувався неминучий крах старого політичного ладу, посилювалися в населенні не тільки соціалістичні, але й реакційні настрої й англо-саксонський шовінізм. Англійська преса вказували на загрозу Великобританській імперії від імігрантів і закликала до їхньої асиміляції найшвидшим темпом. Східно європейські народи, між котрими українська іміграція переважала, преса, здебільшого, характеризувала як елемент небезпечний для імперії з огляду на його культурну відсталість, неосвіченість і спротив асиміляційному процесові. Рік перебування Карманського в Канаді був, до речі, часом найбільшої української іміграції до Канади. Від початку століття до 1914-го р. прибуло приблизно 200,000 українців, а в 1913-14 р. відбулася найбільша іміграційна хвиля. Між 1901 і 1911 рр. населення Канади збільшилося на 43%. У 1913-му р. населення неанглійського і нефранцузького походження становило одну третину західних провінцій--Манітоби, Саскачевану й Альберти. У цій частині Канади українці стали важливим демографічним чинником. Вони, наприклад, були найбільшою католицькою громадою у згаданих провінціях і поважною суспільною силою, з якою рахувалися у виборах та якій дозволено було організувати двомовні (англійсько-українські) школи.

Така велика хвиля іміграції занепокоїла деяких державних політиків і збудила реакційні елементи, котрі вимагали 'одну мову' в 'одній державі'. Англійські газети в імені англізації (чи канадизації), домагалися рішучих заходів--закриття двомовних шкіл і звільнення українських учителів. Українська громада завзято відповідала на ці напади. Саме, запрошення Карманського до Канади виходило з громадського бажання поліпшити викладання вчительських курсів і

посилити спротив асиміляції. Хоч бажання втримати двомовні школи об'єднувало всіх українських діячів, не було згоди щодо тактики. Не всі погоджувалися з висловлюванням Карманського відносно пасивності громади й конечности союзу з Консервативною партією.

У виборах, які відбулися вже після від'їзду письменника, консервативній партії вдалося втриматися при владі. Однак, невдоволення урядом зростало й через рік ліберали прийшли до влади. У 1916-му р. ліквідовано двомовні, англо-канадійські школи.

Фейлетони Карманського відображають цю бурхливу добу, її пристрасті, полемічні перебільшення, громадські чвари й суспільні конфлікти. Його картини громадського й культурного життя цінні сьогодні як унікальне, хоч сатирично-викривлене, дзеркало періоду формування українського життя в Канаді.

Серія статей-фейлетонів «Мавпяче дзеркало» важливий етап в інтелектуальному і творчому розвитку письменника. В цих текстах відомий письменник-модерніст зрікся того принципового відчуження від громади і громадської праці, яка характеризує його перші поетичні збірки, і відійшов від своєї ранньої ліричної манери. У своїх «Листах з Канади» він уже виступає як політичний діяч і громадянський поет. Якраз рік перебування в Канаді найкраще свідчить про цю перемену в його літературній манері, і саме цей рік найменше відомий біографам і дослідикам творчости письменника. «Листи» дають читачеві можливість порівняти його погляди з висловленими згодом в Австрії, Бразилії й Галичині, і тим самим кидають світло на інтелектуальну еволюцію цього часто контрверсійного письменника. Розпочавши свій позов з українською громадою, Карманський, як колись і Пантелеймон Куліш, був певний власної правоти й громадського гріха. Однак, на відміну від Куліша, він у 1914 р. в Канаді, а пізніше на двох інших континентах, намагався примиритися з громадою. Його найгостріша критика зачеплювала тільки провідних діячів. Для добра загалу, він виконав велику літературну, освітню й організаційну працю на трьох різних континентах.

Зібрати й розшифрувати вдалося майже всі статті «Мавпячого дзеркала». Нерозшифровані місця позначені в тексті. Мова Карманського відтворюється за правописом 1928-29 рр., якого дотримується українська преса в Канаді. Зроблено це з огляду на досить невпорядкований стан тогочасного правопису, неточності в самому тексті й бажання самого автора зблизити свою мову з загальноукраїнською літературною мовою. Однак, збереження характерних для письменника діалектних, лексичних і фразеологічних особливостей вимагало деяких відхилень від цього правопису.

Тут слід подякувати всім, хто допоміг зреалізувати це видання: бібліотекарям Миронові Момрику з Національного архіву в Оттаві та Невенці Косцевич з бібліотеки Манітобського університету за допомогу в розшуках текстів; Маряні Нікулі та Наталці Лебедин за приготування тексту до друку; проф. Іраїді Тарнавецькій й Ярославові Розумному за поради в мовній редакції. Дослідчій раді суспільних і гуманітарних наук (Social Sciences and Humanities Research Council) і Канадській фундації імені Тараса Шевченка висловлюється подяка за фінансову підтримку, яка уможливила впорядкування й перше повне видання «Мавпячого дзеркала».

Мирослав Шкандрій

МАВПЯЧЕ ДЗЕРКАЛО

(Листи з Канади і про Канаду до „Канади”)*

16 вересня 1913 року

Мої перші кроки на канадійській землі

Коли я покінчив свої заняття як приват-доцент першого канадійсько-українського університету з тузіньом¹ слухачів, з яких половина на викладах спала, а друга половина займалася розмовою квітів, бо християнської мови не розуміла, та й на горі цей університет відразу був поставлений на сучасну європейську стопу і числив між іматрикульованими слухачами також і кілька представниць красного полу; коли я навчився танцю між ножами, який є конечним для того, хто хоче пуститися на „Мейн-стріт”² Вінніпегу, на якій (чи може, на якім) розбивається в кожній порі дня і року 5 000 „автомобілів” (як каже п. інспектор від укр. міністерства просвіти), ведених ручками красавиць, і 10 000 трамваїв (назвім їх відразу урядовим язиком: стріт карів), що не уживають дзвінків, аби не нагадували католицьких церков, коли - та гов! Зачнім з кінця.

Я взяв всі потрібні інформації, як прим[іром] що „галішенові” не вільно під загрозою 500 дол. кари плювати на „сайд-вок” (назвім по-українськи: тротуар) під час ходи англійців, які замість курити псують тютюн як наші бойки, про це проситься в цілі скроплювання пороху; або що тут не треба ніколи носити браунінга, бо 1) коли на вас нападе якийсь пан, то перше за все просить для вашого власного добра, аби ви були такі чемні і підняли руки вгору („hands up”), а тим самим не фатигує³ вас стріляниною; 2) коли не найде у вас ні кводра,⁴ то вложить вам до кишені доляра, а відтак копне негодя, що не уміє заробити (від цієї пори я все по півночі волочуся різними закамарками). Я взяв ці і всякі інші потрібні пояснення і подався на обзорини столиці Манітоби, будучої заморської української республіки з Кратом на чолі як її президентом.

Провідника і пляну я цілком не потребував, бо ціле місто покрасне простими „стрітами”⁵ і „евеню”⁶ як шахівниця на блоки, і в ній не заблудиться навіть сліпий від народження. І так гордий з того, що хоч в однім „європейським” місті можу обійтися без провідника (як я не знав чогось, то питався у полісмена і після його вказівки, з якої не розумів ні слова, йшов навшаня і все заходив на прерії), я пішов оглядати незвичайності міста.

Я бачив „гавзи”⁷ паперові, солом’яні, бібулові, дерев’яні, цегляні,

* Застерігаю згори, що всі листи засновані на фактах. Автор.

камінні, мармурові, порцелянові, залізні і з подібного будівельного матеріалу від одного до 15 поверхів високі. А відтак оглядав я місцеві виставки штуки. В одній “National Gallery of Arts” бачив я дешеві фотографічні знімки ординарних жидків і пикатих фермерів та „кавбоїв” (пастухів з прерій); в другому „Canadian Museum” оглядав я з великим заінтересованням залізні плуги, граблі, лопати, сковороди, баняки, шлії і т.п. Твори штуки, що вийшли з таких артистичних робітень, як слюсарня, кузня і т.п. (Для усунення непорозуміння скажу, що в Італії, в родиннім місці штуки, артистами називаються голярі, рубачі, столярі і др.)

Потім пішов я до інших „сокровищ” штуки, а іменно до театрів (читай „мувінг-пикчерс”, або по-українськи: кіна). Я звидів 800 театрів і мав справжній пир. Крім дуже симпатичних „кавбоїв”, „паїв” (пляцків з лопуховою начинкою), бачив я тут немовлят, що продукувалися на сцені гарними співами і чудовими деклямаціями; а після кожного представлення я ще брав участь в танцях, які додають на причинок для молодшого покоління. А все те за 10, а для гостей від 1-3 літ -- за 5 центів.

Пізніше оглядав я це добродійне заведення для нашого народу, що зветься Сіпіар⁸ або по вченому “Canadian Pacific,” яке своїми будівлями займає частину Вінніпегу. А щойно після цього звернув я увагу на другі гуманітарні заведення, що називаються „бари,” а по-хрещеному корчми. Вправді, кожного „ґалішена”, що посмів би впитися, забирають на безплатний нічліг до поліції, але тому, що ці приписи не відносяться до інших національностей, бари в кожному пору такі повні, що я ніколи до нинішнього дня не мав щастя дотиснутися до ляди, аби пізнати смак “whisky, brandy”, або що для мене як педагога, важливіше “teacher’s brandy” (учительської горілки). Та, на щастя, один з наших земляків дістав „лайценс” (концесію) на утворення першого українського бару, і маю надію, що він як для мене зробить виїмок і подасть мені при нагоді чарку через голови тисячної армії, яка береже його з ранку до ранку в його твердині за лядою. Дожидаючи цієї спосібности, я наразі подався у місто оглядати дальші знаменитости.

Вулиці тут прости і досить довгі, бо поки перейдеш дерев’яним „сайдвоком” з одного кінця вулиці на другий, то можеш перечитати найгрубшу українську повість від преди- до послісловія.

Бо треба знати, що в американськiм місті, що числить приміром 10 тисяч жителів, може поміститись 10 європейських міст з таким числом населення. Причиною цього є та обставина, що в середині міста льоти (парцелі)⁹ є такі дорогі, що ніякий мільйонер не в силі їх купити, і тому вони стоять всі з табличкою “for sale” (на продаж), дожидаючись слушного часу, і кожен день виростає на них буйніше трава, і з кожним днем їх ціна подвоюється. Так що як хтось хоче бачити правдиві прерії або піти на полювання на вулиці, то мусите їхати в центр міста, бо на давніх преріях

розкинулися доми жителів даного міста. А мимо того, що кожне місто розкинуте на десятки миль уздовж і поперек, знаходяться тут доми, з яких не один є пристановиськом кількох тисяч жителів. Одного разу хотів я відшукати число помешкання одного банкира, я мусів перечитати на скрижалях з іменами льокаторів¹⁰ цього дому кількасот назвиськ, і шойно дійшовши до половини списку, знайшов, кого потребував. На другий раз постановив я все, коли буду відшукувати в якимось домі число помешкання бажаної особи, брати з собою крісло. Бо цього фатального дня я захворів на ноги від довгого стояння.

Між дрібнішим крамом на вулицях звернули на себе мою увагу українські адвокатські інституції, а відтак англійські діти. Дотепер я гадав, що лиш Рим має гарних дітей: та бачу, я знаходився в блуді. Коли ці ангелята ловлять мене, як я йду задуманий вулицею, на стричок, або вітають симпатичним привітом: “Гелю!” то мені так любо на душі, а разом так сумно, що я бездітний батько і що не маю потіхи так як англійці, а після їх взірця і наші канадійські українці, що в 24 р[оки] життя мають пересічно тузінь цих ангелят.

Друге, що мені подобалось у Канаді, це тутешні красавиці. Личка в них діточо-невинні, очка як незабудьки, волосся чисте золото, а усточка як малини. Так і хочеться взяти таку любу головку в долоні та й вицілувати ці малини -- але при кожній з них стоїть як ангел-хоронитель суворий великан-полісмен, що своїм страшним поглядом забиває у вас всякі естетичні почування. Та що за варварська конституція!.. Головним заняттям жінок у Вінніпегу є купування блюзок і інших частин жіночого гардеробу на складі „Ітона і Сп.”, де в кожную пору дня на десяти поверхах знаходиться півтори тисячі продавців, півмільйона купуючих жінок і стільки товарів, що якби звіз сюди все добро з усіх жидівських і католицьких склепів міста Тернополя, то ще не заповнив би Ітона навіть до 5-го поверху. Дістанеш тисячку, як не дістанеш тут того, що тобі треба. Так пояснив мені земляк, що був моїм провідником у Ітоні (це одне місце, де я був би заблудився без провідника напевно). Я хотів зробити експеримент і заробити легким способом тисячку. Та на біду не потребував нічого. Банани і „олд чам” дістаю від комітету, який мене спровадив сюди на гостинні виступи; чого ж можу потребувати? Я глянув на морські очі продавщиці вісімнадцятилітньої красавиці, що ждала на замовлення, і ідучи за голосом мого поетичного серця, промовив несміливо, але з жартом: “Love if you please” (прошу любові). Та мої слова здавив ще на устах мій товариш, що знає краще тутешній кодекс моральності. Я шойно пізніше дізнався, що любов дозволена тут тільки англійцям. Щастя, що я висказав своє желання зі власним акцентом, і дівчина не зрозуміла, чого мені треба; а то був би відпокутував щонайменше піврічним арештом і депортацією до свого місця народження. Бо англійці дуже чемні, але зглядом своїх, і дуже толерантні, але тільки для своїх, як прим[іром] для апостолів „армії

спасіння”, що на кожному конері¹¹ танцюють, грають так фальшиво, як це потрафлять тільки вони, співають так як наші нанашки¹² а третій день весілля і проповідують так, що доводять слухачів до самовбивства.

Пишучи ці стрічки, думаю про англійських дівчат; не маю на увазі муринок, що вправді дуже елегантно убираються далеко краще чим наші львівські жидівочки (з лінії А-Б), ані моїх краянок греко-католицького віросповідання. Ці останні зовсім нагадують мені наших красавиць, що служать у жидів і бавлять їх потомство на Валах або Високім Замку. Раз лишень завів мене мій патріотичний нюх, при помочі котрого пізнаю кожну землячку на півмилі; а було це в готелі на обіді. В готелях usługують до столу все наші дівчата, яким поліційно заборонено говорити по-руськи, одначе цим разом мені usługувала дуже гарна і симпатична англійка. Але придивившись ближче, я переконався, що це моя давня служниця, Марина з Загробелі в Тернополі. Я так врадувався відкриттям, що скрикнув: „Марино, як ся маєш?” Та замість відповісти на мій привіт, моя красавиця підняла тільки палець до носа і прошептала: “‘Tis not allowed to speak Ruthenian” (Не вільно говорити по-руськи). Але це мене не збило з пантелику. Я зірвався з крісла, відчинив рамена як вітряк широкі крила і скрикнув ще з більшим жаром: „мама не дівчина! Ходи най тебе вицілую, Марусю!” -- Відповіла спокійно: “‘Tis allowed but to Englishmen” (Це вільно тільки англійцям -- П.К.) Я відразу сів як опарений, який я бідний, що не вродився з утроби англійської!

23 вересня, 1913

Мої перші кроки на канадській землі (Продовження)

Від цієї пори я, стрічаючи на вулиці якусь появу жіночого роду, заздалегідь спускаю очі, з цієї самої причини не їжджу ніколи „стріт-карою”, аби не сходитись ближче зі спокусою, беручи собі приклад з одного старокрасового катехита,¹³ що ніколи не їздить залізницею, аби не зустрічатись з жіночою породою, не купус в склепі, де продає дівчина, не носить сорочки, яку прала жіноча рука, і не приймає на першого пенсії, коли захворіє терціями, і гроші з каси принесе його жінка. (Ця хвороба терціяна якась вперта і проявляється у нього, звичайно, перед першим).

Коли я поробив усі ті замічення і освоївся з новим містом і життям, я затужив за кав'ярнею, за земляками, за глибокими філософічними розмовами при чорній каві і став розглядатися за своїми людьми. Кофейні тут нема, і тому не міг я захопити більшого гуртка наших інтелігентів, тим більше, що вони розбиті на атомні кружки, які у нас в старім краю єднає тільки корчма і кафе. В кінці мені повелось розвідати, що наше казино знаходиться все при цій вулиці, яку якраз брукують. Я дізнався якраз у бюрі праці, де якраз тепер знаходиться ця вулиця в цій стадії, вибрався сюди в обідню пору. Я не завівся. Кільканадцять товаришів університету або з гімназії якраз сиділо під муром зі своїми джаганамі¹⁴ і шуфлями і заїдали свій „bread hard” (не цей Брет Гарт, що пише). Втішались мною сараки¹⁵ і пропонували мені свою протекцію, як захочу пристати до їх бюра, але я подякував за їх щирю дружбу і прихильність, вимовляючись тим, що маю заробіток у 55 часописах канадійської України. З цієї пори я все, затуживши за товариством, кофейнею і інтелігентною розмовою, ходив в порі обіду до цього укр[аїнського] казино. Ми розмовляли про Будзинського і Петрицького, про гімназійних директорів „суших і ненарождених”, про університетські виклади з рутеністики, які існували у Львові ще тому 10 літ, про найновіші появи на літературній ниві, як про поезії Голубця, Галі Зозулі, Павла Смутка (а через асонанс і Шпитка) про найновіший переклад поезій Твердохліба на французьку мову, за що перекладач (Твердохліб) дістав високий гонорар від паризьких видавців -- Цукеркандля і Манішевського, заплачений вексялями Бирчака і пр. і пр.

А тепер скажу дещо виключно про себе.

Як звісно панам читачам українських часописів у Канаді, Штатах, я зачав і скінчив курс вищої освіти у Вінніпезі. Від того часу не роблю нічого. Перепрашаю! Я продукувався одного разу на сцені перед десятитисячним товпою, і мене висвистали... Я мав великий жаль до земляків за цю негостинну гостинність, але коли я пожалівся одному приятелеві, до якого маю довір'я (а

це дуже рідка річ тут у Канаді), дізнався від него, що в цей спосіб тут дають слухачі вираз своєму водушевлінню. Я простив землякам і знову зжився з ними. Але не міг якось здобути серед тутешньої громади якогось значення. І знов пояснив мені довірений приятель, що тут лише ті імпонують, що є грубими і високими та вміють напам'ять цілий словар недозволених цензурою висловів. Горе мені маленькому... Купив собі 15 фунтові „американі”, від яких попухли мені за два дні ноги до того ступеня, що я підріс на цаль¹⁶ з половиною, а відтак і маринарку, що містить на раменах три кіло вати і є така широка, що в неї можна вмістити крім мене цілу бібліотеку найбільшого критика Євшана і його челядника Грицяя.

Щойно тепер 55 наших часописів іменувало мене по 15 разів кожний професором тутешнього укр[аїнського] університету з місячною платнею 250 дол. (читай: 1250 кор.), з помешканням, чищенням черевиків, пранням шмаття і їдженям. Я счислив ці „appointment'и”, зсумував получені з ними доходи, і вийшло, що за рік куплю собі Ітона і Сп. Та помімо цього, знаючи з досвіду, що тут кожний, крім головного, має ще й побічне заняття, я постановив розглянутись і за ним. Занять тут багато. Та більше припало мені до вподоби лапання на стричок псів і полісменів, яке від часу гостини в нашім місті одного пастушо-індіанського цирку увійшло так дуже в моду, що тепер займаються цією роботою усі школярі (цей предмет науки зроблено в тутешніх школах на цей рік головним), всі дівчата, всі „лейдіс” і всі мужчини дорослі, від студентів університету почавши аж до банкірів і учених вгору. Подобалось мені ще друге симпатичне заняття, яке я бачив в кількох виставових вікнах. А полягає воно у дуже простій роботі, і скоро можна його опанувати. У вікні фризьєра сідає дівчина обернена до публіки відвортною стороною медалі, ручка другої дівчини причісує цілий день, „з ранку до вечора, з вечора до ранку” її довге волосся, що сягає аж до підлоги. Я постановив подождати аж підросте мені моя поетична чуприна, а тоді вже пошукати собі таку роботу.

Well... поки підросте волосся, походжу з терпеливим читачем по канадійській Україні і покажу йому те, що я бачив в часі свого безробіття. Вправді, цілої Канади я ще не бачив, але мав честь і нагоду пізнати її всіх типових представників із тих українсько-канадійських часописів, яким ім'я -- 55.

Я пізнав виділових всіх живих, мертвих і ненарождених 77 українських товариств у Вінніпезі (а це було дуже легко, бо ті самі люди є виділовими усіх згаданих товариств); я пізнав по одному примірникові українського вінніпезького поета, журналіста, вченого, лінгвіста, філософа, адвоката, інспектора від шкіл [не ясно], емігрантів, націонала, радикала, соціяліста, джека, тумана, п'яниці, алдермана (радника), промисловця, архипатріярха, учителя, католика, пресвітеріянина, баптиста, незалежного, протестанта, православного, масона, атеїста і хруня. Рідко до котрої породи

довелося мені знайти одного-двох товаришів; за винятком останнього фаху, яким займаються тутешні Українці за малими винятками усі. І мабуть ця народна організація має тут найкращі вигляди і будучність.

P.S. Мушу згадати ще про одну незвичайність Вінніпегу. Це одиноке місто, яке я знаю, від Мостиськ, городка Ягайловського почавши, що не має ні одного пам'ятника, ні одної статуї. І мені це місто надзвичайно заімпонувало тим, що не знайшлось ні одного небіжчика, чи живого ідола, який би йому заімпонував. Це розумію.

Коротко: Вінніпег, а так само і ціла Канада зі Штатами разом, мені надзвичайно подобались. Все мені тут симпатичне. Симпатичний пан міністр освіти (його імені я не в силі вимовити), що замість веліти мені стояти у своїм передпокої п'ять годин, прийняв мене після півгодинного дождання і навіть попросив сідати. (За таке саме приниження нашого міністра звільнив би цар зі служби); симпатичні мені мурини, з якими маю честь знатись і з якими сходжусь у неділю по вечірні на лабета¹⁷ на преріях в середмістю; симпатичні мені „чайнемени“, їх християнське ім'я -- китайці, що з гречности¹⁸ перуть мені білльо і беруть за вигоду тільки по короні від штуки; симпатичні ті жінки і сестри, що славляться на цілий світ своїми міліметровими ніжками; симпатичні ліберали, що проголосили клич: “українського язика не било, нет і бить не может”. Симпатичні куми з Куликова, що носять капелюхи по 15 долярів, словами: сімдесят п'ять корон і такі грубі бранзолети, що можна на них припинати тутешніх буйволів, які мені так само симпатичні; симпатичні університети, на яких зачинають науку від першої латинської деклінації, симпатичні ще банани, які тут роздають даром, симпатичнійші доляри, яких я ще не мав приємности бачити; симпатичні наші українські нотарі і адвокати; симпатична англійська гарнозвучна мова, завдяки якій я розширив собі губу на півпеля з одного і другого боку; симпатичні українські „стори“,¹⁹ де все дають завтра даром; симпатичні -- well... мені тут все симпатичне. Я так все полюбив! Моя душа сміється до кожного стрічного банкира і „ковбоя“, до кожної miss з фіялковими очима, і якби мала рамена, обнімала б усіх і вся. В моім серці все тепер празник, і я сміюся до цілого світу і з цілим світом. Я такий вдячний містерові Марку Твенові, що він прийняв мене до своєї вітчизни, де людям вільно сміятись (хоч вільно і плакати)! Я такий вдоволений з того, що з мене буде тепер вдоволений наш геніяльний критик О. Грицай і російський критик Федюшка, а що найважливіше, естетичний Торквемада Вячеслав, що видав був указ проти українського плачу і тим мене вирятував від заглади²⁰!

О, я вельми вдоволений!...

Вступні замітки

Difficile est satiram non scribere...

(Важко не писати сатири...)

Заки почну говорити про канадійську Україну цілу, позволю собі походити трохи по її серцю, значить, по Вінніпегу. Я назвав Вінніпег серцем канадійської України, бо ця столиця Манітоби числить на свої 200 тисяч аж п'ятнадцять тисяч „галішенів”, котрі по нашому називаються „рутенами” або на поетичній мові -- українцями.

Дивне диво, що якраз така сама цифра припадає в цьому місті (я це вичитав у місцевому українському часописі) на собачу націю... Нераз я застановлявся над тайною цієї аналогії, але проблем остав для мене все проблемом. Може мені його розв'яже хтось з більше ознайомих з місцем, а я поки що подамся „на норт”²¹, де наша громада заселила блоки компактною масою.

Не буду звертати увагу на особливості цієї української дільниці міста, як прим. на „партійний стор”, де наші „товариші” порозбивали собі голови і щоби це не мало місця на майбутнє, віддали його в посідання товаришам пейзаєм -- перепрашаю! тут пейси заборонено поліцією -- тому скажу прямо, свреям. Не поведу читача до товариства ім. Шевченка, яке хотіло робити конкуренцію нашій львівській академії, і тому для добра останньої товариші так само упоралися з ним, як з вище згаданою народною інституцією. Помину ряд „національних” церков, що потратили вірних і стоять нині як ті кіоски у Кам'янець-Подільському, дожидаючись нового завоювання мусульманами. Перейду повз твердині нашого народу, цебто повз дороги „гавзи”, які побудувало собі кілька наших „промисловців”, що за добуті протягом п'ятиліття доляри могли б нині в Галичині купити села. Помину таку спеціальність як „бари” (читай корчми), де як вчислив один наш статистик, наша голодна братія пропиває річно 2 920.000 дол., цебто по-християнськи: 14,600.000 корон (моцний Боже! таж за цю суму ми купили б протягом десяти літ всю Галичину від Збруча до Сяну!) -- бо мені видається, що ця цифра дрібку помилена. Не поведу тебе, шановний читачу, по хатах, в яких мучаться наші щасливі канадійці гірше чим грішники в дантовім пеклі; не буду говорити -- та цить! прецінь про щось треба таки сказати! Отже згадаю про те, що мені найсимпатичніше, і на що я звернув найбільшу увагу. Буду говорити про наших „руських” жидів.

Не питав я нашого урядового статиста, яке число цього мойсеєвого народу ущасливило північну, цебто нашу частину міста, та здогадуюсь, що свреї, наші доморослі і царські, дорівнюють числом щонайменше вінніпезькій

Україні. І що за щастя! Прошу подумати бодай про це: наші земляки гордують торгівлею, яка приносить чоловікові найменше 20 дол. денно, бо це не лицьохристиянинові; вони волять благороднішу роботу, як прим. замітання вулиць, рубання дров і т. п., за що заробляють по доларові або пів денно. Що ж би зробили наші куми, якби не було жидівських сторів, коли „до міста“ треба їхати півгодини? А ці англійці чогось не хотять мешкати між нашим хрещеним народом... Це одне. А друге: наші звісно поступові, і тому всі понімечились, по sir! поанглійчились. На їх хатах оголошено домашній промисел англійськими вивісками. Не так у жидів. Вони не лишень говорять вперто по-руськи не лишень до наших англійців, але і до цих правдивих (мабуть через те і цифра на наше населення така поважна. Так що ж! вільно полякам у Галичині підганяти число польського населення плюсом жидів, чому би нам не було вільно робити це в Канаді?) -- але і на всіх вивісках пишуть по-нашому і скрізь одверто признаються до нашої нації. Тому я страшенно полюбив тутешніх жидів за їх українофільство. Бо і як же ж їх не любити? Коли у Львові або в Коломиї скрізь самі німецькі написи, а відтак під ними польські, то тут ідеш „стрітом“, глядиш і очам своїм не віриш... Щодруга хата пишається великим написом: „Український стор“ -- а шойно під сподом „polski sklep“, а доперва на самій долині „Deutscher Laden“, а в кінці маленькими буквами щось по-жидівськи і підпис: Хаскель Центавзэнд. Або такий симпатичний напис: „Руська лондрі -- українська „шмаття“ -- Шулім Гой“, або „Українське (с)кладовище (с замазалось) -- „осел Зарваниця“, або „руська народна фотографарня -- Анкель Тавбелес“, або „українсько-англійська школа -- директор Моріц Тепфер“, або: „книгарня Просвіти -- katolicki sklep -- Наї Дуфт“, або: „українська різня -- Шльома Файтелес“, -- та вибачайте, я ж не міг всіх написів зятати! А скрізь додано: „Родимці і браття! не минайте свого земляка, бо в нас найтаньше і завтра задармо.”

Який я безгранично вдячний цим дорогим браттям-євреям! Як гордо ніс я чоло, коли вперше ступав вулицями північного Вінніпеґу і бачив цілу цю повільну українсько-руських написів, коли напроти лиш тут і там вичитав незугарний напис польський і то під нашою! Мені так і хотілося скрикнути словами нашого доброго цесаря з Відня: „Тут я між своїми русинами!” І як же не мають числитися з нами англійці, коли бачать таку велику силу наших купців і промисловців, що, як звісно, є все сілля кожної нації? Чого лякатись за будучність України серед моря чужого, а особливо англійського елементу, коли маємо стільки доказів патріотизму? Можуть собі хруні (читай: родовиті рутенці) вчити своїх дітей по-англійськи і прив'язувати їм на шию за кожне українське слово осячу табличку, а навіть їх побивати -- це нічого не вадить. Жиди, українські жиди не відречуться нашої рідної мови за ніякі скарби світа. І [не ясно] не одоліють їх українофільства. Бо ж вони знають, що з кожним роком будуть напливати свіжі імігранти зі старого краю і треба їх буде

розрадити своїм словом, українською горілкою, українською піснею на грамофоні і широю поміччю. Вони так люблять наш нарід, що пожертвували навіть одного свого Хаїма на нашого незалежного священика. От що!..

В заміну за цей їх патріотизм земляки щороку воздвигають нову народню інституцію і по двохмісячнім вжитку віддають її на вжиток братів-євреїв -- на синагогу. Ось які джентельмени!

Щойно тут роз'яснилась мені загадка, чому жиди не хочуть переселюватись ні до Аргентини, ні до Палестини. Вони люблять наш нарід... Люблять його безграничною любов'ю, що не вагаються їхати за ним через океан (хоч його страх бояться від часу переправи через Червоне море), аби йому нести поміч і шири розраду. І я впав на знамениту гадку: нехай пан барон Гірш і другі інші „Гірші” перевезуть п'ять тисяч наших гуцулів і бойків до Палестини, а за ними рушить щонайменше п'ятдесятитисячна жидівська армія спасення над береги Йордану.

Аж тут за морем, в столиці Манітоби зробив я це важливе відкриття і гордий зі своєї бистроумности, вхопився за перо, аби поділитися з тобою, читачу, цим і ще іншими враженнями з канадійської України.

Well...

Під знаком бика

Перше, що вдарило мені в очі, як я зайшов до північної, цебто української частини столиці Манітоби, це була велика скількість церков. Таких собі звичайних церков, що могли собі стояти десь по гірських селах, але не у столиці. Що це? -- подумав я, дивлячись на цілу повільно цих дерев'яних заць з баняками на даху, навіщо тут стільки храмів? Та швидко я дізнався, чого кожна вулиця цієї славної „галішенської“ частини міста величається своєю церквою. Швидко я дізнався, що тут що не дячок або прогнаний першокласий, вже і голова своєї власної церкви. Чого між нашими сердешними землячками не найдеш! Пресвітеріян, баптистів, протестантів, серафимців, незалежних, бодруківців і т.д. і т.д. А короною усієї цієї многоязичної „церкви“ є архипатріярх, „архигетьман січового товариства“, Макарій, побіч з якого втіні стоїть якийсь індивідум імярек²² Мужов. Та й спливає благодать від цього легіону „душпасторів“ на наш народ цілими ріками. Бо й подумайте. Був собі якийсь там Грицько родом з Коломиї, що вчився бардзо добре на філософії і вивчився відмалювати своє порекло²³. Приїхав сарака до Канади на звичайного робітника і навіть не мріяв про те, що колись на нього спаде така благодать, аби його поставили перед престолом у церкві і дозволили хоч би кадильніцею махати. Та щастя хотіло, щоб він записався у „барі“ і втратив роботу. І ось коли так сновигався вулицями з голодним черевом, підступив до нього якийсь „панотець“ і ... що гадаєте? Ні сіло, ні впало -- поспитав його, чи не хотів він бути священиком. Сердега витріщив очі і, розвівши широко руками, закликав з острахом: Я не вмю ні читати, ні писати, а мене хочете королем обрати! -- Нічого, брате! Тут не Галичина; тут воля; кожен тут мудрий, хто лиш хоче ним бути. Нащо тобі наука? Хіба тут хто учиться? Ось дивись, Майк (Миханьо) Дроворуб закінчив два кляси в своїм селі, а нині є адвокатом у Вінніпегу; а твого сгомостя²⁴ син вчився щось 15 літ тай служить при штайрампті. А що? -- Та воно правда, -- відповів кандидат до „духовного стану“ і пошкрябався поза вухом. Згода до згоди і „преосвященний“ (бо був це сам єпископ з афонської гори) „викропив нашого земляка на попа якоїсь там церкви -- за 5 доларів. І так намножилось цих всіляких попів, а разом з ними церков з різними назвами, що й не злічити. Буває урядус в своїй церкві „панотець“ у такий спосіб, що заложить руки назад, ходить, посвистує, потягає з плящини, а розігрівши кров, береться викидати образи з церкви, бо вони йому чогось то заважають; а далі викидає з неї і самого Бога, бо він, мовляв, нехай остається в Галичині! Тут воля, тут нам не треба ніякого пана. Щойно тоді відкриваються очі парафіянам на Н.Н., хто він такий, і вони відплатять йому тою самою мірою, т. зн.

проженуть його з церкви. І починається боротьба. „Панотець” має за собою власть, найманих полісменів і бере церкву назад в посідання. Парафіяни вночі забивають двері церкви залізничними штабами. Парох виломлює двері і т.д. В кінці ця боротьба кінчиться тим, що парох забирає шмаття і йде назад до „шуфлі”. А церква стоїть самітня та й сумує за своїм попом, аж в кінці заростуть до неї стежки травою, як це бачив я на Мек Грегор стріт у церкві, що стоїть поруч з жидівською божницею. І тільки від часу до часу заскреготить ключ в заржавілім замку спустілого храму і збереться кільканадцять „вольнодумців” на „мітинг”²⁵ до колишньої святині. Sic transit gloria mundi...(Так пропадає слава світу). А часом в неділю стане під нею паплатий Мужов та й вчить цікавих вірних доти, доки хтось зі слухачів не штовхне йому здорову дулю під бороду так, що він по волі чи по неволі прикусить язика серед речоту слухачів. Ось так твориться серед наших переселенців „свобода” віросповідання. А жидки дивляться на своїх галицьких знайомих та й мають безплатну забаву. Дурними були ці „гої” в Галичині, та коли надягнули канадійські сюртуки і краватки, подуріли до краю. І помішались їм язиками... Ідеш, буває, в суботу, чи в неділю вулицею і бачиш на однім блоці Мужова, що сповнює свій апостольський чин та й забавляє всяку братію своєю проповіддю, а зараз на слідуючім блоці самого „архипатріярха” Макарія в якійсь брудній, фіолетовій рясі, котрий за кілька центів дає грамоти на єпископів, гетьманів, професорів укр[аїнського] університету і пр. пр., а ще далі побачиш пресвітеріянського апостола, а там, а там -- „очі, очі! чом ви не впилися!” Оце тая воля, яку плекала наша славна індивідуалізація; ця воля, що запропастила наше ім'я, вичеркуючи його з карти, і кинула нас під ноги менш культурним народам, а нині робить нас погноєм всякої збиранини з різних націй, яку викинула з себе Європа, як непотрібне сміття до Канади. Коли другі жителі цієї псевдо-свобідної землі мають питання економічне, культурне, національне, то наш народ знає тут хіба питання релігійне, яке є потрібне всяким дурисвітам в цілі заспокоєння їхнього власного питання голодного желудка. І нема кому просвітити народ і збудити в ньому потребу своєї національної гідности, бо ті, що вважаються його провідниками -- цить! про них поговоримо другим разом. Тут закінчу тільки, що пословиця про ловлю риби не дивниця, що коли приїхав до Канади довгожданий єпископ, то відразу усе т. зв. інтелігентне громадянство наставило проти нього роги. Не спитав ніхто, пощо він приїхав, які має наміри, як думає поступати, чи не хоче може рятувати народ від денационалізації, від пияцтва, від жидівського визиску, від несвідомости всяких дурисвітів. Відразу впав клич: війна на життя і смерть! І ні один часопис не обізвався про єпископа, який в Галичині оставив по собі якнайкращу пам'ять, інакше як тільки найбільш простацькою лайкою. Не помагає навіть те, що цей єпископ на учительській конвенції заявив, що хоче працювати для школи і що рідну школу вважає рівнозначною з церквою. Та й нащо їм школи? Неграмотних скорше

можна обстригти. І тому усі наставили роги. Пішли дорогою, якою випадало іти горожанам держави, що має своєю емблемою б и к а. Може цим хотіли зазначити свій патріотизм до нової своєї вітчизни -- хто знає?.. Хоч треба взяти під розвагу²⁶ і те, що в них не загибає пам'ять їхнього давнього ремесла. Хто з яким пристає, таким і стає -- на це не порадиш.

Але я говорю надто серйозно і випадаю з тону.

For sale

Дивна ця Канада. Куди не кинеш оком, скрізь побачиш одну етикетку: for sale (на продаж). Кожна пядь землі, кожний дім, кожний предмет пишається цією етикеткою. Ніхто тут не хоче з нічим зв'язуватися надовго; кожний гонить за готовим здобутком, кожен хоче обдурити другого, продати йому свою власність за солоні гроші, а купити у другого за шонебудь. Один другого старається перехитрити, забуваючи, що з такими самими плянами носиться противна сторона.

Нема нічого постійного під сонцем. Це, мабуть, девіз всього канадійського громадянства, і тому все тут безвпину переходить з рук до рук, все виставлене на продаж. Не виключаючи совісті і пересвідчень. Коли б ви в Канаді на когось числили, коли б ви вірили його словам, його ділам, його обітницям, то ви були б дуже наївним чоловіком. І скоріше чи пізніше ви впали б жертвою своєї несвідомости і віри.

Наші земляки скоро тільки стануть на канадійській землі і скинуть зі себе галицьку рубашу, як стій канадізуються. „Ми ж народ поступовий” і здібний до еволюції... Та, звісно, що добро не так легко приймається, як всяка гидота; так було споконвіку, так буде мабуть „до скончання міра”. І наші епігони Колюмба переймаються тільки тим, що інші канадійці обтрясають з себе, як пархи. Переймаються грубістю, брусоватістю, певністю з себе і погордою до всього що рідне, а що найважливіше, всякають у свою чесну, мужицьку душу хитрість і купецьку вдачу. „For sale!” -- так і носить кожний земляк написане на чолі. Хто дасть більше, тому я продамся. Я був вчора атеїстом: це нічого не вадить. Ви християни -- я від цієї хвилини ваш. Скільки за мене дасте? Я був перед полуднем пресвітеріянином. Надходить пора обіду. А що якби так з'їсти католицький обід?.. Я на листі лібералів; може я помиляюся... Від нині я консерватор. Як думаєте, поживлюсь добре при столі консерваторів? Моя жінка потребує сезонного капелюха; не чули ви, чи я кому потрібний? Ви, пане, чий? В мене в кишені „Press” і „Telegram”. Мені все одно; я вмю жити і хочу тес... жити.

І творяться партії і підпартії в нескінченність. Зійдеться двоє-троє людей; заложать „бонч”, вивісять напис „For sale” і дожидаються купця. Трафиться дурак, купить товар, і появляється новий часопис, що має голосити нове свангеліє. І прибуває на торговицю свіжий міняйло, що торгує темним нашим народом, вбираючись в тогу адвоката національних мужицьких чи робітничих інтересів. За зерно сочевиці руйнують опікуни народу одиниці, родини, цілу громаду. Скільки то разів не запродали ці адвокати своїх братів

різним розбишацьким компаніям, що доробляються на шкірі нашого мужика мільйонів! Скільки грошей, приватних чи громадських не втонуло в кишнях цих міняйлів! Скільки комітетів і спілок не працювали над тим, щоб нашого фермера чи робітника знеохотити до всякої громадської роботи, що спочиває в руках майстрів з маркою інтелігенції! І можете нині обіцяти народові золоті гори, можете розпинатися за нього, можете клястися на всі святощі -- вам ніхто не повірить. Бо і як же повірити, коли на дверях кожного тутешнього діяча висить зловіща вівіска: for sale? як поручити справу в руки оборонця, котрий за годину може найти купця на себе і може продати себе враз з вашим добром?

А совість? етика? -- Добродію! в Канаді ці птахи не існують... Підождіть но до якоїсь okazji, от приміром виборів, а тоді ваша віра в етику, в совість людей зовсім скрахує. Як побачите зграю батьків народу, що біжать, задихаючись, на всі сторони світу і вигукують: for sale. Як побачите всі вистави їх адвокатських будок, заліплені цим злощасним написом, шойно тоді вам отворяться очі. Хоч впрочім не треба дожидатись аж цього празнику для того, хто має добрий зір, хто не короткозорий. Бо на українськiм ринку все ліцитація. Візьміть у руки кілька тутешніх часописів. (А їх тут тьма-тьмenna; більше чим у грамотних людей). Всі вони переповнені від початку до кінця самими купецькими оповістками, цебто простацькими лайками, які не є нічим іншим тільки купецькою працею плачених підприємцями факторів, що мають наганяти в стайні своїх хлібодавців покiрних овечок до стриження.

Скачи, враже, як пан каже... Це знають наші канадiйські журналісти і цього придержуються; поза те - ні крок... І тут проявляється вся їх мудрість. Бо за хліб в Канаді не так легко, як би думав той, що перечисляє на Галицькій пошті грошові перекази, що приходять туди з канадiйського Ельдорадо.

Іншої цілі не має майже ні один наш канадiйський часопис. Можете котрий-небудь з них читати цілий рік „від дошки до дошки” -- а ніяк не второпасте, якої держиться він програми. Бо і як же вимагати програми від часопису, який редагує чоловік, або люди, що самі не мають ніякої програми, хіба бажання навернути до своєї кишені якнайбільше долярів; що все займають вижидаюче становисько, бо на їх „офісі” виставлена вівіска „for sale”? Бо хоч вправді всі ці часописи продані зараз з першим порядковим числом, то все-ж таки може ще трапитись нагода, чи купець, котрий дасть більше. Наразі треба служити комусь, але служити тільки „за панщину”. І тому тутешні газети редаговані страшно недбало, без пляну, нецікаво і без толку. Як кожна робота, що робиться тільки до часу; як ці хати, будовані компаніями бізнесменів на продаж, які не можуть стояти довше як до часу їх продажу.

Meeting

Я вже мав нагоду бути на публічному концерті вінніпезьких українців, на приватнім мітингу, що від початку до кінця давав доказ, що у нас ще не загубас традиція козацької анархії і на всіляких нарадах за запрошенням, але ще ніколи не доводилось мені бути на нарадах, де інтелігенти сходяться „з масою” і обговорюють спільно справи, що відносяться до цілої громади. В кінці діждався празнику...

Відділ заміреної просвітньо-економічної інституції скликав загальні збори, аби повідомити громаду про успіхи своєї дотеперішньої акції в цілі закупки „льотів”²⁷ під будову народної інституції. (В скобках зазначу, що таких інституцій було у Вінніпегу вже кілька, і всі вони перемінились чогось у жидівські стори або синагоги, серед сердешних земляків збереглись лише назви, хоч ці інституції вже давно охрещено новими іменами.) Та це не належить до речі.

Белл... Хвальний відділ зложив, як звичайно, звіт з теперішньої своєї діяльності і на бажання громади перечитав з гори до самого низу всі рубрики приходів і розходів та дістав „votum” довір'я за теперішню свою діяльність з тим лишень застереженням, що він, цебто хвальний відділ, не повинен устроювати ніяких концертів чи вистав, як це виходить зі звіту діяльності відділу, бо це не входить в обсяг дій товариства, а що більше, воно получене з коштами винайму залю. Даремно відділ старався оправдати своє „прогрішення” тим, що інакше годі здобути грошей на згадану інституцію, бо нових „шейрів” не прибуває зовсім, а грошей треба хоч 50 разів стільки, скільки дотепер вплинуло від поважних шероуців; що з цих вистав і концертів, мимо получених з ними видатків, відділ зібрав майже [не ясно] тисячі долярів і збагатив касу і т.д. Все-таки дисонанс остався дисонансом; і багато панів-членів не могло одобрити поступки відділу, що дозволяє собі на такі незаконні „зделки”. Та й ще один дисонанс викликав у залі сенсацію. Один з достойних членів замітив ще бистроумно, що загальне майно товариства після щоту касира виносить тисячку, сотки, десятки і одиниці та ще з дробами, тоді як члени вкладали уділи лише сотками. Здавалось, що аж цей інтерпелянт забив неабиякого цвяха в голову хвального відділу; й справді, його бистроумність серед аудиторії знайшла повне одобрення, і він повів кругом залу поглядом побідника. І знов довелось відділові читати звіт приходити від “а” до “зет” і пояснити, що гроші вложено до каси і вони принесли за такий і такий час такий і такий процент, та що був ще і прихід із згаданих вистав і концертів. Одначе недовір'я до відділу, викликане заміткою бистроумного детектива, лишилось між

присутніми далі, і воно висіло у повітрі як суп, що дожидається відповідної хвили, аби кинутись на жертву. А нагода зараз же і найшлася.

Відділ, знаючи з досвіду, що аудиторія терпелива тільки до тієї хвили, доки не прийде пора збирати кошти на запланований концерт, і що тільки до цієї якраз хвили стане всім слухачам часу, аби брати участь у зборах, не занехаючи залагодити цю прикору формальність ще перед вичерпанням найважливіших точок програми сьогоднішнього мітингу. „З огляду на те, що капітал, який зібрався в наших руках, повинен лишитися недоторканим („слухно! слухно!“), проситься панів-членів зложитися по п'ять центів на запланований концерт за наш нинішній мітинг”, - так мотивував голова свій апел до жертволюбності громади. І зірвалася буря... Як то! ми дали уділи, ми мусимо ходити на мітинги, ми маємо оплачувати концерт! А від чого нечлени? (Знов не зашкодить замітити, що задумане товариство і інституція, хоч вона і має етику просвітньої та народної, має бути чисто бізнесовою, і тому не дивина, що члени зложили на неї аж 1000 доларів.) Здавалось, що мітинг „розлетиться”, бо половина членів вхопила вже капелюхи і подалась до дверей; та завдяки приторності духа голови, який зазначив, що можна встати і тим членам, які не заплатять податку, вдалось зацитькати революційний елемент і врятувати мітинг. Зібрано гроші, концерт заплачено. Це був новий здобуток відділу.

А тепер прийшла найважливіша точка програми. Хвальний відділ повідомляє поважних панів-членів, що на основі їх поручення з останніх зборів він закупив за таку й таку суму льоти під будову інституції і посунув справу на один крок вперед. („А...”). Чи панове одобрюють цей крок відділу, і хто має що до замічення? „Я, -- відзивається один член, - мушу висказати моє невдоволення, що зі мною відділ не радився”. „А я -- каже другий, -- не можу згодитися на це купно, бо льоти є власністю мого тяжкого ворога”. „А я, прошу панів, -- говорю третій, -- протестую проти купна, бо я був би продав свою землю”. „А я не можу згодитись на купно -- ніякого порукавичного, чи як там кажуть, „комішен”. „А мені, -- каже ще інший, -- видиться, що куплено за дуже дешево, а „таке м'ясо їдять пси”, як сказав якийсь там вчений”. And so on.²⁸ Відділ слухав терпеливо всі заміти і протести і все мотає на вус. Останній вислів - це лиш „ліцензія” поетична, бо цілий відділ безвусий. В кінці успокоїлися шановні нанашки²⁹ і допустили до голосу голову. „З огляду на це, -- прогемів він, -- що панове громада невдоволені ні з закупна, відділ приймає до відома всі слухні закиди і, щоб себе від них увільнити, ще цього тижня відпродасть закуплені льоти і в цей спосіб вдовольнить усіх. А протягом цього року своєї діяльності розглянеться за новими. „That's all right” -- Славно! -- загреміла аудиторія однодушно. Але тут не обійшлося без поправки нашого найбистроумнішого інтерпелюнта. „Я до цієї „резолуції” кажу вам, додаю ще цю поправку: Хвальний відділ при другій закупці лютів буде старатись дістати „комішен”. Я с „public notary” і ще ні одного купна не перевів

без „комішен”; пізнати, що у відділі не засідає ні один правник. І тому я ставлю ще одне внесення, аби одного „з комітетів” звалити, а на його місце вибрати правника. Внесення одобрено, і вибрано на місце одного комітетового нового „комітета” - правника, що тому шість місяців був „економом” у єгомостя³⁰ в Печихвостах, а тепер має на „Мейн стріт” свій офіс, в якого у вікні красуються в золочених рамках великий образ прерій, що їх перепливає ріка і перерізує „Сіпіар”³¹, а на дверях великий напис „Грицько Незнайко”, а по-англійськи: „Harry Wiseman” та ще і „public notary”, а під сподом: „вступіть, а не пожалуйте, бо дістанете пораду на що тільки схочете і не схочете”.

От так вибором правника до відділу полагоджено всі біжучі справи нинішнього мітингу. І всі повставали до відходу, бо вважали програму вичерпану доконанням такого успішного діла. Але предсідатель був на стільки нечемний, що дозволив собі шановну аудиторію задержати ще на хвилину. „З огляду на те, -- промовив він, -- що треба дати за закуплені льоти такий і такий завдаток, а в касі знаходиться лишень тільки і тільки грошей, панове, будьте ласкаві, порадити, де би роздобути гроші на цю ціль”. „А що це нас обходить”, -- відізвались голоси -- ви на це комітети, аби забивати собі ц. Та деякі були більше вразливими на розпуку відділу і стали радитись ще над цією точкою програми. „Я, -- каже один нанашко, -- знаю, що відділ „Народного спасіння” зібрав на народні цілі 100 долярів і вношу, аби йому відібрати ці гроші, бо ми також маємо народні цілі. (Голоси одобрення.) -- „Я, -- каже другий, -- знаю, що у адвоката Дерішкіри знаходиться легат на нашу інституцію, яким бл. п. Онуфрій Зав’язаний записав нам 200 долярів і зложив його в офісі Дерішкіри. Вправді його офіс проданий нотареві Майше Бессервісерові, але прецінь легат не належить до „real estate” офісу”. (Славно!) „А я би радив, -- говорить третій бесідник, -- аби взяти гроші від „провидіння”, яке існувало у Вінніпегу тому п’ять літ, і мало щось коло тисячки”. (Сміх і притакування.) Та й цей бесідник не був такий щасливий у своїх внесеннях, як його попередники. На його нещастя найшовся один „комітет” згаданого покійного гуманного товариства, який запротестував проти насильства всією силою чоловіка, якого хотять скривдити.

„Брали-бисте!?! Тес з маком -- о! А де взяти грошей? Були, а нема... Нас було сім комітетів. Що ми винні, що деякі повтікали з відділу? Нема відділу, нема товариства. Що було робити з грішми? викинути на стріт? Ага! брав бис! Ми поділилися. Я взяв всього 100 долярів, але нотар Грицько Незнайко вкрав щось три сотки. Так нам хотілось. Буде товариство, будуть і гроші, нема товариства, то що хочете?”

„Панове, -- кричить нововибраний відділовий, пан Гарі Вайсман, vulgo Грицько Незнайко, -- я протестую, аби приватні речі публічити на зборах понажного товариства і як та птиця, що в своє гніздо тее... and dat’s all”.

Авдиторія регоче, б’є „браво” передбесідникові нотару і кричить:

„нехай говорить!” Пан председатель замічає хитро: „З огляду на те, що пан Іван Дериміх говорить про речі, які не належать до речі, та з другого боку, з огляду на те, що ці речі суть для нас цікаві, чи панове годитесь на те, аби він говорив далі? Прошу піднести руки!” Всі за виїмком нотаря підносять руки, а Іван Дериміх підносить аж дві. Він має охоту публіцити свого товариша-комітета за те, що він вкрав більше від нього.

Що сталось далі, чим скінчилось останнє внесення, що було замахом на майно товар. „провидіння”, і чи справді воно перейшло „більшістю голосів” (одноголосно не могло перейти через опозицію нотаря Вайсмана) і чи вдалось нашому просвітньо-економічному товариству перевести на своє ім'я трансакцію майна, як вже не усіх трьох згаданих властителів, то бодай останнього, цього не скажу бо була пізня година, і я вийшов із залу „на свіжий воздух”.

Вертаючись з цього мітингу, я роздумував над діяльністю моїх заморських земляків, серед яких викинула мене на берег життєва хвиля, як Робінзона Крузо серед його товаришів-немов; і подивлявся витривалости земляків, що помимо всяких невдач, не падають духом, творять щомісяця нові просвітньо-економічні товариства, дають все нові складки, друкують щоразу нові анкети на шери, дають щомісяця нові печатки, нові друки, купують заодно нові рахунки: відтворюють нові відділи, комітети і пр. пр. і за всяку ціну хотять просвітитись і збагатитись. У цій витривалости добачував я найкращу запоруку кращої будучности канадійської України. І радів серцем, як може радіти лиш справжній патріот, що бачить ростучу силу свого народу.

Американська українська мова

В Америці все американське. Американські черевики, американські бараболі, американські корови - ну і американські русини. Мова цієї нової нації теж американська. О, це дуже гарна і цікава мова, і я дуже намучився, заки її навчився. Але я тепер гордий, бо збагатився на одну культурну мову, якої жоден мій земляк, що не був в Америці, не вмів. Ця мова -- це найкращий наш привозний товар з Америки попри доляри на рідну школу і попри анархізм і нігілізм, яким ушасливають нас наші „джеки” по повероті з Америки чи її філії Канади. Тай треба знати, що ця мова надзвичайно гарна і вчена. Вистачить лиш кілька примірів, щоб читач у цьому пересвідчився. Ось я відчитаю дещо зі свого записника (бо як той детектив ходжу по вулицях і все собі записую), а читач сам осудить. Прошу слухати:

„Мері, іди до стору, купи баксу мечів і батлю бренді...”

Що ви настрашились тих мечів? Не бійтеся: ось я вам переведу це на хрещену мову, і побачите, що ваш страх безосновний. Отже: „Марусю, іди до skleпу, купи пачку сірників і фляшку горілки.” А бачите, що нічого страшного. Який же з вас неук...

„Гарі, кам ан до бару, ликнемо вон малий бір енд детс ол райт. Я не маю моні, але якось пофіксую”. (Гриньку, ходи до корчми, ликнемо одно мале пиво і все буде в порядку. Я не маю грошей, але якось це буде.)

А що не гарно? Вас це інтересує? гаразд:

„Майк, тейк посткартку, купи в другсторі онде на конері, приліпи і кинь картку до бакси”. (Михасю, візьми переписну картку, купи марку в аптеці (тут, бачите аж в аптеках продають марки) он де на розі, приліпи і кинь до скриньки.)

„Сен, Джан, вейт а момент, ай гев тобі щось тел: кен ю боров мені е далер до завтри, бо ай гет нат, щоби піти на вечеру?” (Зачіплений утікає, кричучи: Но сер, гуд бай!) Гелов! вейт е момент, кроть твою парило, ай геф ту тел ю... сен, не муфуйся” (ворог сховався за корнером вулиці.)

Це вже мова рутенця, що має американське право горожанства. Що ви не розумієте? Таке ясне... „Слухай, Іване, підожди хвилинку, я маю тобі щось сказати: можеш мені позичити пів доляра до завтра, бо я не маю з чим піти на вечерю? Ні, пане, будь здоров! Зажди хвилинку, кроть твою парило, я маю тобі сказати... Чув! не рушся!”

А ось мова тих, що побачили світ божий на американській землі.

„Меме, ай уіл гов плей уіт май дір тічер он ді плейграунд бізайд скул. Уі шел плей ді футбол” (Мамо, я хочу іти бавитися з моєю коханою

вчительською на площі коло школи. Будемо бавитися в копаного м'яча.)

Або як вам подобається мова української шкільної читанки, яку зладили спільними силами усі тутешні учені педагоги, а видало міністерство просвіти? Читайте:

„Дякую тобі дуже багато за ню. (Манітоба, “Русько-англійська читанка. Перша Читанка.” Видана в Лондоні. На стор. 77)

Або: „Це є, де ми маємо наш город”. (Стор. 87)

Або: „Ми йдемо зробити страхопуди. Потім птахи будуть о с т а в а т и г е т ь. (Там же.)

Або: „Що за занятий день це є! Це є мій направлювання день”. (Стор. 103.)

А що не гарно? А такі квітки:

„Двос курят суть жовті. Двос курят суть брунатні”. (Стор. 51.)

Ану нехай так утне утнівський жидок!

Або ще інше:

„Моє гніздо є не порожнє тепер. Оно має чотири сині яйця в собі”. (Стор. 43.)

Хочете ще? Well..

„На дереві ч е р в о н о ш и й к а (рід женський) має своє гніздо.” Слідуюча стрічка: „Настя може бачити червоношийка і його гніздо (рід мужеський)”. Ось вам і гокус-покус!..

Та буде вже цього добра. Бачите, самі, що це неабияка мова бойків, але мова вчена і незвичайно виобразована. Це українська мова будучности. Вже нині цією мовою говорить близько пів мільйонова нація, цією мовою пише контракти 150 українських адвокатів і нотарів в Канаді і Стейтах, нею друкуються у 50 американських українських друкарнях всі українські часописи, цією мовою написані найкращі ліричні твори, які появилися коли-небудь під українським сонцем, охрещені: „Пісні про Канаду”, і великанська українська Рамайна, цебто віршована наша історія від Рюрика аж до наймилостивішого цісаря Франка-Йосипа I; цією мовою учить ціла армія наших канадійських учителів всю темну масу, цією мовою говорять навіть французи. („Який я гордий з того!” - скажу словами старокраєвого поета-боярина), та й будуть говорити і англійці, як тільки наші фермери нагодують стільки овець, що можна буде заснувати канадійсько-українське товариство по збуту худоби.

І з огляду на те, що, як я сказав вище, це наша мова будучности, я почуваюсь до патріотичного обов'язку сповістити п. п. д-ра Томашівського, д-ра Сімовича, д-ра Стоцького і д-ра Брика (всі доктори), що задумали, як я читав, написати спільними силами нову -- вже постійну -- граматику української мови, про існування мови, якої вони ще не чули (хоч вони доктори) з зазивом, аби висилали з рамени тов. ім. Шевченка і Львівського університету

Верхратського, щоб вистудіював би цю мову будучности і на основі цих своїх студій написав би граматику нашої мови з узглядненням згаданих „особенностей”, новотворів і перетворів, бо шойно така мова може поставити нас в ряди культурних народів, бо вона буде зрозуміла навіть англійцям і тим, що знають англійську мову.

А вже крайня пора якось окресати нашу хлопську мову, бо через її неокресаність всі делікатніші українські уста проміняли її на мову польську, російську, староруську і на ще там якусь руську.

Горі ім'єм серця!

Признаюся, що не люблю читати часописів. Від часу, як я був редактором часопису „Цим побідиш”, як я мусів читати 50 різних дневників, що про ту саму справу говорили на 50 ладів, подавали ту саму новинку в п'ятдесятьох сорочках, від часу, як я щотижня мав пересічно по п'ять процесів, від того часу я так зненавидів часописи, що благославляю своє щасливе положення, яке мене звільняє від читання дневників. Бо від цієї хвили мені прибуло 15 футів на вазі, я зацитькав свої нерви, а що найважливіше - я знов повірив в етику, повірив в правду і набрав охоти до життя.

Ще раз признаюся, що не люблю читати газет. І тому, утікаючи з рідного краю між людей, яких мови не розумію, я тим самим асекурувався перед часописами. А щоби вороги не могли мене переслідувати, надсилаючи мені наші часописи, я утік інкогніто і не подав своєї адреси навіть рідній жінці. Щось зо два тижні т. зн., як довго був я на морі, я був безпечний. Та скоро тільки я осів в одному місці на континенті, сейчас на мій спокій, на моє здоров'я, на мою віру в людей, а може і на моє життя зробив замах якийсь тяжкий ворог, якого я досі не міг вислідити. За кожним разом, як виходжу або вертаю домів, на порозі моєї хати здибаю газету... На щастя, мій невідомий мені ворог не осягнув цілі. Це англійські часописи, і я спокійнісінько відкопую їх з порога на вулицю, лишаючи приємність їх читання вороб'ям і волоцюгам-собакам. І регочуся в душі з мого завзятого ворога. Та лихо не спить.

Маю крім цього скритого ворога цілу армію одвертих ворогів. Це мої земляки в Канаді, з яких кожний є або редактором, або співробітником, або співвласником, або дописувателем, або кольпортером³², або вкінці симпатиком якоїсь газети, видаваної на мові, мені почасті зрозумілій, котра має назву канадійсько-української мови.

Аж ці вороги доїхали мені кінця...

Куди не повернуся, все один з цих моїх гонителів забіжить ззаду і встромить мені в кишеню свою газету так, що вертаючи домів, я все обтяжений цим паперовим добром до того ступеня, що мої сусіди, не знаючи моєї професії, стали мене вважати власником газетярського бюро, або бодай рознощиком газет.

Але це щойно половина лиха.

Шановний читач міг замітити, що я дотепер зовсім не говорив на тему намічену в заголовку цього листа. І вже побоююся, що стрінуся з закидом, що не говорю до річи. А це був би для мене вельми болючий удар, бо тим самим я зрівнявся би з усіма тутешніми бесідниками, яких я мав нагоду й щастя дотепер чути. Отже приступаю до річи.

Часописів, що розпихали мені кишені, я все-таки не читав. Аж одного разу, викидаючи з кишені до коша два тузини цієї літератури, я кинув на один примірник оком і переборював себе, здобувся на героїзм. Перед моїми очима став заголовок новинки: „Вісті з Запоріжжя або Геройські подвиги наших земляків у Вінніпегу”.

Заголовок мені подобався і я став читати далі: „Вчора опівночі п'ять наших земляків побилися з мурином Діком за дівчину родом з південної Африки (ім'я її ще нам невідоме) і віднесли над противником повну перемогу, бо його закололи ножами. Всіх героїв арештовано і відставлено до корту. Так слава про нашу відвагу і силу триумфує навіть і за океаном”.

Вістка мені подобалась і я перекинув листок та став читати далі:

„Знов нова жертва англійського насильства над нашим бідним народом.”

„Вчора тутешній суд видав вирок на нашого земляка Н.Н. на повішення. Невинна жертва впала жертвою англійської нетолеранції, бо Н.Н. лишень дозволив собі на жарт і заколов на вулиці Ruthenian Ave. полісмена.

Це вже п'ятий вирок смерті на нашого земляка в цьому році в нашому місті.

Шалітьте тирані!”

Нижче вчитав я таку новинку:

„Благородна інституція”.

„Останньої суботи вінніпезька поліція замкнула в арештах 77 наших робітників за п'ятику. Цим разом число щасливих, що в часі безробіття дістали безплатне удержання, зменшилось на 15. Новий доказ неприхильності правлячих чинників до нашого народу”.

Читаю далі:

„Місцеві вісті - Модерні подружжя”.

„Звісний діяч між нашими робітничими організаціями, соціаліст імярек Крутії не кінчив ще свого прожиття з жінкою т.з.н. трілітній період (бо в протяг такого часу звінчався зі своєю будушою жінкою) і справивши товаришам і жінці прощальний пир, розпрощався на нім зі своєю подругою, дуже сердечно поручаючи її і троє діточок опіці комуни. Vivat sequens!”

„Добрий бізнес”.

„Вчора відділ „товариства Каганця”, що удержував українську школу цього імені, заключив в канцелярії нотаря Почитайла контракт, на [не ясно] відпродав школу при Burrows Str. ч. [не ясно] буд. 1777 жидівській комуни на синагогу. Відділ продав хату за 13 сот (вона коштувала 45 сот) і якусь часть приходу пожертвував на добродійні цілі. Честь йому за це!”

„З культурного життя канад [і йської] України”. „Минулої неділі устроено заходом комітету літературний вечір у „Walker Theatre” на дохід хворого письменника у Львові. Публіка дописала, бо зібралось аж п'ять тисяч учасників. Хор під батугою звісного вправного

диригента Дериноса відспівав прегарну пісню: „Мир вам браття”, а відтак наступили відчити п. Недорода про літературну діяльність згаданого хворого письменника. Однак, з огляду на пізню пору, дві третини слухачів залишили залу, та мимо цього зібрано між оставшими ще 5 дол. і 55 цт., якими по доданню 35 дол. 45 цт. з кишені комітету заплачено зал. Вступ, як звичайно, в неділю, був вільний”.

„З судового залу”.

„П. Крат, звісний заслужений діяч як знаменитий організатор і справдішній добродій робітників виточив процес редакції „Канад. Січі” за новинку, в якій кинула згадана шмата на нього клевету, буцім-то він з товаришами, що творили „Раду сімох” (дуже гарна назва!) присвоїв собі півчверті тисячі, зібраних на рятування Мирослава. Свідки виказали невинність Крата і Коми, і редакцію „Канад. Січі” засуджено на грошеве покарання”.

„Ще про Крата”.

„Тов. Крата, його партійник іменем Задирчивий написав в тій же „Канад. Січі” допис, де виказує, що Павло, хоч він і очистився перед судом, все-таки „замочив” руки у фонді „на рятунок Січинського”, бо він один з „Ради сімох” знає це з конкретного джерела.

Крат у відповідь на цю нову клевету відповідає у своєму „Смаровилі”, що Задирчивий мститься йому за те, що він 1) дав йому з цього фонду тільки \$700; 2) що він віддав йому гроші, які згаданий клеветник, зрадник і сукин-син (sic!) вкрав з партійної каси, призначеної на закупно взірцевої партійної ферми.

„Новий наш культурний здобуток”.

„Цієї неділі висвятив наш архипатріярх Макарій 15 нових священників, переважно углекопів з Альберти, для нашої незалежної, або пресвітеріанської церкви. Горі ім'єм серця!”

„Радісна вістка”.

„Вчора депортовано з Вінніпегу до старого краю 5 тамошніх академіків, що приїхали робити конкуренцію нашим старим діячам.

Катюзі по заслугі...”

Та бачу, я стаю нудним, бо передруковую вісті, які кожен знає з газет вже давно. Але я так захопився цими симпатичними новинками, що мусів їх перед кимось повторити.

На закінчення скажу лиш те, що овочем цієї лектури було моє заінтересування тутешніми часописами, і що від цієї пори я кинувся з жаром до читання цих надзвичайно цікавих журналів так, що нині я вже досить добре поінформований про культурне і національне життя наших канадійських імігрантів, про їхні змагання, дотеперешні і будучі культурні здобутки, що певно будуть незвичайно великі і гарні.

Най Бог благословить наш чесний труд, сердечні земляки, мої любі і великі подвижники!

Поступ у всім і понад усе!

Ми так довго стогнали в галицько-лядсько-попівсько-сзуїтсько-урядничо-шкільнім ярмі, що дісталися з цієї вавілонсько-египетської неволі на нову Січ за океаном, хочемо жити повним спокою життям. Проч з попами, проч з учителями, школою і книжками, проч з національним питанням, проч з всякою політичною системою, проч з законами, етикою, совістю і тим подібним складом старини -- хай живе радикалізм, лібералізм, анархізм, соціалізм, комунізм, атеїзм, нігілізм, і всі прочі ізми, що знаменують чоловіка вільного, поступового, без науки, модерного.

Перший ліпший Клим Саламаха голосить в цій канадійській республіці нове євангеліє, береться „реформувати церкву, школу, якої він ніколи не бачив, загал, державу, людськість. Це ж так легко реформувати язиком, а ще до того чоловікові, котрий нічого не знає і не розуміє! І тому ціла Канада, куди повикидала Галичина з малими виїмками саме ледащо, аж роїться від всяких реформаторів. Кожна ферма, кожне містечко, кожне місто має своїх щонайменше 25 апостолів, що голосять нове євангеліє і то таке, про яке Європі ніколи і не снилося. Візьміть лиш одне число „Ранку”, „Робочого (sic!) народу”, „Кадила”, „Фармера” і десятки інших газет, яких назв не знає навіть найбільший експерт в канадійських „просвітньо-культурних” справах, і гляньте, яке це євангеліє! Такої клоаки зіпсуття, деморалізації, безглуздя, невіжи, брехні, злоби і безличности не виділа наша суспільність за цілий час свого існування, як тут за один рік або місяць. А все те роблять всякі банкроти, брехуни і ідіоти в ім'я поступу і культури... Та я надто серйозно говорю про речі, які кваліфікуються до ігнорування або сатири. Тому зверну увагу на другий бік медалі нашої поступовости; складу кілька слів „de politicis”.

В Канаді борються між собою два сторонництва, а заглядно дві фракції того самого сторонництва, що хочуть удержатись при кермі і пекти свої каштани в гарячому попелі всяких приватних амбіцій, корисотолубивости, зависті і т. п., маю на думці -- консерваторів і лібералів. Першої марки політикерів нема потреби пояснити; щодо лібералів зазначу, що вони такими лібералами, як російські панслависти є слов'янофілами або подільські польські демократи є демократами. Назвались лібералами для відрізнєння від консерваторів, а в дійсності у своїй тактиці, у своїй політичній програмі ані на волосок не різняться від наших дорогих галицьких вшехполяків.

Та чого то не докаже поступова назва! Можуть панове ліберали голосити круцяту на всі неанглійські народності, особливо на нашу почитиву галішенську націю, можуть кидати клевету, що наш народ дикий і під зглядом

культури стоїть нижче чим просвічені англійцями індіанці, можуть замикаати нам школи і гнати на чотири сторони світу наших вчителів, можуть заповідати на кожній сторінці своєї „Фрі прес”, „Кепітал”, „Бюлетин” і др. часописів, що не спочинуть доти, поки не вигублять нашого населення до ноги, т.зн. доки не повернуть всіх наших переселенців в англійців, можуть оклеветати наших дівчат і навіть віддати їх на поталу хижачьких „кавбоїв”, іменованих учителями до наших шкіл в цілі заспокоєння їхніх звірських забаганок -- все те никне в сьайві гарної назви: ліберали. Бо й подумати... В старім краю маємо націоналістів, радикалів, соціялістів, москалів, старорусів, клериків, а в останній хвилі прилетіла до нас з заходу нова птиця -- космополіти -- та лібералів ми ще не мали. І як же ж до них не горнутись? Прецінь сама назва містить в собі поняття поступу, толерації, волі, яка не снилась навіть нашим анархістам із Запоріжжя. А за цими птицями ми їхали аж за океаном, бо ми не зносимо ніякого ярма, ні духовного, ні фізичного; такими вже зродила нас „свята Русь” і зробила нас наша історія -- та й годі. Можуть консерватори давати нам школи, виховувати нам учителів, видавати для наших дітей читанки, видавати всякі урядові друки в нашій мові, на що не здобувались ще навіть галицька ц.-к., крайова шкільна Рада -- а з другого боку, можуть замикаати нам школи, можуть заповідати, що не стерплять в Канаді нашої мови, можуть і вибирати нам на посла неграмотного москаля, можуть продовжувати у відношенні до нас політику гр. Потоцького, все те не відведе нас від того, аби ми до них молилися, приносили їм жертви, били перед ними поклони, служили їм так, як це лише ми уміємо; а консерваторів ненавиділи, ганьбили і їх екскомунікували. Бо консерватори консерваторами, а ліберали -- ох! яка це принадна назва! Що значить, що вони нас топчуть і кривдять? І святий згрішить сім разів на день, а прецінь ми його одоруємо³³ і до нього молимося... Що значить, коли ліберали дали нам вже не раз і не два докази свого „лібералізму”, а в останніх днях дали нам таки дуже підіймаючу лекцію в Альберті? Ми їм прощасмо в ім'я їх гарної назви. Бо ми нація поступова, бо ми хилимо чола тільки перед ідолами волі, волі і волі.

І тому будемо гнати проч від себе наших справжніх священників, що мають звання, виховання, інтелігентність і щирю волю для нас працювати, а наклонимося і пригорнемо до себе всяких дурисів „з-під чорної звізди”, парубків без образования, знання і етики, що не узнають ніякої [не ясно], а є тільки платними агентами англійців [не ясно], і за плату мають нас заганяти у англійський обоз. Будемо вшати консерваторів за те, що вони руководяться почуттям справедливости, етики і гуманности, а підемо на службу лібералів, які нас копають, гнуть і заповідають нам загладу.³⁴ Ба наш клич: „Проч з всякими застарілими, спорохнявілими останками європейської культури! Анархія цебто поступ у всім і понад усе!

Навіть за ціну нашої заглади ...

Годі сміятись!

Годі сміятись... Перед вашими очима пересувалась ціла галерея типів, які можуть будити сердечний сміх, але сміх кривавий. Смієшся, а рівночасно тиснуть до очей сльози. Чуєш, як укритий демон говорить:

„Народе без пуття, без честі, без поваги!”

Лице палить сором. Невже нам судилася роля тільки паяців, які все і всюди мають збирати на сцені оплески - але тільки як паяци?

Оглядасься кругом і бачиш себе серед моря многих культурних народів, що заселяють безмежні простори Північної Америки і страх стинає кров в твоїх жилах. Всі ці народи ростуть, витворюють собі відповідні умови національного життя та всі глядять на нашого фермера жадним оком голодного вовка. Зігнавши наших хліборобів на найгірші землі, в багна, мочари, неужитки і в отруйні околиці, куди не годиться висилати навіть приступника, якого за кару мають депортувати на примусові роботи, спутавши їх сіткою довгів, відібравши їм спромогу збувати свої потом і кров'ю скупані плоди, ці вовки дожидають тільки нагоди, щоб у цього галицького вигнанця, що спішив сюди, як до обіцяної землі, загарбати усе, навіть те, що йому осталося як одинока дідівщина зі старого краю - рідну мову і його віру. Сотні гієн, платних агентів ненажертого смока, що дибас на нашу загибель, сотки всіляких дурисвітів, прічерів, викроплених Бог зна ким попів, що навіть і не мріють про добро нашого чоловіка, увихаються між нашими фермерами і робітниками і при помочі горілки, інтриги, безсовісних обіцянок, підлих обманств і т.н. ведуть їх до погібелі, стараючись звести їх до ролі муринів, зробити їх дійною короною інших народів, яким ці запроданці служать, і серед яких наш народ стоїть безродний, застрашений, немічний, непевний у своєму завтра. Чи ж на це їхав наш мужик до Америки, покидаючи там в ріднім краю свої села, свої кровавицею дідів скроплені загони, своїх добрих сусідів, гроби своїх батьків, братів, сестер, і діточок, любий звук своїх дзвонів, що напував їх спокоєм, заколисував їх смутком, вливав в їх зболілі серця насолоду, розраду і надію?

Годі сміятись... Дивишся на галерею цих типів, що вважаються провідниками народу, а відтак відводиш погляд і споглядаєш на сіру масу обдертих, голодних, розпитих, зневірених робітників і чуєш в душі тихий докір. А може і ти найдешся між тими, з яких ти так сердечно сміявся? І може і ти витиснув сльози з ока одного з цих чорноробів? Може і ти хоч несвідомо, або мимовільно - працював над поверненням свого „меншого брата” на цього раба, якого використовує ситий англієць, що хоче панувати над десятками других

народів? Хто з нас має чисту совість? - Мамона осліпила наші очі, жажда доляра вбила в нас почуття правди, здавила в нас любов, до тих, з-посеред яких ми вийшли, видерла нам прив'язаність до того, чим ми колись дорожили і чим дорожили наші батьки і ми затратили дорогу. Бо хіба ми ідемо правою дорогою? Хіба є у нас така ясна ціль і непохитна воля працювати для здвиження храму щастя наших заморських земляків, яких вигнала між чужинців та сама розпука, яка колись гнала тисячі кривджених наших батьків на Дніпрові пороги і на Подніпров'я? Мабуть не в багатьох?

Що ж з цього виходить? Всяке підозріння веде до чину; і як ми усвідомимо собі, що ми дотепер ішли не зовсім відповідною дорогою, або робили не все те, що годилось і як годилось, то це повинно нас повернути на відповідну дорогу. Хто шукає дороги, той може легко зблудити і не одно треба йому простити. Ходить лише про те, аби шукати і старатись найти властиву дорогу. Канада для нас нова земля; все тут щойно в повені, все ще дожидається остаточного оброблення, викінчення. Добре треба розважити, заки покладеться руку до остаточного заложення угольного каменя і тривких основ під будову канадійського українського життя. Треба дрібку пожертвовання, а що найважливіше чистої руки. Брудна рука, ведена безсовістністю і жадобою наживи не здвиже нічого тривкого і з цього свідомість братись до діла. Я далекий від того, аби робити комусь закид; я вірю в те, що в тутешніх суспільних діячів були щира воля -- не було лиш певних критеріїв і самоконтролю в ділі. Не думаю також накидатись з якимись порадами, бо знаю, що люди, які знають Канаду далеко ліпше від мене, знають так само краще від мене, що і як їм робити. Та це не спинює мене, аби виповісти свій погляд на можливо найуспішніше доведення до цілі задушевних бажань тутешнього громадянства, і гадаю, кожний зі мною згодиться.

Розбиті на десятки релігійних суспільних чи політичних фракцій не вдіємо нічого. На таку диференціацію можуть собі дозволити лише хто не є загрожені в своїм існуванні, а які противно можуть загрозувати другим. Всякий поділ і розбиття на партії чи гуртки є ослабленням. Хіба ми такі дурні, аби могли себе ослаблювати і то нарочно та свідомо?

Не вдіємо також нічого, як будемо вести політику опозиційну. Аж надто слабкі ще в нас сили, аби наша опозиція могла комусь загрозувати чи когось злякати. Бодай ще тепер, як довго ми ще не зорганізовані.

І тому, на мій погляд, лишається нам одна дорога: залишити всяку політику гуртків, яка веде тільки до сварів і партизанки, закинути так само і релігійну колотнечу і змагання зробити на силу нашу церкву сектантською на взір церкви англійської; оставити нашому народові його давню церков батьків, з якою народові було і є добре в старім краю, і щойно скріпившись в цей спосіб повести політику реальну т.зн. старатися правительству диктувати свої домагання. А добувши відповідні полегшення, які би давали нам спромогу

розвиватися під заглядом національним і економічним успішніше, повести працю так, аби ми могли стати поруч других пануючих в Канаді націй як новий чинник політичний. А спромога до цього в нас є цілковито, бо бодай в кількох канадійських провінціях, ми становимо поважний процент населення, і на будуче годі буде правлячим чинникам недобачувати нашого існування, або старатись його недобачувати. В Манітобі в цій хвилі кермо спочиває в руках консервативної партії, яка дотепер виявила досить охоти не спиняти нашого національного розвою і узглядняти бодай найбільш пекучі наші проблеми і домагання. Не бачимо цієї доброї волі у противників консервативної партії, у лібералів. Хіба не треба говорити, які з цього випливають висновки. Не кажу, аби запродуватися партії з тілом і душею, без огляду на реальні з цього користі для народу. Та й особистий інтерес мусить бути рішуче виключений. Добро народу понад усе! А щоби його досягнути, треба нам скріпитися настільки, аби ми були комусь потрібні. А скріпимо себе тільки єдністю і організацією. Покладаю найбільше надії на зреалізування цих бажаних ідеалів розумною і поважною пресою, а відтак працею ідейних і організованих учителів і духовенства, духовенства справжнього, що має певну практику в громадянській праці і певну дозу ідеалізму та охоти до посвяти. По містах до цих робітників ще треба долучити міську, свідому ідейну інтелігенцію.

На закінчення зазначу, що своїми образками не хотів я нікого обидити. Моя ціль була подати лиш образ вражень, яких я зазнав, дивлячись протягом двох місяців на тутешнє українське життя, і поставити цей образ перед очима тим, що освоївшись з цим життям через буденну привичку, не добачають, що в нім хибне, анормальне або пагубне. Хоч не виключає можливости, що і я в дечім помиляюсь, або бачив дещо не у властивім світлі. Та ідея, якою я руководився, малюючи ці чорні картини, моя добра воля повинні мене оправдати.

Вінніпег, вересень 1913.³⁵

ДОПОВНЕННЯ ДО МАВПЯЧОГО ДЗЕРКАЛА - Видання I (Листи з Канади і про Канаду до „Канади”)

2 грудня 1913

Чого український Вінніпег не буде вибирати свого алдермана?

Як взагалі всі інші нещастя, що навістили цього року вінніпезьку Україну, так і це останнє треба приписати появі в Канаді цього нещасного старокраєвого професора. Більш фатальної похибки патріоти не могли зробити, відколи держать у своїй опіці монополію українського патріотизму, як це кляте „виписання” зі старого краю одного оказу інтелігента. І кому, як кому, але „Українському голосу” належить в першій мірі кара за цей злочин. Але він старається вину спокутувати і нещастя загладити. Він кається свого гріха і пристав до „Ранку”, „Кадила”, „Роб. Народу” і „Канад. фермера” (а що не файна компанія). Та сотворив зачіпно-відпорний союз з цими давніми своїми приятелями, з якими був останніми часами дрібку погнівався, перепросився з ними в ім'я ідеї (це себе хвалить!) в цілі ведення святої війни зі спільним ворогом „Мавпячого дзеркала”, (а кажуть, що у нас нема почуття солідарности...). Що більше, на цю святу війну закликав він ще і других союзників заграничних, бо вважає своїм обов'язком направити лихо, яке спричинив, і на чолі святої ліги поставили лейтенанта аж аж з Альберти. Поки що зачалася перша стрілянина, та рішучого бою спільними силами всієї союзної армії під проводом самих генералів треба щойно надіятись. Переловлений посол, якого ліга святої війни вислала в цілях дипломатичних до інших провінцій, не міг подати нам точної дати.

Це не сміховинка, не жарт -- це факт. Та не хочучи відбирати своїм противникам нагоди переломати копія в обороні святої справи, на разі здержуємося до подання точніших подробиць. На все прийде свій час, а багато буде чого досказано у своїм часі. Нехай хрестоносці збирають свої сили, нехай заключають святий союз і нехай дадуть докази свого патріотизму та й зберуть ще більше співців цього роду, як Мороз, що у своїм запалі зрівняв патріотів з під егіди „Укр. голосу” з Гикавими, Гловами, Кретами і т.п. заслуженими мужами, і всіх звінчав тим самим вінком слави за їхні заслуги. (Бодай то Бог боронить від надто вірних слуг і приятелів!)

Поки що поділимося з читачами одним спостереженням. Тому що всі згадані монополісти від спасіння українського народу в Канаді звернули всю енергію проти домашнього ворога, автора „Мавпячого дзеркала”, годі було їм займатися такою дрібницею, як вибір нашого чоловіка на алдермана Вінніпегу. Нехай, другим разом! Поки що треба упоратись з одною бідою. І вони навіть не

мали на стільки часу і енергії, щоби вдавати якусь акцію, а через це дістати щось як „відступного”. Великодушно без найменших застережень відступили мандат другим навіть без „комішен”.

Стріча

(Моїм друзям в Канаді присвячую.)

Але кров моя рабам,

Мозок мій раб. І. Франко

-- Здорові були, товаришу! Бачите, і я в Канаді...

-- Чув...

-- Як же вам живеться?

-- От...

-- Ну?

-- Нічого.

-- Ба, щож бо ви якось немов не раді вітатись?

-- Нічого. Я дивуюсь, що ви хочете вітатись зі мною.

-- А то що? Чому ж би?

-- Хіба ви не читали, ким мене зробили кохані земляки в Канаді.

-- Чому не читав би? Цього тижня читав щось чи не у всіх часописах

передовиці присвячені вам. Деякі газети цілі були заповнені виключно лайкою на вас.

-- Що ж ви там начитали?

-- Нічого собі: мухомор, дурак, ідіот запроданець, [не ясно], дрантя, без штанів, дурак і ідіот і так далі все в коло аж до знуди!

-- І що ж ви, не цураєтесь такого упавшого?

-- Га-га! та й смішні ви, товаришу! Хіба я не знаю, хто ви? Хіба вас не знає вся Галичина? Воно характеристичне, що вами зайнялась ціла Канада...

-- Та бачите, всі кричать... може...

-- Пусте, не ви перший і не ви останній, Митрополит³⁶ видав мільйони на культурні потреби свого народу, а як його кохані канадійці вітали? Яйцями! Як згадують йому, що він купив на зиму хутро: чоловікові, що міг би за гроші, якими здвигнув ряд народних інституцій, убрати у хутра всіх дрантюхів, що понадягали замість холошків прасовані штани. Зате Макарія годують гарбатою. Чоловіка, що запишеться в історію нашої культури золотими буквами, що помимо недуги не спочиває ані на хвилю, всюди кладе цеглу під будову нашої будучности -- Канада збезчестила. Цілий народ ним величається: поляки нам його завидують, Боснія горнулась до нього як до батька, - тільки одна Канада знайшла для нього гнилі яйця! І хто це ця Канада? Може вона така посупова? Може випередила Галичину духово? Ні! били його і зневажали ті,

що в Галичині були б хіба дозорцями по криміналах, або полісменами.

А пресвятого Будку як гостять у себе? А тих, хто в Канаді вже довше і перевищує їх інтелігентністю? Адже звісно, що забіяки забіяками остануться, хоч би їх мастити не знати чим. Це злоба і етика рабів, яких несподівано випрягли з ярма. Хіба ви не знаєте, з кого вони рекрутуються?

З кого рекрутується канадійська Русь? З чесних мужиків і зграї неробів, вигнанців з початкових шкіл або втікачів... Лиш тут і там знайдете інтелігентнішу одиницю, як білу мишу серед тисячі звичайних бурих мишей. Але ті падуть жертвою зграї, що не любить білих, чесних одиниць. Це природньо. Це нічого іншого, як боротьба за існування. Доки нема в Канаді інтелігенції і людей благородних, доти ця зграя має жир з фермера, якого узяла у свою опіку. А там -- все пропаде, треба буде вертатись до свого фаху, до лопати і рискаля. Що ж би ви сказали, якби вам хтось забирав хату? І можете дивуватись? А нема нічого страшнішого як безземельний пролетар, що не хоче робити, а жити коштом других. А ще до того пролетар, чю спину донедавна краяли канчуки пана.

Такий відвічний наймит і раб так освоївся з рабством, що він без нього не в силі жити. Позбувшись ярма фізичного він наложить на себе моральне ярмо, як от наші земляки. Вони так носяться всюди зі своєю канадійською волею! А придивіться ближче: у кожного типова фізіономія невольника. О, це вельми трагічно!

-- Та я це розумію: але аби аж до цієї підлоти і гидоти знизилась і обкидали болотом те, що є бережене основними законами - особисте, приватне, хатне життя...

--Товаришу! Ви можете нарікати? Ви хіба не знаєте, що така товпа робила під час французької революції, як прорвала загату? Хіба ви мало наслухались про те, як вони уміють напасти на людину серед білого дня і її покалічити? Або на мітингу воювати браунінгами та кріслами, не щадячи безборонних жінок? І ви ще можете нарікати? Хіба не сором був би для вас, якби вони вас хвалили?

-- А вже ж. Але...

-- Ніяких але. Доки в Канаді нашу інтелігенцію будуть репрезентувати у значній мірі люди, що в Галичині були б лакеями, пастухами або форналями³⁷, втікачі і підозрілі індивіди, доти ні один правдивий інтелігент не буде тут мати забезпечення, що зможе ходити спокійно вулицями, робити якусь громадську роботу і тішитися пошаною земляків. Що ж ви хочете?

Ми прецінь живемо навіть в культурних хатах, бо не любимо світла і чистого воздуха. А ви цього свіжого воздуха пустили по канадійській хижі забагато нараз. Не одному, що грівся на печі серед смороду, зробилось нараз зимно. -- Протяг! -- роздалися голоси, а вас не відводить від дальшого провітрювання хижі! І що вони мали робити? Так як наш мужик уміє:

відтрити вас від вікна і дати кулаком під ребра. Що ж би ви хотіли? Ви визвали на бій усі темні сили і загрозили їх існуванню. Ви порушили багно, в якому вигрівалося цілими літами всяке гаддя, хроби і шурі. І ви хотіли б, аби не було гадючого сику? Ви викликали цілу революцію в царстві темних духів. І ви хочете, аби вони вас пощадили? Ви не знаєте, що діялось з Драгомановим або Франком, коли вони узяли „на короткий батіг” галицьких 80-тників? А нині ті самі, що плювали на них, плетуть для них лаврові вінки. Це було в Галичині. А що говорити про Канаду, яка стоїть за Галичину о яких 300 літ і може рівняти своєю інтелігенцією хіба з темним московським царством з XVII в.

-- Я вповні з вами годжуся.

-- Виходить, що вони держаться немудрої тактики, граючи перед своїми земляками з Галичини роль ідейних перейнятих патріотизмом людей, кидаючи від часу до часу якусь окрушину зі своїх багатих столів на народні цілі, що відтак сто раз випоминуть, закладаючи безліч всіляких товариств з шумними назвами: Січинського, Коцка, Франка, Павлика і т.д., які не мають нічогосінько спільного з одиницями, яких імена вони носять. Так само зле їм відплачуються ті, що засланяючись правом гостинності закривають справжню Канаду перед очима галичан маскою цієї Канади вимріяної, цього п'смонту, яким її в Галичині вважають, і через це зваблюють людей, які для „канадійців” є не дуже бажаними гостями, бо можуть їм покусувати „бізнес”. -- Як гадаєте.

-- А вже ж ця тактика їх погубить. Але позвольте вам ще одно поставити питання.

-- Прошу.

-- Чи з цими індивідуумами, які вас так немилосердно обкидають болотом з цієї дичиною, хотіли б ви говорити, як би так зійшлися з ними на вулиці?

-- Хіба!

-- Отже бачите. Чи лицює вам тим більше з ними говорити прилюдно, в газетах? Чи це не пониження вашої гідності?

-- Признаю вам вповні рацію. Так що ж! Оставити їх, аби далі бушували серед народу, висисали його, запродували як живий інвентар панам Канади, дискредитували нашу національну честь, копали гріб нашим інтелігентам?

-- Борони Боже! Не опускати рук і не дати за виграну. Лишень уміти бути гордим: робити своє, а на брехання псів мовчати та й парити їх батогом по спині, щоб аж пір'я летіло. На те вони пси, аби брехали. Побрешуть, а далі візьмуть під себе хвости і полізуть до буд. А тоді буде можна зачати роботу. Бо обганяючись від зграї собак, ви нічого не вдієте.

-- Рація.

-- І пам'ятайте: батогом не випускайте з руки ані на хвилю, бо ваш

обов'язок позаганяти псів до буди.

-- Спасибі за щирю раду.

-- Боже помагай!

9 грудня 1913

„Український голос” має час...

Він має час... Він знає, що хто уміє вичекати, той уміє заробити. Так і цим разом, коли манітобське правительтво хотіло зробити пробу, чи може числити на українців, чи має продовжувати політику попряння культурних потреб неанглійських націй, чи оглядатися за іншим союзником, а тим самим на нас начхати і піти слідами „ліберальної” Альберти, коли рішалася будуччина нашого народу, коли мала через вибір міністра Монтега побідити ідея двомовних шкіл, або ідея асиміляції всіх неанглійських народів, і тепер цей надзвичайно дипломатичний „Укр. голос” має час. Вибори були за кілька днів, а він все ще дожидав. Дожидав, хто дасть більше.

Чудова автохарактеристика п. Жеребка.

„Тепер він ще боїться власної тіні, міняє своє обличчя як хамелеон, бо духом він ще панцизняний”. Так характеризує канадійський Бі-ей,³⁸ незабутній борець за визволення народу з англійського ярма, своїх земляків в Галичині. Чи можна придумати для п. Бі-ея кращу назву, як цю, яку він сам найшов для себе? Хамелеон... Чудово!

Тільки треба побоюватись, що Галичина на хамелеонстві п. Бі-ея пізнається, а тоді п. професорові Укр. Тов. Педагогічного у Львові може увратися „джаб”, один із тих многих, якими його доля поблагословила і обсипас із усіх боків від консерваторів і лібералів, безпартійних і в кінці галицьких націоналістів.

Напишіть щось з історії...

Так мене вчить якийсь цуцик з псярні Гикавого, дорікаючи мені, що я замість писати історичні студії так, як Гикавий, узявся до критики тутешнього, спеціально вінніпезького смітника. А скажіть-но ви, щирий українче, жадний до пізнання рідної історії, де то ви були, як я зривав груди серед спекоти у Вінніпезі і говорив до порожніх лавок цілий місяць? Чи показався тоді хоч один „ліберал” бодай з цікавості?

Ні, ви ждали в готелях: аж я покажуся сюди по викладах, бо для вас було цікавіше, скільки склянок вип'ю я пива, чим те, що діялось на Україні тоді, коли ще „лібералів” вона не знала. Для вас цирк з мавпами цікавіший, чим рідна історія або література, і тому я для вас постарався за мавпячий цирк. Ви ще не вдоволені? Га, чим же вас вдовольнити? Не вдовольнили вас виклади рідної історії і літератури, не могу вдовольнити вас мавпячим цирком - що ж, могу вам дати більше? Долярів не маю; нехай вже хто другий про вас подбас. А історії також для вас не думаю писати. Ви вже маєте свого історика: куди мені з ним рівнятись? Це, бачите, історик вже канадійського хову³⁹, а звісно, що усе що канадійське, далеко краще від краєвого. Це підтвердить вам навіть

вєгревільський лейтенант і голдмайстер Пітер.

Отака собі розмова.

-- Як ся маєте?

-- Дай Боже сто тисяч... Що у вас чувати, п. Лемкович?

-- А нічого; бачите, при неділі читаю газети. Образуюсь теє...

-- А... це гарно, що при вашій тяжкій праці не забуваєте про свої духовні потреби.

Які там духовні потреби. Між нами кажучи, наша журналістика тільки гасить духа.

-- Що вам Бог дав!

- Ну не вірите? Дивіться самі. Ось вам „найпоступовіша” українська газета „Укр. голос” і пише цей, якого патріоти вислали до старого краю, аби вивчився на прем’єра Манітоби, Мг. Бі-ей.

-- Напримір...

-- Читайте: ганить галицьких студентів за те, що вони в поті чола здобувають знання, аби бути заборолом⁴⁰ проти польського походу на Русь, і радить їм кинути книжку і йти слідами паничів з Канади, викормлених потом нашого робітника, та грати „футбал”. Та не лишень їм, але і старим робітникам велить кидати роботу і ставати в ряди борців на забивовій площаді, бо лиш цим способом позбудуться песимізму і забудуть про те, що ляхи добираються до їх самої шкіри.

-- Що ж ви могли надіятись більше від п. Бі-ей?

-- Але ж це обурююче!

-- Та ж він прецінь мусів чимось пописатися в Галичині; а чим міг заімпонувати? Грою в м’яч. Бо він лиш це знає.

-- Так нехай не критикує іменних людей.

Нехай не кидає галичанам в очі їх песимізмом, бо його тупоумна голова ніколи не зрозуміє, з яких джерел цей песимізм випливає. Нехай не пускає тумана, що „футбал” нас відродить, як відродив Канаду. Нехай не деморалізує галицької ідейної молоді, яка знає у сто разів краще свої обов’язки, чим пан Бі-ей, вихований між англійськими паничами, що при спортах вбили в собі всяке почуття суспільного обов’язку. Ці студенти, яких він хоче відтягнути від книжки „футбалом”, викликали аграрний страйк, мучилися по тюрмах за свій обдертий люд, перемогли голодівки, тратили кар’єру, проливали кров у боротьбі. А що зробили канад[ійські] студенти? Вславилися як парубки капіталістів і під час робітничих страйків ішли рятувати мільйонерів, здобули собі славу страйбрєкерів. Їх ціле образование кінчиться на „У.М.С.А.”⁴¹ і їх трофеї, срібні чарки і щити за скакання, бігання, „сальтамортале”. -- Я признаю, Канада має здорових людей, але тільки здорових неробів. Де канадійська література, штука, наука? Все кінчається на

„мувінг-пiкчерс”. Де тi робiтники, що ... мордуються по приватних народних iнституцiях? ... Де патрiотичне жiноцтво, де iдейнi агiтатори, що терплять по кримiналах, вiдтягаючи мужикiв вiд виборчої продажности? Тут студенти є лиш платними агентами при виборах.

- Ну, ви може переборщуйте, пане.

- Борони Боже! Говорю те, що знаю. Я в Канадi не нинiшнiй, я дещо бачив i знаю - хоч я не вчився у високих школах i єсьм тiльки фермером.

- Може ви i правду кажете. Та потiшу вас тим, що п. Бi-ей у Галичинi не буде мати успiху зi своїм „футбалеvim” євангелiєм. Там студенти втруть йому носа швидко. А щоб вас переконати, то скажу вам, що у львiвському органi гiмназiйної молодi „Життя” зараз в першiм числi була стаття, що обурюється на паничiв, якi спускаються цiлими пополуднями санками в парку, коли їх батьки возять саньми „клеци” з лiса, калiчать конi i себе, здобувають серед тяжкої працi сухоти i дихавицю, аби їх сини-панички мали за що купити собi саночки до спорту.

Отже не iритуйтеся⁴² i числiть на здоровий розум нашої громади, а особливо молодi, до якої пiдкрадається канадiйський вовк.

16 грудня 1913

Через похибки набувасмо науку

Своїм виступом з „Мавпячим дзеркалом” я немов отворив бюро праці для всяких індивідів, що волочились по вулицях без заняття. Завдяки мене вони стали „співробітниками” славних вінніпезьких газет і дістали таку купу замовлень на „дописи” про мене, що самі не знають, як і коли одробляться, це немов нововідкрита копальня золота для всіляких голодранців. Бо прошу узяти до рук „Ранок”, або „Укр. голос”, або „Канад. фермера”. Читайте від першої до останньої сторінки - все та сама історія: Карманський, Капральський і т. д. Тут вже навіть таке, що борці за ідею, позаслинювавшись і позахрипувавшись, не годні вимовити мого назвиська, як цей рознощик журналів у Діккенса, що рано кричить по вулицях: „Mor-ni-ng ra-per”, годину перед обідом: „Mor-ni-ng per-par”, о другій по полудні: „Mor-ni-ng rip-per”, за пару годин: „Morn-ing ro-per”, а вечером: „Eve-ning ra-per” і т.д. Воно мусить таке вийти, як хтось попаде в манію і жебонить все те саме в нескінченність.

Бо про що не зачнуть писати славні писаки, все ведуть на нову канадійську хворобу під назвою „карманщина”, прошу на доказ хоч би ч. 18 „Фармера”. Я лайдак, а не чоловік, як не знайдете в однім однісінькім числі 6 (словами : шість) статей про мене одного: скільки тут не заробляють всякі шубравці⁴³ за ці дописи фабриковані у Вінніпегу і яка вигідна позиція редакторові, що позакладали руки, запрягли до своїх тачок цих голодранців, а самі хіба „редагують” наймудріший відділ своїх газеток: „адвертайзмент”! Вони страшно проворні! В цій хвилі в Австрії іде війна на життя і смерть, і рішається доля нашого народу, а в Манітобі за всяку ціну хочуть перереформувати закон примусу шкільного, вимірений на загляду нашого народу, в цій хвилі у самім Вінніпезі ідуть вибори - і що ж би вони могли сказати в такій критичній хвилі? Що можуть в таких справах сказати парубки з редакторськими ножицями в руці, коли вони дурні як пні і на суспільних питаннях розуміються як тая ... на перлах. А треба конечно щось сказати, бо інакше газету викинуть фермери з хати. Отже вони взялись на хитрощі: найшли ворога канадійської України в моїй особі і приписали мені більшу небезпеку, чим всім законам, виміреном на нашу загибель, чим самій джумі. І так викручуються соломою, так спасають свою ножичково-редакторську честь. І так читачі славних вінніпезьких газет дістають з кожним числом лиш цебер болота і слини скаженини, а „співробітники” зсипають до своєї кишені доляри. - Як же я каюся, що я продав консерваторам „Мавпяче дзеркало” за 20 дол. Бо прошу подумати, скільки воно було варта, як за самі його доповнення, мої кохані „співробітники”: узяли сотки долярів у всіх вінніпезьких газетах! Я продав честь, повагу, ім'я, значення поета, професора,

українця і взагалі чоловіка за 20 доларів, я взяв на себе ненависть усієї патріотичної Канадо-України, за 20 дол. я наразився на небезпеку утратити здоров'я, а може і життя за 20 дол., а мої помічники, сотрудники, що допомогли мені покінчити мій славний твір, загорнули сотки. Воно все так діється... Який я був недосвідчений канадієць! Як жалую свої похибки! Таж сам Гикавий оцінив мої дві статейки в „Ділі” на сто доларів! Як страшно мене надули консерватори, котрі повинні були знати, як тут платиться журналістична робота! А з другого боку, як дуже можуть каятися всі інші патріоти, що не поспішилися з офертою⁴⁴, яка була така дохідна і корисна, і не засекувалися проти критики „Мавпячого дзеркала”, містячи його на своїх сторінках ! Справді цим консерваторам, як то кажуть, і когут знесе покладок. Виграли терно та й годі...

А що ж я, сарака, що впав жертвою несвідомости? Я що ж? і я при цьому скористався. Я навчився цінити себе і як чоловіка, і як журналіста. Я впевнився, що в очах своїх канад[ійських] земляків я далеко значніша особа, як сам прем'єр провінції, а з другого боку навчився, як слід оцінювати свою журналістичну роботу. Скільки заспіваю за „Мавпяче дзеркало” Видання друге - це на разі тайна - бо воно ще не готове. Одначе вже тепер подаю до відома всім покутним писарчукам, співробітникам вінніпезьких газет, що як хочуть мати новий заробіток, який подасть їм поява цього другого тому архитвору, то передовсім мусять мене підкупити, аби я його видав. Щойно тоді нехай спроваджують вагон пер і цілий транспорт паперу. Бо я цього другого тому не дам вже за щонебудь. Заробляють усі, чому ж би і я не мав зробити бізнесу на рідній українській глупоті?

От же прошу: жду на вашу оферту.

МАВПЯЧЕ ДЗЕРКАЛО - Видання II

27 січня 1914

Aber die Wahrheit ist hart - Fr. Nietzsche.

„Своє „Мавпяче дзеркало”, яке вродилось під дуже щасливою звздою і має більше критиків та інтерпретаторів, чим, не кажучи про усі мої чотири збірки поезії, але навіть найбільший твір І. Франка”, - писав я зараз після місячного побуту у Вінніпегу от так „pro domo sua” аби занотувати свої враження з канад[ійської] України і порівняти їх після, припустім, однорічного побуту в Канаді та й сконтролювати свій орієнтаційний смисл. Случайно дісталось воно до відома загалу - побачило світ на сторінках „Канади”, тому що ні одної вінніпезької газети не вважав я відповідною, аби в ній себе ангажувати, а „Канада” була новою, без ніякої поки що марки, і напрям можна було шойно для неї витворювати. Та це не належить до річи: про те, як я „продався” буду мати нагоду поговорити на іншому місці. Я тут лиш зазначу, що ані не мріяв про те, що своїми від нехочу кинутими замітками здобуду собі аж таку славу, що всі часописи через цілі місяці будуть мене рекламувати на цілих стовпцях, що всі забудуть про цілу Европу, про критичну хвилю, яку переживає Галичина, де рішається справа незвичайної ваги, що лишать вітчизну канадійську на поталу долі, цебто нахабности англійців, забудуть про творення нових народних інституцій, а з пожертвуванням, гідним кращої справи, посвящать всі сили мені, звичайному рабові, що ніколи не був політиком, не був навіть послом, не заснував ні одного „товар. Шевченка”, ані „Нар. Дому”, ані „Просвіти”, ані „Бояна”, ані і т.д. , патріотичні газети так узялися мене рекламувати, що вже навіть описали моє чоло, мої очі, мій вус, змірили мене „фітами”, а є ще надія, що далі стягнуть з мене „невимовну” частину одежі і будуть заглядати нижче, чи не маю якого „спеціального знаку”.

Вони описали мої родинні відносини, в делікатний спосіб натякнули на мою жінку і дитину, написали мою географію з усіма подробицями і точностями, так, що я сам дізнався про деякі факти з мого життя, про які досі не знав зовсім; і описали мої штани, мою шапку, подали до відома загалу скільки я досі заробив на „патріотичній” і на державній службі і скільки вислав до Галичини, словом зробили з мене щонайменше японського Мікада, про якого виходять щотижневі бюлетені, які подають подрібно, на скільки міліметрів йому підросли нігті, волосся, який ступінь густоти посідають ці його інгредієнти, котрих не личить назвати хрещеною мовою і т.д. Я й сам собі не вірю, чи я справді на це заслуговую. Але пояснюю собі це тим, що інтелігент між міським українським вінніпезьким духовим пролетарем, це така невидальщина, як цей русин, що появився між Мазурами і вони збіглися його

оглядати та переконатися, чи у нього справді чорне піднебіння. Могли американські індіани Колюмба вважати богом, то чому українські індіани не мали б зробити з мене бодай невидане диво? Хто цьому подивується?

А все те завдячую „Мавпячому дзеркалові”.

Коли воно здобуло такі успіхи, гадаю, треба видати його другим накладом. Хто знає, що я ще ним здобуду? Може земляки зложать мені в покорі гроші на „шіфткурту”, як моєму найбільшому супернику Бі-ей, і вишлють мене до краю... Може ще і даруночок якийсь дістанеться. Вони вже щось такого задумують („Ранок”). Вони ж уміють цінити заслуги тих, що уміють бути сліпими там, де треба, і їх похвалити.

Та що робити...

Давай журбі підтяти крила.

І ставить монумент народним дуракам!

(Аж проситься рима: моральним жебракам).

Так я собі подумав і постановив свій архитвір продовжити. Тим більше, що кохані земляки в каучукових комірцях, з виголеними карками із шапками з написом „Українська армія спасіння” дали мені стільки матеріалу у своїх часописах, що я не перебрав би його й за десять років, за що на цьому місці мушу їм сказати велике спасибі. Спасибі і за те, що ви мене пересвідчили про мої великі обсерваційні здібности і переконали мене, що я ані дрібку не помилився, малюючи вас у своєму „М. дз[еркалі]” -- противно, що я ще наодно виретушував і позамазував зовсім непотрібно. Спасибі! Я за те старатимусь вам віддячити „по силам”. І тепер буду вже більше одвертим і буду ставити пам'ятники поодиноким заслуженим мужам.

„На ж дзеркало: воно всесвітнє, визирайся.

І зрозумій, який ти азіят мізерний...” (П.Куліш)

Хотілося б почати від того, як мене земляки „виписували” до свого цирку зі „Шкільного союзу” і як мені запевняли будучність, кажучи, що як курс не вдасться, то знайду роботу при будові „трека”, але коли б я зачав оповідати „з кінця”, то ніколи не дійшов би до початку, цебто до нинішньої хвили, а мені конче хочеться дати кінцеві замітки, які будуть дзеркалом спеціально для тутешніх потентатів пера, славних на цілий світ канадійських журналістів. (В скобках зазначу, що тепер вже буду лиш вірним істориком і не позволю собі на ніякий дотеп).

Отже зачну від одної сценки, що представляє : канадійську гостинність.

3 лютого 1914

Канадійська гостинність

(„Канадійський фермер” ч. 47, 1913 р.)

Було це в тиждень після мосі депортації (не знаю за які провини) до

канад[ійської] Содоми, Вінніпегу. Я стояв на „сайдвоку” з цим хитрим д. Гігейчуком, котрий вітрив, що завдяки мені стане славним (і не завівся), та чогось зв’язався зі мною, коли українські хорти винохали від мене вже все, що їм було треба і дали мені урльоп, т.зн. всі від мене повтікали. Нараз підступив до нас якийсь чоловік, якого я відразу налякався, бо він мав фізіономію канадійського детектива. Сіпнув його за рукав, відтягнув на бік. В мене душа завмерла. Хто зна, чи не образив я може яким необережним словом маєстату⁴⁵ держави, або щось подібного? Хто зна, чи не доведеться пізнатися з канадійськими властями? Я ж викладаю історію України, а вона не дуже цензурна; багато у ній драстичного, багато доводиться віднести до сучасних обставин, дещо критикувати. Але моя тривога не була оправдана. Д. Гігейчук приступив до мене і промовив: „Оце найстарший наш вінніпезький адвокат, вельми заслужений народний діяч (останнє слово вимовив він з тінню іронії) - питається, чи не були б ви ласкаві випити з ним склянку пива, як це вас не образить”.

-- Хіба ж образитися! Можна тільки подякувати за честь, - відповідаю.

Тоді підійшов вже сам п. адвокат. Типова фізіономія галицького хруня, яка в громадській канцелярії займає звичайно становище пана секретаря.

Представився, перепросив за сміливість і ще раз спитав: „добродій не образяться і зроблять мені честь та й вип’ють зі мною склянку пива?” При тім гнувся у „погибелі” і ласився: мужицький цуцик, якого усі б’ють, а ніхто не дає їсти. Він нагадував мені точку в точку безсмертний тип Діккенса, змальований [ним] в його архитворі „Девід Коперфілд” під назвою Uriah Heep. Шойно пізніше я впевнився, що я справді повинен був образитись і що справді зробив йому багато честі, що на його пропозицію пристав. Але що ж. Звідки я мав знати, що в особі адвоката, якого ціла канцелярія заліплена надзвичайно гарними патріотичними етикетками, криється ліберальний шпідіо? Що тут детективи замість орлів, як в Австрії, носять патріотичні кокарди? Я ще тоді Канади не знав і відносився до кожного земляка з повною щирістю. А шойно відтак пересвідчився, що тут за щирість вішають. Пропало. Чоловік вчиться не до старости, а до смерті, -- сказав би п. Наум Дрот. А в Канаді треба мати спеціальний нюх, бо тут парфума дешева, і найбільший гниляк так випарфумується, що його смороду не вчуєш так легко.

Ми випили по склянці пива і розбалакалися. Др. прав жалувався мені на українських інтелігентів, на їх недостачу виховання, сердився на Ю.Бачинського, що об’їхав Америку, а до нього не вступив за інформацією і тепер збирається писати книжку про Канаду. Я замітив, що він вже її написав, на що п. др. позеленів. Скажіть мені на милість Бога, що він може написати, коли він мене питався? Я йому притакнув, але при тім зазначив, що у всіх канадійців він не міг бути, бо був би посивів, заки був би відбудує усі візити. Цим я ще більше вразив адвоката. -- У всіх! -- крикнув, -- міг собі всіх лишити, я не

те, що всі! Я перепросив п. адвоката мимовільну образу і цим його трохи втихомирив. Він став жалуватися на Демидчука, як смів він звертатись до нього з проською про гроші на „рідну школу” на публічному мітингу, а не у його офісі у фракту. Пізнавши темперамент п. д-ра, я вже тепер притакнув без ніякої замітки. Цим я так підбив собі прихильність адвоката, що він запросив мене -- знов з низькими поклонами і перепрошеннями, вроді таких: „Шануючи ваш гонор кавалерський т.п. -- на вечерю. Виринав клопіт, де іти. Він хотів провадити десь до „спелюнки”, де вечеряють ті, що заробляють вночі, але цей неоціненний інспектор і самотній аристократ серед вінніпезьких українців узяв на себе провід.

Ми повечеряли в одному з кращих готелів. Принесли рахунок. П. др. узяв його в руку, дивився довго, обертав на всі боки, відчитував, шкрябався в голові і сопів. Я думав, що це вже привичка правника кожен папір піддавати докладному іспитові; правники хитрі і обережні... Та в кінці п. др. закликав кельнера і каже: „Ви помилилися, тут стоїть 1 долар”. Кельнер взяв рахунок, пішов до каси і за хвилину повернувся... „I am sorry,- каже, - я помилився; ви маєте мені ще доплатити 30 цт.” Якби був вдарив грім, то п. др. був би так не налякався як цих слів, позеленів і, сопучи, заплатив. Моцний Боже! Та ж за ці гроші можна було справити хрестини і почастивати всіх кумів. Якийсь чорт наносить панів з Галичини! Не має п. др. до них щастя... Нічого не дадуть торгувати, та ще й доплачує до голоколінків. Я був би радо вернув п. адвокатові хоч половину з цієї суми, але я тоді був ще на патріотичній посаді і покищо не діставав пенсії.

Ми розпрощалися. За два дні стрічаю п. адвоката на вулиці - не пізнає мене. Ого! - гадаю, - певно ображений, що я не був з візитою у його офісі, до якого він чогось має пасію стягати кожного земляка.

Доперва тепер мені роз'яснилося, як я перечитав ч.47 „Кан. фермера”. Він загнівався на мене і п. Гігейчука за те, що заплатив 4 дол. 30 цт. за вечерю. Бо вже другий раз мені це дає до пізнання у цій газеті. Це раз. Жаль йому і того, що він на тій гостині не міг мені розбити голови, як це діється все на весіллях і хрестинах між нашими нанашками у Вінніпезі; як цього мав досвідчитись Демидчук на сході. І тому він аж тепер грозить в „Кан. фермері”, що наша гостина ще не скінчилася, і що я не виїду з Канади з цілою головою. Бо і як же ламати святі національні звичаї? Це два. А в кінці третє: він виступав лише в ролі агента Гикавого і лише тому мене просив на прийняття, аби потім перед цілим світом голосити, що я був в готелі, про що „Кан. фермер” пише вже 10-ий раз, маючи на це доказ. А гнівається і мстить мені тому, що Гикавий не хоче йому звернути тих 4 дол. 30 цт.

З огляду на те, що мені залежить на добрім імені, і що я хочу, аби всі думали, що я як поет, ніколи нічого не їм, ані п'ю, бо інакше не був би поетом, я запитуюсь цією дорогою:

Пане Воля!

Чи згодитесь на те, що я вам відішлю цих 4 дол. 30 цт.? Але під тим услів'ям, що заперечите ніби-то я був у готелі і заявите, що вже не будете кінчати зі мною цієї гостини в другій частині, т.зн., що позволите мені відвезти до рідного краю цілу голову. Я навіть готовий додати вам 10 процентів.

P.S. При цій нагоді подаю до відома всім прихильникам, що я зрікся добродійств гостинності земляків у Канаді.

Бо ця канадійська гостинність має вже свою славу. Про неї знають не лише усі канадійські „корти”, які по більшій часті побудовані з „добровільних датків” з нагоди українських весіль і хрестин, але також і Екселенція Шептицький, преосв. Будка, і навіть цей найбільший „канадієць” Демидчук, котрий, як сам признається, міг би про цю гостинність дещо сказати, але так боїться наслідків, що навіть у Львові не може на це зважитись. Я йому не дивуюся: він ще молодий -- не нажився... Що іншого я, старий і німецький. Я приймаю вирок смерті, продиктований мені в імені „Канад. фермера” устами адвоката Волі з резигнацією, в повній свідомості, що я на нього заслужив, так як заслужили на смерть ці наші модерні мученики канадійські, що ішли до своїх кумів на хрестини. Бо най не лакомяться на чужий хліб. Та й потішаюся тим, що такий вирок дістане і предсідатель Шкільного союзу у Львові, бо ці славні доляри, жертвовані так великодушно на шкільні потреби Галичини, стали вже „притчою во язицах”, і їх випоминули Галичині не лишень „ліберали” і „незалежні” по 77 разів, але навіть і „Укр. голос”, котрий з цього бізнесу, як злобні люди шепчуть по кутках, мав маленький „комішен”. Це шойно вступ до невдоволення.

Бо і як же можна було бути таким невдячним і за гостинний дарунок відплатитись презентом у виді чоловіка, що уміє дивитись, а не уміє мовчати?

Бодай-то не користати з канадійської гостинності!

10 лютого 1914

Хожденіє Гикуна по муках
(Гикіяда частина II)

Шановні читачі „Канади” вже знають, як „ліберал“ Гикун переймав на себе ролю Одисея, як він прикував себе на ланцюги до човна „Канад. фермера”, аби не піти за голосом совісті, розбудженої прокльонами братів, що падуть на голову зрадника і ліберального лакея, як він своїм товаришам позатикав уші, позав'язував очі, аби вони потуманіли і нічого не бачили ані чули, що діють з ними канад[ійські] „ліберали”, і як він веде своїх отуманених читачів у своїм човні в пашу „ліберального” смока. Нині хочу читачам розповісти дальшу частину Гикіяди, чи там Одисеї Гикуна. (На цім місці спростую на приказ Гикуна (ч.48 „Кан. фарм.”), що я помилився, кажучи,

буцим-то Гикун був учнем брэндонського семінару; як він сам заявляє, він зовсім до школи не ходив; він належить до тих, що то родяться, хоч їх не орють, не сіють, не в гумно складають, вони родяться як блохи з пороху і бруду.

Як Одисей на своїй блуканині зайшов між іншим і до підземного світа, так само Гикуніві захотілось дізнатися про свою будучину, і він вибрався одного дня, коли вже виєкспедиював свою газету „на всі кінці світу”, на другий світ, аби побачити, як-то будуть його вітати, і які будуть йому віддавати почесті. А щоб його респектували і вшановували як годиться, він на ліві груди припняв собі гудзик з бляхи, а в праву руку узяв „Канад. фармера”. Засмотрений у ці емблеми, він рушив у дорогу.

По довгих трудах добився він до брами царства покійних і, держачи перед собою свій прапор, вступив гордо у браму. Та тут зустріла його несподіванка. Цей славний сторож мертвечого царства, пес Кербер, добачив у Гикуну псячий хвіст ззаду. Відколи стоїть підземний світ ще ані разу не зважився сюди вступити ніякий пес. Бо це царство безсмертних, що ж може тут робити собака? Не дивниця, що Кербер кинувся на свого брата мов скажений і видер йому цілий шмат з литки. Але Гикавка не в тім'я битий: він знає, що без охлану не можна ніде вибратись. Йому ж все видають охлан, аби не брехав на злодіїв, що закрадаються до української комори. Так вчинив і український Одисей. Шматок печені, яку дістав від „лібералів” на останній обід, і Кебер заспокоївся. Мав він ще й клопіт з перевізником через Стикс, з навісним Хароном, що також не хотів його чогось перевезти до царства тіней, але коли він дістав замість оболя цілого доляра, то послужив Гикуніві дуже охоче. Бо, як звісно, доляр є всемогутній, і про це Гикун знає найкраще...

І так дістався наш Одисей-Гикун до царства мертвих. Як вже інженер бл. п. Данте попадавав у підземний світ на різні „варти”, так осталося і по нинішній день. Тут вповні переведена ідея національних держав, і кожна нація має свою „варту”. Наперед ідуть малі держави менших народів, а потім тягнуться просторі царства великанів, як царство англійське, пруське, російське і т.д. А кожне з них є обведене високим муром і можна дістатись до нього тільки одною брамою, яку береже народний ключник-воротар.

Гикун перейшов попри численні брами, не задержуючись, кинув гордим поглядом на браму з написом: „Українська республіка”, яку оберігав покійний Нестор, і став у кінці перед великими воротами, викованими з англійської сталі у Ліверпулі, над якими здалека яснів червоний напис: „Liberal Organization of Canada”. Підняв гордо прибраний прапор, вип'яв груди, замаїв хвостом і не оглядаючись на вартівника посунув на майдан -- „Гелов! -- гукнув за ним голос вартівника, -- Ват ду ю вонт?” -- „Ікскюз мі, сер, ай ем Гикун, вон оф ді ловест сервентс оф ліберал парти ін Кенедат.” -- „Ват! Гикун! Гелішен! Ікскюз мі, сервант, бат дейр іс ноу плейс фор ді барберіенс. Ві вонт ноу

сервентс гір; дід ю андерстенд?" „Уел... -- Бат ...сер.. ай ем обідіент лед ... ай..." Тут забракло Гикунові вислову і він гикаючи прожебонів: „я так вірно служив вашій ідеї -- ліберал[ьний] партії; я так гавкав на вашім порозі день і ніч, що нічим Рябко з казки Артемовського-Гулака. Я написав історію Канади, я ...” „Ват! -- крикнув ліберальний портъе, -- Гу віл спік дет барберіен ленгвідж оф Нігрос!” І з тими словами копнув Гикуна, аж він, сарака, заповров носом, перепрашаю! собачою мордою. Позбирався, сердега, заскавулів гірко, узяв під себе хвіст, сховав „Кан. фермера” до кишені, а „гудзик” сховав під кляпу сурдука і поплівся до брами з написом: „Українська республіка”. Підійшов несміло, застукав до брами і дожидався з биттям серця. Вийшов сивобородий Нестор з каламарем при гудзику від своєї рясі і з гусячим пером за вухом і спитав чемно: „Чого тобі, синку?” „Я хотів би тес... до вас”. „А хто ти?” „Я -- Гикун, журналіст і історик”. „Гикун, ... підожди хвилинку, я загляну у спис українців”. І вийшов.

В Гикуна зателіпалось серце. Нестор вернув по хвилі: „Тебе, синку, нема в нашому реєстрі під буквою Г. Ти мабуть заблукав і не туди попав, де тобі слід”. „Але ж, отче, я українець, мене родила Ксеня Гикуниха в Пацикові у Галичині і мене хрестив о. Макарій. Що це має значити? Подивіться краще по реєстру!” Нестор пішов ще раз. Вернувся за хвилину і промовив сумно: „Масш рацію, ти був українцем, але перестав ним бути. Ти вже давно вичеркнений з нашого реєстру. Ми, знаєш, вичеркуємо тих, хто іде на службу нашим ворогам. Ми вичеркнули вже немало, а особливо тих, хто перебираються зі свого краю за море. Ми для вас масмо окрему рубрику, бо вас треба спеціально пильнувати. Цілий ваш реєстр почерканий. Лейтенант з Вегревілью, Майк з Брендону, О. Жеребко, ти і ... та хто би вас перечислив! Иди, синку до тих, яким ти запродав душу: у нас нема місця для запроданців; ми народ козачий, вольний”. „Але ж мене не приймають англійці! Що мені робити,” -- скрикнув Гикун жалісно. „Га, я на це не пораджу. Сотворіть собі окрему державу з написом: „Царство перевертнів”. І так Брюховецький не має над ким панувати”.

Гикавому нараз прояснилось в голові і його очі засміялись. Він не задумуючись, завернув з-під брами, замаїв знов хвостиком і почимчикував до Вінніпегу. „Нестор дав мені знамениту раду -- гадав по дорозі. Ми заложимо собі свою республіку; а її назва буде: Царство „незалежних” і „безпартійних”. А воротарем буде архипатріярх Макарій”.

І пішов прямо до будки „Українського “голосу”.

Розмова телефоном

Драгоманов: Гальо!

Франко: Гальо! Хто говорить?

Др. Я, Михайло Драгоманов, якого кості спочивають у Софії. Чи можу тебе, товаришу, відірвати на часок від роботи?

Фр. Овшім. Що ж нового скажеш, незабутній Михайле?

Др. Я хотів побалакати про деякі ваші земні пустяки. Чи ти читаєш канадійські газети?

Фр. Пусте, хто витрачував би ще час на таку журналістичну макулатуру, виноти пастуших мізків! Досить вже посвяти, як почитаєш тиждень писанину всяких Будзиновських або Євшанів.

Др. Шкода, Іване, що не візьмеш часом до рук цієї або тієї канадійської газети. Не слід так легковажити цих заморських „інтелігентів”, тим паче, що вони дуже пруться канонізувати дідугана Тараса, мене, тебе і Павлика на своїх святах.

Фр. Ну?

Др. Нічого, тільки те, що кажу. Там така завзята війна за нас, що далі можна поручитись, що нас пороздирають на шматки. Вони, бачиш, показували всіх старокрасвих святих і хочуть їх заступити нами. Як думаєш варта бути святим, бодай в Канаді?

Фр. Е!... Заждали б бодай, аж переставимось на другий світ. Мені вже в горлі станула галицька канонізація!

Др. Але як прийде до того, то пантеон згодив би ся ти прикрасити?

Фр. Або я знаю, хто вони усі на купу? Хто їх знає цих канадійців?

Др. Отже я тобі дам деякі інформації.

Примат (першенство) належить очевидно „безпартійним” з свангелієм „Укр. голосу”. Між ними, бачиш, самі інваліди і недобитки найрізномірніших партій. А звісно, що інваліди мають свої привілеї. І тому вони вже тепер мають на нас монополію, держать нас у своїй „скрині свидіння” і випозичають нас в разі потреби всім другим товаришам. Отже, перше всього соціялістам. Ми ж самі були ними. Вправді канадійські соціялісти це нічого іншого, тільки негачія поступу, правди і волі, як і соціялізм проголосив, але назва заступить недостачу всякої ідеї, бо в Канаді ідеї проживають на вигнанні. Так само і „незалежним” годиться нас часом випозичити. Твої сини „православні”, я був таким самим, Тарас, звісно, католиків недолюблював, ну а ти, товаришу, вже давно на індексі єпископа Григорія. Так і проситься, аби ми стали патронами цієї молоді канад[ійської] церкви. Тільки не знаю, як буде з цим, що вони стали рабами англійців і виказують найбільше хамства у своїх поступках? Це нам якось не лицювало б. Є четверті претенденти на наше покровителство, т.зв. ліберали, які зовсім не уступають „незалежним”, а навіть посунули свою службу англійським панам до явної зради народу. Але у них ще краща назва, як у попередніх. А взагалі про усіх треба сказати, що вони страшні неуки, хами і немилосердно безхарактерні і безідейні. І як тобі здається?

Фр. Як бачу, з нас зробила Канада публічних дівчат, якими можна торгувати, як товаром і боронити всякої підлоти. Незавидна доля!

Др. „Ти рекл эси”. Нас постигла така доля, як бідного Тараса, про що

я писав у книжці „Шевченко, соціалізм, українофіли”.

Фр. А що ж Тарас на це каже?

Др. Е, він вже освоївся з цим, бо мав час. Сам знаєш, бо ним торгують вже більш півсотні літ.

Фр. Бодай то не бути великим на Русі! Та скажи, будь ласка Михайле, що нам з тим фантом робити?

Др. Я би думав, що подякувати за честь і лишити їм їхніх канадійських патронів: соціялістам безсмертного революціонера Крата, „незалежним” Серафима, Макарія і Мужова (вони і так усі бородаті): „лібералам” Гикавого, а „безпартійним” Зварича і Жеребка. Вони знають місцеві відносини, вони розуміють канадійську „політику”, вони мають за собою свої „канадійські” заслуги, -- нехай вже вони самі заселяють канадійський пантеон, якого паперові стіни суть виліплені долярами. Нам би було зимно в канадійсько-паперовім „гавзі” у Канаді.

Фр. А як же їм заборониш, як вони тебе насилу затискають до свого пантеону?

Др. Я саме в цій справі хотів би тебе потурбувати. Ти, дякувати Богу, ще живий і можеш говорити і писати. Отже ти один можеш нас визволити з канадійської неволі. І тому, будь ласка, напиши протест проти канадійського насильства над нами і заяву, що ми усі зрікаємося честі бути патронами і святцями дураків та зрадників.

Фр. Гарзд! Прощай! Йду до роботи.

Др. Здоров був! Прощай!

Така собі газета - сплювачка

He who can sit squarest on a three-legged stool,
he it is who has the wealth and glory. - R.L. Stevenson.

У старім краю, в „гнилій” Європі є рід дівчат, що займаються поліційно забороненим ремеслом. Вони снуються по вулицях вечорами, вистроєні⁴⁶ як годиться приличній жінці, і ніхто не може догадатись, що вони за гапунок. Тільки десь по закамарках вони зраджують прохожим мужчинам свій фах. Вони не признаються до ніякої нації, до ніякої віри, до ніякого мужчини. Вони є вповні безпартійними, безконфесійними космополітками. Аби ішов інтерес. Їх зовуть публічними. І ця назва вповні їм належиться.

З кого вони рекрутуються? З моральних, а часом і матеріяльних банкруток.

Мене впевняли мої вінніпезькі вчителі, що тут таких нема. Я їм повірив на слово. Та швидко пересвідчився, що вони мене здурили. Про це переконаю зараз читача за хвилину.

Чоловік заєдно розвивається. Так має бути. Все в природі розвивається, росте, підлягає змінам. Лиш камінь менш-більш не вразливий на зміни. Але дехто вірить, що і камені ростуть - не знаю: від каміння я не спеціаліст.

Є у нас в Канаді окази людців, що підлягають невпинній еволюції, вічним змінам. Це тип поступовців. Чим вони не були? Були консерваторами, доки їх не відсунули від жолоба сильніші. Були соціялістами, доки не дістали кулаком від лідера. Були радикалами і атеїстами, доки не появився Серафим і не повикроплював їх на „душпастирів”. Були „незалежними”, доки не отворився для них краший „джаб”⁴⁷. Були лібералами, доки не дістала в лоб ця партія. І т.д. і т.д. В кінці не стало для них сторожі, ані назви і вони проголосили себе безпартійними і поступовцями і заложили „поступову” газету „Ukrainian Noise” (Назву позичаю від п. Рев’юка).

Можете читати цю газету п’ять літ, а ручаюся вам, що не зміркуєте, якої вона краски, пощо вона виходить і чого вона хоче. Це такий хамелеон, що безнастанно міняється. Це хоруговка на даху, що все звертається за вітром. Симпатії до одиниць, до партій і напрямків у цій газеті змінюються після їх тенденцій і курсу на політичній біржі. Нині ця газета буде вішати лібералів, завтра заблісне якась надія, і лібералів вона проголосить найбільшими джентельменами у відношенні до українців. Вчора вона кпила з всякої релігії як з застарілого ідіотизму, нині вона стає в ряди найбільших і найревніших оборонців католицизму. Хто знає, чи на цьому не можна заробити. Твориться

нова консервативна партія, „Ukrainian Noise” це занюхав, давай біжи сюди. Може якийсь „джаб” теє ... Гарзд! поможемо заложити цю партію, дамо і від себе „шейри”. На другий день по контрактіві гузя на консерваторів! Бо завдяки конкуренції мусили п. директори Nois-у підписати „агрімент”⁴⁸ на низьку ціну.

Отже бачите, що ця газета має всі прикмети тієї дівки, яку ми описали у вступі. Її льокаль отвертий для всіх. Офіс цієї газети - це такий „private” з двома нулями, куди ходять усі льокатори з цілої камениці. І втікачі з партії консервативної і ліберальної, і робітничої, і клерикальної, і анархічної, і усіх, які тільки вигріває канадійське сонце. Це інформаційне бюро, звідки довідастесь про усі бруди, бо до цього зливу виливають всі помії з усієї Канади. Це плювачка для всіх, шмата для витирання всіх зашмарканих. Це прибіжище всіх покривджених і покутників. „He wears his faith but as fashion of his hat, it ever changes with the next block” (Shakespeare). І тому ця газета має найбільшу будучність і найбільше заслуг. Що з цього, що вона є розсадником безхарактерности і ламанням всякої народної дисципліни та школою з головним предметом -- неморальністю? На цьому прецінь канадійське, а спеціально, манітобське життя полягає. Що з того, що ця газета нікого не виховає? В Канаді необмежена воля, і тут люди виховуються самі. Що з того, що вона нікого морально не зігріває? Нехай кожен радить собі як знає і може. Вона не знає одиниць, вона своєю любов'ю огортає всіх. То її редактори і видавці були вже всім. У всіляких втікачах вони лишень себе віднаходять і тому вони до них такі ласкаві. Не дістав „пейди”⁴⁹ ліберал від свого принципала⁵⁰ -- гайда до „U. Nois-у” на скаргу! Замало заробив „незалежний” при поділі „комішен” з продажу загарбаной католиками церкви, іде на скаргу до публічної „цьоці”. Дістав по пиці соціал від лідера, матері вашій ковінка!, кину скаргу до бюро опіки над звірятами -- Vox 3626. Загнівався на Карманського консервативний адвокат, плюне на свій консервативний „шейр” і понесе аж 25 долярвий „шейр” до „Noise-у”. І т. д.

Це надзвичайно пожиточна і потрібна газета. Бо ж, прошу подумати: посваряться за склянкою пива двос „незалежних пан-отців” (припустім). Де би пожалувався покривджений? А що такі сварки у Вінніпезі у щоденному порядку, бо в цьому місті дуже мінлива температура, то можна надіятись, що „Ukrainian Noise” збере згодом під своїм покровом усіх канадійців. Лиш одне я би йому радив, аби своїх цінних здобутків не розтрачував, як це прим[іром] зробив зі своїм „менежером”, що його сам зробив і поставив на ноги. Бо його задача з'єднати усіх і вся і сотворити всенародну організацію, що він вже і тепер як монополіст від українського патріотизму знаменито проводить у практику.

Один лиш „Ранок” може з цією газетою іти в конкуренцію. Бо в ньому так само знаходять притулок „всі язичи”. І атеїст, і бувший василіянський пастух, і ображений католик, і православний, і безконфесійний, і неграмотний, і вуличний лобуз, і поляк, і жидок, і кацап -- словом: всякий гатунок. Все те

працює над спасенням Русі-України і хвалить Бога, як уміє. І тому слід би цим обом арміям злучитися під спільним стягом з емблемою двох рук, що себе стискають.

Та й ще одне. Чи може бути гуманніша інституція, як таке безпартійне бюро? Чи можна мати більше дипломатичного нюху, як його має „Нойс”? Рекрути з усіх партій і сект стоять під його стягом. А це дуже практично. Бо і хто здивувався б, якби так він одного ранку вивісив на своєму офісі вивіску: Партія ліберальна; або консервативна; або пресвітеріянська; або все на купу? То ці вивіски лежать у нього на складі і дожидаються слушного часу (прим[іром] виборів). Отже бачите, всі політики і представники церковних ієрархій! Ліцитація може вас застати непередготовленими, бо ніхто не знає, ні дня, ні години...

3 березня 1914

Фабрика публічної opinii і школа характерів

Хвали мене, роте, бо не дам їсти. (Нар. припов[ідка])

В блаженній Канаді, де родяться газети частіше, як діти, де число газет перевершує вп'ятеро число усіх виданих досі книжок, де все полягає на авторекламі і де наші патріотичні бізнесовці цю рекламу усовершеншили до того ступеня, що батьки цієї реклами, родовиті англійці можуть іти до цієї одинокої на цілу Канаду української школи, яку з новим роком відчинить „Укр. Вид. Сп.“, обсадивши її найкращими силами і віддаючи її ведення своєму президентові - в цій славній Канаді можна побачити цікаві історії. А найцікавіша - це газетярська автореклама. Аби не говорити на вітер, подам зразки.

Читаю т.зв. „Український голос” вже п'ять місяців. А ну спитайте мене, яка програма цієї газетки! чого хочуть ці монополісти від патріотичних сорочок! Та радше спитайте їх самих. Присягну вам, що навіть сам президент не в силі вам дати відповіді; а радше не схоче вам пояснити властивої цілі, бо буде соромитись. Бо як же він може відкрити властиву ціль? Перед півроком ця газетка була безконфесійною -- нині зробилась клерикальною; перед осінню накликувала до акції -- нині відтягає виборців від голосування, кажучи, що на це час другим разом; перед кількома місяцями возвістила вселенній, що доставила їй незвичайного пташка до Канади -- нині голосить, що це лиш сірий горобець; безнастанно кричить на всі „труби словес проповідних”, що треба нам організуватись, а тим часом виробила собі монополію на всяку народню роботу, і нікого до неї не допустить, перед трьома місяцями організувала „Канаду” - а за тиждень не лишила на ній ні сухої нитки. І т.д. Та це не перешкоджає цій газетці фабрикувати всякі анонімні або криптонімні „дописи” з провінції, які підносять під небеса її мудру політику, її дипломатичний нюх, її такт, що полягає на штуці пускання на своїх нелюбів лиш своїх цуциків з „дописами”, взагалі її незрівняну вартість в порівнянні з усіма часописами миру. Ось вам зразок автореклами:

„Хвальна редакціє,

Читаю Вашу цінний часопис і росту духом. Hoc signo vinces! - каже мені моє внутрішнє переконання. Кращого часопису наш народ не мав від часів Рюрика в Канаді. Бо і хто уміє так постояти за інтереси нашого люду, як Ви? Ви цей Геркулес, що узяв на свої рамена тяжку працю нашої національної і культурної обнови. Ви Атлас, що двигас весь труд народної роботи. Ви Фенікс, що в огні тяжких проб відновлюється, все стаючи молодшим і сильним. Ви держите гордо стяг народний і не даєте його обнизити ніяким запроданцям,

фарбованим лисам. Честь Вам, герої! честь, українські прометеї! Годилося б аби цілий народ оцінив би Ваші заслуги. Я перший. Хто за мною?

Зарібник 3

Рави руської, Ман.

Арсенич.

А ось читаймо „допис” у „Кан. фермері”. Редактор цієї цінної газетки вже обережніший і знає, що як фабрикувати допис, то треба його фабрикувати хитро, треба підшитись під стиль простого, молоосвіченого дописувателя, що йому впрочім приходить дуже легко, бо він своїм образованием не перевищує читачів, на яких числить. Отже:

13 Dec. 1913

Пациків Ман.

„Світла редакція,

Позвольте і мені невченому госьві вповісти кілька файних слів про наші газети. Читаю аж три таких газети, але думаю і міркую в своїм животі що такі найфайніша є „Канад. фермер”. Біг би вам дав здоровля і легку смерть зате, що ви так чесно умієте постояти за нами дурними фермерами. Бо і хто би за нас дбав якби ми вас не мали? Всі ті другі газети, десь кажуть, запродалися панам чи французам, чи англійкам та й феї вони якісь такі дурні, що я читаю їх та ніц не розумію. Ще найбільше розумів „Ранок”, а те се єсьє кальвінське смаровило і гріх християнинові до рук то брати. А ви так файно вмієте все виложити, що мала дитина рузуміє, що тому наше, а далі не руш, бо руку втнуть. Ви старайтеся тамті інші газети повалити, аби іно вашу читали. А висилайте її также до старого краю хочби і задурно, бо там страх така газета рахувати потрібна.

Най вам бог дає панування, а я шаную вас мощно і пишуь,
Алек Смітфармер.”

А ось „допис” до „Ранку”:

„Славна редакціє!

Доношу вам, що місія росте, аж душа радується. Хотіли нам католики забрати церкву, але ми не дали: вони ухвалили на мітингу, що записують церкву на Будку, але нас двох - Яким Дерихвіст і Джан Завернений - впали на мітинг з колами, розігнали злодіїв, і піп Содомора набрав так, що певно більше тут не покажется. Ось так боремося з римськими запродавцями і рятуюмо нашу народну церков від погібелі. Коби так в кожній громаді розуміли справу, то ми побідили б певно. Бо наша справа чиста, ми боремося в ім'я ідеї, волі, проголошеної Хмельницьким, Шевченком, Павликом і його товаришами Драгомановим і Франком. Проч зі злодіями і биками Риму - най жис воля і правда. Ми вислали від імені всіх письмо до цього вінніпезького Ірода з

загрозою, що його вб'ємо, як зважиться до нас приїхати - як вбили міщани з Полоцька Йосафата. Ми не хочемо в Канаді неволі, ми досить настогналися в ярмі і пора нам бути свободними. „Возлюбите істину й істина освободить всіх,” - це наш клич. І „Ранок” є єдиною газетою, що цієї істини придержується і бореться в її ім'я. Всі інші газети - сміття - хіба „Укр. гол.” щось трохи варта, бо виступив сего року на розумну дорогу, за що можна його лиш похвалити. Коби лиш видержав на цій дорозі! Але правдиво народною газетою є тільки один „Ранок”. Бог нехай благословить ваш щирий, ревний і безкорисний труд! Честь вам, борці за труд!

Ваш з тілом і душею,

Яким Дерихвіст, дяк церкви в

Божевіллю, Ман.”

Гадаю, що цих кілька „дописів”, які є кількома із соток, що ними кормлять згадані газетки своїх читачів, вистане, аби переконати читачів, які ці канадійські газетярі майстри у фабрикуванні публічної opinii. Представте собі, що таких „дописів“ у кожному числі згаданих газеток є щонайменше по п'ять, а будете мати образ цієї крикливої, а при тім безсоромної і підступної реклами наших канадійців. Ніхто не мав би остаточно нічого проти цього штучного способу рятування своєї екзистенції, кожен відповідає сам за свою глупоту і легковірність: нехай же покутують і читачі цих цінних газеток. Але тут є друга важніша справа. Прошу собі представити, що якийсь фермер є читачем усіх цих рекламаних газеток і перечитує ці баламутства у кожній з них одночасно. Яку руїну викличуть вони в душі такого несвідомого читача, що не є ознайомлений з штучками газетярських шантажистів-хитрунів! Як підірвуть такі хитрі штучки автореклами його віру у правду взагалі, і яким трійлом напоять вони його серце!

Але що там душа читача? Аби йшов інтерес, а все проче сушта ...

Одним можна лишень потішитись, а іменно, тим, що ці „дописи” не є ніякими дописами, а фабрикатами самих добродіїв, що сидять по вінніпезьких редакційних будках. Бо якби вони були справді дописами з ферм, то над цілою Канадою можна було б поставити хрестик.

Патріот

Утік з Галичини, бо не хотілось працювати. Звабила його до Канади легенда про золоті гори. Як же було не слухати чудової легенди неробові? І він послухав. Приїхав до Канади і сильно завівся. Золотих гір не побачив, а робота, якою здобувається золото, була для нього непридатна. Що ж було йому робити? Є одиниці, що за ніяку ціну не розлучаються зі своїми мріями, і такі одиниці доходять до божевілья, або стають злочинцями, або dokonують надлюдських дій. Куди завело непобориме бажання золота нашого галицького Аргонавта.

Вродився під щасливою зіздуою. Його зробили наставником над робітникам у копальнях золота в Алясці, і щастя хотіло, щоб робітники піднялись на страйк. Зачались його жнива. Десять долярів за доставку одного „скеба” - що думаєте? А цих скебів між нашими нуждарями можна набирати в драбинясті вози! Це був перший крок на дорозі діяльності нашого нинішнього Гольдкремера з Альберти (назву позичаю у І.Франка). Отже вже не є для нас тайною, якою дорогою пішов бувший галицький каліка і нероба.

Скінчилися одні жнива, зачалися другі. Патріот відтворив нотаріальний офіс і став стригти „золоте руно” з „галішенських” овець, яких стрижуть всі і все. Накупив силу льотів кілька миль від міста, зладив мапу таку, що його льоти памандрували на ній до міста, та й став наділювати преміями своїх любих земляків (бодай вони не переводились)! Що з того, що його кляли, що не один переїхався по його товстій пиці? Хіба не стоїть стати мучеником, коли дістанеш за клаптик прерії 200-300 дол.? А щоб бути добродієм суспільности всестороннім, то він не цурався і найпідлішої роботи. Писав листи своїм землякам (лиш по долярові брав за вигоду...), вислав їм гроші, вишукував роботу і т.д. І так ріс щораз вище в очах загалу, а рівночасно ріс і його золотий „телець”.

Хто ж подивується, що він полюбив Канаду всією душею, всією мислю своєю? Хто здивується, як на місці давнього галицького недокінченого гімназиста побачить нині джека, що заборонив своїм дітям уживати рідної мови, а сам величається, що скинув з себе своє рідне лахміття, чхає на рідний край, а рідної мови уживає тільки тоді, коли доводиться стригти з „галішенських” овець золоте руно.

Панове, знаєте цю комічну старинну фацецію про солтиса, що забаг стати королем? Цей солтис віджив у нашому давньому „галішені”-джеку. В Канаді королів нема - та зате є послы. Отже захотілось і нашому Гольдкремерові стати таким модерним королем. Але він знає, що „галішена” пани канадійські не раді бачити у своїй королівській палаті; вони непримиренні

вороги часникового запаху. Вправді, довголітнє вживання „пориджу” притупило в нашому джеку давній часниковий запах, але все-таки вистачить подивитись на його пику, а зараз здогадаєшся, що вона жувала колись часник. Та наш Гольдкремер -маньяк, він не дасть себе збити з пантелику. Він стремить до мети систематично, крок за кроком. Стає наперед на службу до англійських панів, робиться їх наганячем. І виходить зі служби з автомобілем і з дрібкою всепрощаючої ласки лібералів. Тільки було з неї користі! Де там... Пусти собаку під лаву і т.д. Приходять вибори, наш Гольдкремер ставить свою кандидатуру. Був певний, що ним підстрижені вівці будуть настільки дурними, що його підопруть. Але сильно завівся... Не помогла його жертволюбність, яка в цій крайній потребі взялась у джека не знати звідки, не помогла надія на панів, яким він дотепер служив так вірно. Джек-Гольдкремер провалився як довгий. „Пархоми, в щастю не брикай”. Ба, коби знаття! І тепер зачинається повільний упадок маньяка. Пани мстяться, б'ють пана по пиці, відбирають офіс і т.д. і т.д. І нема такого, хто би його пожалував, бо цей джек нічим не заслужив на співчуття і прихильність.

Тривога -- кажуть -- до мудрости дорога. Так, але це у маньяка і зухвальця, якому перевернулось в голові. Він не шукає причини свого упадку там, де треба, аби через пізнання справити свої похибки - ні! Він винить тих, хто найменше на це заслуговує. Як скажена собака кидається на земляків, кусає всіх без розбору, мішає з болотом найсвятіші чувства українця -- вірить, що аж тепер здобуде ласку канад[ійських] панів. Воно може так і сталося б, якби лише не цей запах „галішенського” часнику... Ех, це кляте п'ятно підлого українського походження! Руки повтинав би своїм дітям, якби зважились признатись до своїх дідів!

Ви знаєте його? Це ж такий добрий наш знайомий.

17 березня, 1914

Канадський пестій

**„Все покажем, тільки дайте
Себе в руки взяти...” Т. Шевченко**

**„Ей мати, мати, не пести так сина,
Бо бідна на світі пещена дитина...” Устиянович**

Ви знаєте його, отого пестія. Хто його не знає? В кожній хаті він найдеться; чи буде ним отакий песик, чи котик, чи в кінці хлопчик. Його ціла хата любить, всі над ним б'ються, всі видирають собі його з рук, пестять його, аж бідному пестієві часом забракне духу. І такий пестій від цих безнастанних пестошів робиться розніжений, хоровитий - каліка. Нема нещаснішого сотворіння, як пестій. А одначе, здавалося б, що йому можна позавидувати...

Таким пестієм в Канаді є наш емігрант - робітник, чи фермер.

Його всі люблять, всі коло нього ласяться, всі про нього дбають, всі душу раді б віддати, аби його зробити щасливим. Дбають про нього і б'ються за нього нераз аж до крові „товариші” соціялісти. Все розпинаються за нього і готові „пролити свою кров”, аби його зробити щасливим і отерти піт з його невмитого чола. З рук товаришів виринають його дуже чулі „незалежні”, що за всяку ціну хотять йому упхати до губи свій цукорок, хоч він його випльовує. „Незалежні” няньці виринає з рук щасливого пестія „ліберал” в московським „кашкеті” і з нагайкою в руках, старається його забавити і розвеселити. Та вже найбільше побивається над цим „петьом” „Український голос”, що дістав монополію на няньчення пестія.

Скільки то забавок не видумала ця найбільша пестунка для свого пестія, аби він був вдоволений і аби веселився! Скільки всіляких картяних палат не набудував цей опікун для свого пупіля, охрещуючи їх найрізномроднішими гарними іменами! Та всі ті картяні домики розсипаються, бо пестій нечемний, і заки ще домок скінчений, подує на нього і дає своїй няньці нову роботу, нове бігання за жертвами, аби купити нову забавку для химерного розвезеного пестія. А цей пестій розвезений до краю. Щойно тепер виявляються наслідки глупого виховання, що не мало ніякої програми, ніякої розумної методи. Що ж могло доброго вийти з хлопчини, якого „товариші” напували ненавистю до всього і анархізмом, „незалежні” вчили кпоти з усього, що святе і поклоняться одній брехні, „ліберали” веліли плювати на рідну маму і вчитися на лакея, а монополісти з „У.г.” впоювали в нього безхарактерність і безідейність, вчили політичного і релігійного шантажу, бо, приміром, одного місяця казали йому плювати на попові церкви, а другого місяця давали йому в

руки до ношення вулицями таблицю з написом: „Або церкви і свята, або наша смерть?” Що могло вийти з такого учня, над яким працювали такі вчителі? Вийшов каліка - більш нічого. А до того ж химерний і розвезений, попсований до нетерпимости. Як же тепер удержати такого пестія в руках? Оце питання, що таки поважно тривожить няньок. А ще на біду являються все нові няньки з новою приманою, як прим., католики, консерватори і т.п., і пестія треба таки добре пильнувати, аби він не схотів посидіти на руках котроїсь з цих нових тіток. А друга біда, що цей пестій шораз росте, приходиться до розуму і не хоче вже вдовольнятися цукорками, або палатами з карт.

І тут зачинається клопіт, як взагалі з кожним пестієм. Що далі з ним робити? чим його тепер забавити, заманити, здурити? Мозок висихає нянькам, поти заливають їх низькі чола, та вони вже не в силі видумати для дорослого пестія забавки. Вони вміють бавити лиш немовлят. А тут перед ними розвезений хлопчисько, до нічого не придатний, неук і знуджений пустяками няньок, тупоумних недотеп; вуличник, що зневіришесь у своїх опікунах, зрозумівши всю глупоту і хитрість недоумних, обмежених Марин, що його дотепер виховували, шукає собі інших опікунів, цікавішої розривки, кращої примани - стає славним на цілу Канаду джеком.

Оце результат цієї надмірної опіки різнородних тіток, якою вони окружали пестія, і замість кормити його здоровою кашею або пирогами, напихали його цукорками, аби прив'язати його до себе більше чим до других пестунок. Що ж тепер вдіяти, коли пестій зновився і не хоче лізти на руки ні до одної няньки, бо вже виріс і хоче бігати туди, куди няньки його не пускають? Тепер зачинається ще більше заподадлива опіка, яка веде до завзятих спорів, до взаємних закидів, до сварки і бійки. Бідний пестій стоїть вистрашений і не знає, що з собою вдіяти. Бо з цього всього на його голову ллються лиш одні помії з цебрів няньок, що посварились і хляпають зі зливів одна на другу. І аж тепер він тратить голову і сам не знає, що далі робити, до котрої няньки пристати; бо зі сварки дізнався, що всі вони добрі, що всі розпадаючись коло нього мали свій „скім”⁵¹. Він вже тепер свідомий цього, чого йому надіятися від пестунок і вже натягнув одну ногу вперед, аби при відповідній нагоді нахивати п'ятами і визволитися з опіки сварливих няньок, які, як показується, далеко відстали своїм розумом і знанням від пестія, якого вони не навчили нічого, і який мусив шукати собі науки деінде, стаючи тим, чим він нині є - калікою - джеком.

Годі собі представити, що вдіють ці нещасливі пестунки, як цей хитрий пестій справді вирветься їм з рук, користуючись з того, що вони водяться за чуби. Але це станеться нехибно. Бо життєва практика вчить нас на кожному кроці, що пестій лиш доти вірить своїй няньці, доки не пізнає її духовної мізерії, доки не зрозуміє, що вона немилосердно обмежена і дурна.

Така вже доля кожної няньки -- Марини, що взялася за виховання і

науку пупіля, будучи сама дурною як пень і маючи на оці лише зарплату за свій труд. Її роля кінчиться швидко. Але на неї спадає відповідальність, як її пупіль стане звироднілим злочинцем.

Раз в році Виборча картинка.

Гарі Лата цілком не ішов нині до роботи. І як же було йому іти до роботи, коли нині велике свято, вибори на війта міста. Вчора був він на вічу, і там говорили так ладно про те, який він і всі міщани значний чоловік і який великий має він нині сповнити горожанський обов'язок, і він постановив цей горожанський обов'язок сповнити як слід.

Вже було недалеко до обіду, а він все крутився по хаті, не спішив до міста. А жінці, що виганяла його, аби вже ішов, казав: Ще маю час; нехай прийдуть по мене -- я горожанин! І він не завівся. Небавком під його хатиною став автомобіль... У Гарі засміялися очі. Збирайся, Євка, поїдемо до виборів. Євка була готова. Закинула на голову хустку та й станула побіч Гарі, аби сповнити й собі свій горожанський обов'язок...

До хати увійшов панок і дуже сердечно привітався з господарем.

-- Камон, Сір!

Гарі не дав собі казати два рази, узяв книжку, в якій стояло виписане його порекло, і подався на вулицю: за ним поступила Євка. Панок скрутив носом, побачивши цю несподівану суфражистку⁵², але з огляду на те, що в автомобілі сиділо всього четверо горожан і можна було запакувати до нього ще й одну горожанку, не противився. Знялась курява, автомобіль погнав за вихром так, що із-заду тільки теліпався на вітрі „червоний прапор” з голови Євки.

Горожани порозпиралися гордо, позакидали ноги вище голів і споглядали на обидва боки вулиць з міною щонайменше генералів. Десятки автомобілів гонило вулицями сюди і туди, одні повні, другі порожні, одні з горожанами, другі без них.

Доїхали до передвиборчого льокалю. Тут обступили їх пани, повисаджували чемненько з автомобілів і кожному тицьнули [у руку] картку з іменем кандидата, а разом з цим почастивали сигарами. Євка витягнула руку і собі за сигарою. Як усі, то усі... Ніхто не противився суфражистці, і вона узяла собі дві штуки. Потім вступили до сіней, де кожному послужили склянкою пива, аби мали сили сповнити свій горожанський обов'язок. Дісталось і Євці „благая честь”. Щойно тепер повели горожан до виборчої урни.

За хвилю вийшов Лата з гордо піднятим чолом у свідомости, що він сповнив свій обов'язок. Ще більше тішило його те, що його „бас”, який виповнював обов'язки якогось урядника, стиснув йому кріпко руку, коли він підступив до урни. Завтра, думав собі, упімнюся, аби мені підвищив платню хоч на „квoder”. Вернувся до Євки і, закуривши сигару, став розглядатись за автомобілем, який відвіз би його до хати. Його перепросили дуже чемно, що всі автомобілі поїхали за другими горожанами, бо час наглить, а ще багато їх

не голосувало. Треба було погодитись з konieczністю.

З повним вдовolenням вертав Гарі Лата з Євкою додому. Курив сигару, пускав дим як з комина, спльовував і був гордий з гонорів, яких зазнав перед хвилиною. Раз у році його признають за його податки горожанином і на знак пошани частують сигарою і пивом. Хіба це чогось не варта?

Побіч нього поступала Євка, держачи в руці дві великі сигари. Жалувала, що не взяла їх більше, але пропало.

-- Шкода, що не взяли дітей на „автонобіл”, - казав Гарі, - най і вони були переїхалися. Це їм так скоро не трафиться.

-- Га дасть Біг дочекати до другого року, то і вони переїдуться - відповіла Євка, якій теж стало жаль дітей, що ще ніколи не їхали „автонобілем”.

Лата докурював у хаті сигару, коли увійшов сусід Майк Самець з такою самою сигарою в зубах.

-- Як ся маєте?

-- Гавар-ю⁵³?

-- Ну і що нового? ви вже по виборах?

-- Та бачите, що курю сигару.

-- А знаєте, в цій третій варді, де голосували англійки, роздають доляри. То злодії! Нам дали лиш по сигарі і по склянці пива...

-- Що робити... Русина всюди кривдять. Добре, що моя Євка взяла ще дві сигари на пізніше.

* * *

Слідуючого дня Гарі хотів упімнутися про підвищення платні у свого „баса”, але не мав відваги, бо „бас” був зовсім не той, що вчора в льокалі виборів!

У „незалежного”
(Підслухане).

Парафіяннин: Слава Йсу-Христу!

„Священик”: Гуд морнінг. А що скажете?

-- Та я прошу єгомосця...

-- Я ніякий єгомосць! Я священик.

-- Та най буде і так. Я прошу священика, прийшов порадитись.

-- Ну?

-- Бачите, таке. Я лишив в краю жінку Параню з трьома букартами⁵⁴.

Вже три роки, як втік від цієї яспеди. Вже й навтямилося самому собі кашу

варити, а нема ким виручитися.

-- То спровадьте жінку на „шіфткурту”, масте...

-- Не те, прошу, сго... перепрашаю! священника, аби хотів тес... Та ви самі знаєте. Знаєте Бучиху? Я би хотів з нею, тес... оженитися...

-- Таке! Так чого одразу не скажете? Час дорогий, за нього треба платити. Що даєте за „шлюб”?

-- Та прошу вашої ласки - я не знаю... я лиш хотів зарадитись. Я маю в краю жінку і діти. Я брав шлюб у церкві. Як гадаєте?

-- Е, пусте! Ви брали шлюб в католицькій церкві. Це ніякий не шлюб. Наша церква православна і все, що ці католицькі комедіянти зроблять, не має ніякого „вальбору” -- розумієте? Ви жили з Паранькою на віру: а шойно тепер візьмете шлюб з Бучихою. Дец ол-райт. Приходіть з вашою нареченою, принесіть 50 долярів і по всьому. А Бучиха файна молодиця! Го-го! спитайте мене... Будете мати жінку, як дукат. Що?

-- Та воно все правда - але... Чи так годиться?

Чи не гріх воно? А також, чи не буде якої біди?

-- Оставте гріх мені; я вже його спокутую. Який гріх? Ви подуріли від науки цих католиків. Хіба є якесь пекло? А як нема, то чого вам носитись з якимись гріхами? А впрочім який тут гріх? Ви ще „кавалер”, бо Паранька не є вашою шлюбною жінкою. Ви пожили з нею, доки вона вам не обридла, тай з Богом, Парасю. Нехай вона пошукає собі чоловіка, як їй потрібно. Приводіть Бучиху.

-- Та воно ніби правда - але 50 дол таки не забагато..?

-- Що! А як мене засадять до криміналу, то що? Ви не знаєте, аке кара за двоєжонство? А як наднесе чорт вашу Параньку до Канади, і все викриється? Хто тоді відповість? Священик. Ні, панцю, я повинен заправити найменше сотку. Я даю вам свіжу жінку, як цукорок, а вам жаль 50 дол.! Бувайте здорові, „гуд бай!”

Парафіянин пошкрябав потилицю, подумав, а далі каже:

-- Та не гнівайтесь. Най вже буде по вашому. Я тут зараз буду з Бучихою.

І пішов за своєю „судженою”.

24 березня 1914

Боротьба з мавпами

**Ach, das schrecklichste auf Erden - Ist der Kampf mit
Ungeziefer - Dem Gestank als Waffe dien!**

**(Ох, найстрашніша є на світі боротьба з потворою,
якій служить за зброю сморід.)**

Буде дощ -- свині соломую носять. (Нар. приповідка)

„Бій злодзея сплювака!” -- З такою зловіщою погрозою зустрічався я, будучи студентом гімназії, на кожному місці, де тільки не було поліції і де вулична дрань могла попустити поводи своїй вродженій ненависті до інтелігента, або кандидата на нього.

Багато води перелилося в Сяні і Перемишлі від тієї хвилини, коли я перестав бути „сплюваком” (цебто учнем) і про все те я зовсім забув. Аж ось тепер довелось ці часи відновити - в Канаді. Знов обскочила мене згряя духовного і морального пролетарія і знов з ще більшою ненавистю і заїлістю вимахує колами, і з усіх боків падають дикі заклики: „Бій сплювака!” Це згряя канадійських, спеціально манітобських діячів -- журналістів. Ця згряя своїм завзяттям перевищує своїх духовних товаришів, галицьких міських вуличників -- обірванців, бо тамті не організовувались, не нападали на людних вулицях, де я стояв під охороною поліції. Ці вуличники заклали лігу, скликались зазивними універсалами, присягли, що мене не випустять живим з канадійської вулиці, зігнорували всі закони і охорону, яку подають кожному чоловікові поліційні органи.

А щоби не говорити загально, я виберу лиш деякі квіти з цієї неоціненної грядки, на якій виростає будяччя канадійської деморалізації, засіяне неграмотними ідейними банкрутами імярек: українські журналісти Канади. Зверну також тут і там увагу на їх духовне лахміття.

Проч з Канади! Канада наша! Тут не треба інтелігенції! Нам треба дураків і обманщиків! -- Так завирокував „о.” Глова в „Ранку” і засудив мене на баніцію⁵⁵ з „вольної” землі. А коли я покористувався тутешньою волею і таки наперекір монополістам остався в Канаді, тоді підняли вони спершу вереск, потім бризнули не мене зі свого тхірівського приладу, яким це звірятко послуговується в боротьбі з противником, а як і це не помогло, скликали всіх псів, не виключаючи і „клерикального” органу „Укр. голосу”. (Бачу, що дехто зробив здивовану міну, що я „орган учителів” назвав клерикальним. Так воно дійсно є. Відколи читаю „Укр. голос” то ще не зустрічався зі статею, щоб займалася шкільним питанням; а коли я вислав до редакції статтю в справі

організації учительства, то вона не хотіла її помістити, викручуючися тим, що буцім-то я втік з Канади. Так само відмовляла учнів, аби не йшли до брентонського семінару на науку. Зате безнастанно пише в справах церковних і навіть скликає церковні віча. Супроти цього годиться поставити „У.г.” поруч з клерикальним „Ранком”, а назву органу учителів перенести на едмонтонські „Новини”). І тому кинулись всі на мене з цієї псярні, вимахуючи колами і погрожуючи, що не вернуся здоровий до вітчизни. Переді мною ціла калюжа, і я позволю собі її трохи розбовтати. А ти, вірний мій читачу, заткай ніс - застерігаю тебе заздальгідь.

Коли я дізнався, що вся соборна воююча канадійська Україна закликає через атаманів з Січі, що примістилися в будці „Українського” голосу, на воснний похід проти бусурмана (цебто мене), я втішився. Зіб'ють - гадаю - мої погляди, виллють в моє серце дрібку віри і одушевлення, скинуть з грудей камінь, що звалився на них зараз по приїзді у славний Вінніпег. Де там! Ані один з них не доторкнувся змісту моїх статей, за які всі гніваються, ані один не старався мої погляди на манітобських патентованих діячів збити. Зате усі однодушно старались вмовити наперед в себе самих, а відтак і у своїх читачів (що їм, я певний, зовсім не вдалося), що я така мізерна і підла личина, що хіба дурак з моїми словами числився би. Коли б їм справді було вдалося вмовити це бодай в себе самих, то вони через консеквенцію були б після цього замовкли і, справді вважали мене неіснуючим. Та вони знали добре, що ані вони самі, ані тим більше їх читачі не в силі в це вірити. І тому щойно тепер зачалася славна кампанія, що в історії Канади немає мабуть рівної, і яку варта зберегти для будучого історика канадійської культури.

Годі мені бути точним хроністом, бо аби переказати зміст цих славних нечислимих статей, треба багато часу, який мені надто дорогий. Я лиш намічу деякі характеристичні моменти славної кампанії, що перед нею блідне боротьба Англії з п. Пенкгорст і її товаришками.

Щоби мене здискредитувати, то „свята ліга” („Український” голос”, „Канад. фармер”, „Ранок” і „Робоч. народ”) постановила мене перше всього зробити запроданцем консерваторів. В це не вірив ніхто з ліги, не вірив ніхто також в те, що я запродався українським консерваторам, бо всі дуже добре знали, що я зовсім не мав нічого спільного з творенням партії, що за „М. дзеркало” я велів собі заплатити, а так само домагаюся ремуерації⁵⁶ за інші статті, що свої статті я все підписую повним назвиськом, або початковою буквою, чого ніколи не робить той, хто вважається членом редакції; що мої статті, в яких я торкаюся найрізноманітніших тем, редакція „Канади” містить дуже часто під охоронною маркою „Надіслане” (чого не бувало ще ніколи в жоднім органі зі статтями його партійника); що в кінці в багатьох моїх статтях я якраз іду всупереч змаганням консерваторів, а в самім „М. дзеркалі” (яке було написане тоді, коли ще ані консерватина партія, ані „Канада” не існували)

виповів я не одну гірку правду і на адресу членів консервативної партії, а навіть один з них виступив через „М[авпяче] дз[еркало]” з партії і пішов, як звичайно, шукати потіхи у цієї славної вістунки всіх покривджених „Укр.” голосу. І коли б консерватори хотіли гніватись на мене, то мали б не мало до цього причин, тільки що у них лишилося настільки чесноти, що мають відвагу проковтнути пігулку мовчанки, чого не бачимо у других грішників.

Друга зброя, якою послужилися всі члени ліги, це твердження, що я скінчений дурак. Годі мені самому збивати таке твердження, і я скористаюся поміччю самих-таки моїх противників.

Дуже сумне виставляють собі свідоцтво канад[ійські] вчені діячі, коли, знаючи, що я дурак, спровадили мене до Канади як визначного чоловіка (лист секретаря комітету вінніпезького курсу до Шкільного союзу у Львові), водилися зі мною, оголошували мій відчит на концерті, що відбувався в часі, коли я був шойно на океані, водили мене перед народ на платформу як незвичайне диво, хотіли в „Укр.” голосі помістити мою фотографію і пр. пр. Коли я дурак, то що думати про тих, що зі мною носилися як циган зі ступою! Тут вже не стає вислову на їх сквалфікування.

А при тому таке твердження збивали мої студії, про які ні один з канад[ійських] великанів навіть не сміє мріяти. Але і на це є рада. Вправді, колись вони мене вважали таки розумним, а навіть небуденним чоловіком, чого доказом є їх точне знання мого життєпису, моїх поезій і т.п. (я признаюся ані одного канадійця не найшов таким цікавим, аби живучи в Галичині, зацікавитися його життєписом), але тепер вони на раз змінили свій погляд. (В Канаді погляди міняються щосуботи враз зі зміною білля.) Тепер вони прийшли до заключення, що мої поезії, в які вони донедавна вчитувалися, не варті торби січки (бідний Франко і десятки інших моїх критиків, аж канад[ійські] критики забили вам цвяшка в голову...), а на мої студії, на які вони спершу дивились як теля на нові ворота і їх все підкреслювали в своїх часописах, можна начхати.) Вправді, вони, ідучи за приміром англійської Канади, вислали „наймудрішого” з-поміж себе на такі самі студії до Галичини, але це щось інакше. І саме тому вони завирокували далі: вправді в тебе є студії, до яких ми можемо лишень зітхати, але це не вадить, аби ми тебе вважали дураком. Бо канадійський воздух вже те має в собі, що з неграмотного пастуха робить найбільш образовану і розумну людину, а з вченого європейського квадратного дурня. Так, бодай, каже вегревільський лейтенант Пітер і Гикавий, і Глова, і „місіонер” Бачинський. Значить так воно і є. І хоч ми недавно вибурили по цілій Канаді, що ти неабияка птиця - професор, вчений, поет і т.п., то одначе, придивившись тепер ближче до твого чола, носа, штанів і квасного молока, яким живився, прийшли до заключення, що ти типовий ідіот, дурень, дурак, квадратний дурак, осел, мавпа, податковий пияк „енд со он”. Виходить з цього, що кожен, хто приїде до Канади, стає дураком - на що я

почасти годжуся, признаючи, що лиш божевільний зможе зважитися їхати між українських індіан, що живуть по канад[ійських] містах. Хіба оправдує його те, що він їде на студії, як їдуть до Середньої Африки, або до Північного бігуна. А коли і це не допомгло, старалися мене здискредитувати моїми інтимними відносинами і, між іншим, навіть зробили відкриття, що я їхав до Риму по причині нещасливої любові, значить, я крайньо зіпсована людина. І так зробили з мене романтичного лицаря та й зазначили, що вони любові взагалі не визнають, бо самі є речниками тільки худобячих інстинктів. Потім ще зробили відкриття, що я воював з Франком, і знов могли мені підхлібити; бо хіба аби бідний академік міг стати до боротьби з найбільшим галичанином, то на це він мусів би бути все-таки неабияким чоловіком.

От такими гарматами вистрелила проти мене вся союзна армія, аби мене представити своїм читачам невмінняємим. Можна надіятись, що після невдалої спроби з мою депортацією на європейський берег, про що також було написано аж кілька статей, свята ліа витягне з усіх згаданих вище тверджень ще остаточну консеквенцію і так, як це було недавно в чорносотенній Росії з драгоманом Петровим, оголосить мене божевільним (від наглого дурацтва до божевілья лиш один незначний ступінь), і одного дня „Укр.” голос wraz з іншими народними і канадійськими полісменами витягне мене з моєї бредонської домівки за волосся і на силу замкне в заведенні, що червоніє своїми стінами під Брендоном. Після всіх цих невдалих змагань, аби мене викинути з Брендону, після змагання розбиття семінара, після юдження проти мене принципала і учнів, після погроз, що не вернуся живий до Галичини, після невдалої боротьби всієї союзної армії -- можна надіятись, що мої приятелі і на цей остаточний зважаться крок. І ніхто не подивується, для нікого не буде це несподіванкою. (P.S. „Канад. фармер” вже виручив “У. голос” в тім ділі.)

Хотілося б на цьому місці поговорити дещо на тему логіки, відтак етики, але цього не зрозумів би в Канаді ніхто, за винятком одного вегревільського вченого п. лейтенанта, а для одного я не пишу „М. дзеркала”.

Це був підклад славної кампанії. Щойно на цьому підкладі була оперта вся дальша акція війни. І посипались кулі... Хто мав відвагу перечитувати „українські” газетки, тому не треба пригадувати скільки і яким страшним смородом доносило з поля битви. А для несвідомих, для тих, що не придивлялись до боротьби лицарів з-під чорної звізди, не буду малювати образу небувалої кампанії. Коли самі войовники захворіли від смороду, яким на мене прискали, і на раз всі замовкли, то що може статися з невинними людьми, що до смороду картачів україно-канадійських донкіхотів-тхірів не звикли! З признанням мушу зазначити лиш те, що ще найбільшими джентельменами показалися „товариші” і Крат. Перші вдовольнилися тим, що назвали мене мухомором і ідіотом, а симпатичний товариш Павло назвав мене лиш татариним і zdeградував мене зі становиська дійсного вчителя на

нешасного суплста. (А кажуть, що „товариші” не надають уваги до рангу буржуїв-урядників.) Але знаю, що Крат, хоч він і вміє потрясти основами всемогучої Росії, не в силі мене zdeградувати, я не гніваюсь на нього зовсім. „Дурневі і Бог не противиться”. Що вже не набризкалися калом християнський „Ранок” і ліберальний „Канад. фармер” - про це розказав би. Це кожен може собі уявити, хто хоч раз мав у руці ці митки до чищення каналів. Вони придержуються шекспірівської засади: „Ів ай гед мой моут, ай вуд байт... ін де мінтайм, лет мі бі дат ай йем”. Отже не буду їм дивуватися. Замічу лише, що Гикавий в однім числі своєї митки бризнув на мене калом аж в шістьох статтях. Цих вовків не перебреше і сотка псів. Скільки з'їв я їх здоров'я, це можна здогадатись легко... Про почтивий „Укр.” голос” я вже мав нагоду говорити. Але не завадить поговорити про нього ще дещо, а особливо про його неоціненного співробітника п. лейтенанта джека Пітера. І про це вже в другім розділі.

Замикаючи цей дуже загальний огляд, повторюю за Гикавим: Так потоптала по мені вся Канада. Можна сміливо сказати - вся, бо, вправді, здержалися від „топтаня” едмонтонські „Новини”, а противно, мали на стільки відваги, що потопталися по йолупкуватих головах донкіхотів, та й „Канад. русин”, що іменем своїх читачів, яких число переростає в п'ятеро число читачів органів всієї союзної армії, вважав своїм обов'язком взяти в оборону зрадника, а в кінці і „Канада”, що вправді мене не боронила (це характеристично), але бодай по мені не топтала -- але те не вадить, аби сказати сміло і певно -- вся Канада. Бо прецінь, звісно, що Канаду репрезентують троцькісти, яких речниками є „Ранок”, „Канад. фармер”, „Кадило” і „Український голос”. Всім другим до неї зась!

31 березня, 1914

Мавпи з „Українського” голосу

Най ся дурні вчать, я і без того розум маю. (Нар. припов.)

Отворяючи свій мавпячий цирк, я розпоряджався досить слабкими силами: мав один оказ горила іменем Павло, деяких мавпюків „незалежних” і громаду безіменних мавп. Та мій мавпячий цирк зродився під щасливою зізвюдою. Цілою лавою посунула мавпяча порода, щоб в нім заангажуватися до гостинних виступів, і мені вдалось створити такий „Стампід”, який щодо числа і якості „кавбоїв”, биків і мавп перевищує славний цирк „Баффало Біл”. А найбільше прислужився мені „Український нойс”, випиуючи для мого цирку альбертійського джека в особі лейтенанта Пітера і призначуючи йому ролю блазня в моім цирку. Монополісти з „У. нойсу” взагалі славні інтриганти. Вони все держаться тактики польських панків, що міститься в девізі: „Пусьціць русіна на русіна” - і в цьому якраз полягає їх перфідна поступовість. Як йдеться про вижиття небезпечного собі, а через це і ненависного єпископа, то вони пустять на нього своїх цуциків „пресвітеріан” і взагалі релігійних банкрутів: так само вони знайдуть цуциків на Крата і на мене, і взагалі на кожного, хто їм нелюбий. Самі вони лояльні і такі щирі, хоч до рани кожного клади. Вони все невинні. Вони самі не гавкали на мене, ні! Вони зорганізували лишень товпу вуличних крикунів і зграю цуценят з чужої вулиці, а як було і цього замало, тоді пустили на мене і свій „резерв”. Пустили якогось нещасливого Мороза, що озлобився на мене, що я смів критикувати англ[ійські] „вистави штуки”, „театри”, і т.д. і тим образати його почування джека, який думає, що нема нічого понад канад[ійську] англійську культуру, який озлобився далі, що я позволив собі закпити зі славної канад[ійської] „волі”, видумуючи анекдот про дівчину в готелі і цим знов образив його англійський патріотизм. Це була перша мавпа, доставлена „У. нойсом” до мого цирку. Від неї я дізнався, що „У. Нойс” надзвичайно вразливий на образу його „англійського” патріотизму, та що він позволяє у себе хляпатись усяким неграмотіям, які не в силі своїм телячим мозком зрозуміти суті сатири. Це було перше мої відкриття і мій плюс. Та вже безмежну втіху подали мені імпресарії з „У. нойсу”, доставляючи мені вищезгаданого клоуна з Вегревілю.

Так як жиди, коли до них прийде гість, витягають з бебехів своє жиденя, ставлять його на середині хати і кажуть: Мойшеле, покаж, що ти уміш. І Мойшеле кланяється і зачинає папляти: „Що ти єстесь? - Поляк мали і т.д. - так само поступив „У. нойс” із джеком лейтинантом. „Він каже, що ми неграмотні - ану, покажи йому, що ти знаєш!” І виходить клоун на платформу, простирає свій павячий хвіст, потрясає своїми дзвіночками та й давай тріпати

мов в гарячці: „Падам до нуг”, „довідзенья”, „габ ді егре”, „ауреуар”, „гуд бай” і т.д. Чи це не типовий цирковий блазнюк? Чи уступає він чим-небудь цьому блазневі з вертепної драми з XVIII в., представленому так знаменито в ролі шляхтича, що виходить на сцену і як лейтенант Пітер лепече:

„Жеби ви знали, що я єстем з дзяда,
із прадзяда шляхтич уродсоний.

Я булем у Львові,
Булем і в Кракові,
Булем і в Кіові - і т.д.

Падам до ног ясновельможного пана.”

Ані на волосок не змінився наш цирковий клоун в ХХ в. під сонцем Канади.

Ми, галичани, маємо свій спеціальний погляд на лейтинантів, що то цілими ночами помагають Мариськам помпувати воду і тому небагато можна від лейтенанта вимагати. І хто здивується, як лейтенант на приказ свого імпресарія з „У.н.” перейме на себе ролю циркового блазня?

Признаюся, що з трепетом вожу пером по папері, бо я - простий гемайний знаю, що значить військова субординація. Але коли вже взяв на себе обов'язок здвигати пам'ятники всім канад[ійським] дуракам, то чому мав би поминути найбільшого? А до того я зважився знехтувати субординацію в ім'я канад[ійської] „волі”, яка ставить Макарія вище митрополита, або єпископа, яка дозволяє недоукові бути редактором газети, а укінченому гімназистові експедитором тої самої газети.

Що п. лейтенант так охоче поспішив на зазив свого імпресарія, це зрозуміє кожен, хто 1) знає вроджену ненависть лейтенантів до вчителів (ще не було в австр. армії лейтенанта, який би покінчив цілу гімназію); 2) знає, що наш лейтенант є „незалежний”; 3) що він є нотарем. Хіба цих мотивів ще мало?

Але берімся до портрету лейтенанта-джека. Аби переконати мене, що він не лишень мені дорівнює, але що перевищує, п. лейтенант вистогнав аж три латинські фрази, які з текстом не мали нічого спільного. (Гриць Щипавка знає їх аж п'ять, хоч гімназії не бачив.) І шойно тепер, здавши іспит на вченого, цей знімчений Юрко - перепрашаю! „сканадізований” лейтенант взявся враз з „Ранком” критикувати мою поетичну творчість. (Зазначую, що всі мої противники воюють тими самісінькими аргументами - і це варта також записати в пам'яті...) Щойно тепер прибирає він міну капрала, що має перед собою рекрута, і стає мене бити.

Перш за все англійська мова. Як то! якийсь ігнорант сміє нам дорікати, що ми скинули з себе галицьке лахміття, хамську мову і присвоїли собі жаргон канад[ійських] англійців! Цього ще треба! Та ж ми хочемо бути „канадійцями” з тіла і крові; ми вже така нація, що все мусить бути погноєм других. Зате ми багатіємо. Чи міг же я,- каже лейтенант, - мріяти в Галичині, що буду нотарем,

буду мати льоти, ферми, буду директором каси? А все те здобув я завдяки мого „сканадізування”. Вправді мене ще і тепер вважають бувші готельники, почмейстри канадійські „галішеном” і б’ють по морді, але мушу випити „гірку сію чашу” за провину моєї матері, що видала мене з галішенської утроби. Та слава Богу! англ[ійський] жаргон вкорінився на добре в нашій народі і цим треба лиш тішитися. Отже перед нами типовий раб, зангліщений ренегат, що в ім’я доляра знесе всяку образу і буде „лизати цю руку, яка його б’є” (Франко). І треба зазначити, що всякого калібру „поступовці” всі так думають. Президент поступовців з „Українського” голосу голосить, що нам начхати на Хмельницького, а зате [треба] вчити історію Канади; „товариші” чхають на Україну в ім’я щастя пролетарів і їх басів-мільонерів; „ліберали” з Гикавим поробились англо-русами; а ці нещасні „незалежні” вже з кістками пірнули в утробу всеанглійського смока. Та це все не перешкоджає їм усім носити жовті кокарди і чогось дуже піклуватись укрїнським хлопом.

І хто цій великій любові до англ[ійської] раси буде дивуватись, що лейтенант-джек кпить собі з того, що рідне, а навіть з тих, що відчувають тугу за рідною землею? Яничари все були такими. Вони все цинили більше чуже болото ніж рідні запашні левади. В цьому якраз лежить їхня „поступовість” -- а в Канаді кожен мусить бути поступовим. Бо поступовість так вигідна! Вона ж дає патент на торгування всім, що народові дороге, за що він бореться і жертвує не раз особисте щастя; дає їм патент на ренегатів і хрунів. І тому і наші джеки одушевляються, і дорожать англійською мовою, ліберальною перлерацією до інших народів і їх брутальністю, трамваями, церквами і театрами, що є розсадниками деморалізації між дітьми, „кортами”, моличниками -- моральними і такими правдивими -- усім, що не наше. Їх „англофільство” (це нова хвороба попри давнє поляко- і русофільство) не має границь. І тому тепер не дивуюся, що п. президент „У.н.” загвоздив справу „Просвіти”, коли побачив, що її ціль виховувати народ у національній душі, що деякі бредонські джеки викрикували, коли тутешня читальня між іншим отворила курс науки рідної мови для малих дітей, і що всі джеки вінніпезьких газет між найбільші мої провини поклали те, що я позволив собі скритикувати тутешнє англофільство і шовінізм англ[ійських] „лібералів”. А англійці нарікають, що не можуть засмілювати (перепрашаю! сканадізувати) „галішенів”... якби вони могли влізти в рабську душу таких лейтенантів Морозів, Арсеничів, Гловів, Гикавих і др., то певно їх песимізм дістав би в лоб.

Але дивімся на сцену, на popis вєгревільського клоуна.

Задивившись на своїх товаришів Глову і Гикавого, які старалися за всяку ціну виказати, що неграмотний чоловік все більше знає, як чоловік з університетським освітанієм, він і собі старається цю тезу доказати і пише бундючо: „доктор Галіціанус азінус Канадіянус”. А щоб її підперти доказами, він величається, що в Канаді він скинув із себе весь баласт знання і зробився

медведем і добре на тім вийшов. Він навіть жалус, що змарнував пару літ на здобування знання, бо коли він тепер сидить на фермах і є власником дуже рентового адвокатського „офісу” та дивиться, коли вже заокруглить свій масточок на пів мільйона, то що було б сталося, як був би він, замість вчитися, відразу пішов на „баса” до копалень золота! А впрочім його колега Свобода має лиш два нормальних класи, а є старшим адвокатом від нього. І тому він випрацював такий чудовий шкільний законопроект: або вчити усіх однаково, або нікого. А що! не чудова думка? Одначе з огляду на те, що усіх однаково вчити не можна, бо є тумани або урвителі, яких ніяк не удержиш в школі (це знає лейтенант по самім собі), то він рішився на друге: не вчити нікого нічого. Він разом з Шекспіровим Вендиктом (Мач аду абовт нотінг) знає до „скул” тільки риму „фул” -- і тому він на школу чхає ак на найбільшу глупоту. Він повторює за принципалом університету з Ловейн: „Ай гев ей докторс кеп. Ай гев тен тозенд фл. е ір вітавт Грік; Ай іт гартілі вітаут Грік: енд ін шорт, ай донт нов Грік, ай ду нот белів дер ис ені гуд ин ит. (О. Голдсміт: „Да Вікар ов Вейкфілд“)⁵⁷. „Ай іт гартілі вітавт грік”... Те саме повторив за лювенським принципалом і п. лейтенант. Це головне - все проче суста... Пощо в Канаді знання, коли тут ведмідь як от лейтенант є багачем, випинає гордо живіт, може кпити з бідняків австрійських з університетськими студіями, що вони не мають за що купити марки на лист, бо в Галичині нема копалень золота і страйколомів, та що він не мінявся би зі мною, професором, хоч він і дурак, і неотесаний медвідь? О так: „Сом райз бай син, енд сам бай вірчю фол” (Шекспір). (В скобках замічу; що я йому вповні вірю, бо праця в душних заповітрених шкільних залах, це не те, що торгування льотами і роблення контрактів по кількадесят долярів за штуку. Але скажу і це, що я не мінявся би знов з його „становиськом” - хоч я не маю ферм, ані адвокатського офісу, ані каси, ані копалень золота, а навіть часом не маю чим оплатити листа.)

Щоб виказати ще більше свою тезу про всяку безосновність образования, він наводить факт, що в Канаді може бути міністром просвіти навіть „ковбой” (мабуть сам п. лейтенант має аспірацію на теку міністра) і що тут зовсім не треба образованих людей. Я йому вповні вірю, бо знаю сам, що альбертійський міністр просвіти навіть не чув, що є на світі український народ, доказує, що його не було і нема, а є лишень якась циганська порода звана „галішенами”, а з цього виходить, що в школах не треба вчити по українськи. П. лейтенанту такі міністри до смаку - мені вони не подобаються і я далі придержуюся своєї гадки, що „кавбоі” мають бути „кавбоями”, готельники готельниками, а копальняні „формени” „форменами” -- а на міністрів, адвокатів, почмейстрів, священників і т.п. треба таки людей з якимось знанням. Тоді не будуть наших дітей гнати зі шкіл, а по поштах не будуть лейтенантам „лакерувати” пики. Але п. лейтенант дивиться на цю справу оком „формена”, а до того лейтенанта, який має на інтелігента таку оцінку: „Ви в цивілю доктор

філософії, але у військовці ви дурак”. Кожний має свою точку зору -- а якже! І тому я не дивуюсь, що наші неграмотні адвокати, душпастирі і редактори є такими завзя тими прихильниками Ніцшівського клича: “переоцінка всіх оцінок”. І не дивуюсь, що п. лейтенант поклав хрестик на цілому своєму знанні, здобутому в нижчій гімназії, бо якби він був на нім оперся, то був би мусів нині тяжко працювати -- а він відразу хотів бути „форменом”, чому на перепоні стояло викликане школою почуття сорому і людської гідности та свідомість, що продавання наших мужиків на штрайколомів є злочином. І цю благородну рису охрестив здичілий лейтенант що, як сам признається, валявся в каналах, назвою „хитрости учених” -- хоч цілий світ називає це чесністю і культурністю. Це також одна з тих канадійських переоцінок всіх оцінок, або інакше недооцінювання того, що чоловіка робить так зв. „гомо сапієнс” і відрізняє від бидляти, а що найліпше від звироднілого дикуна, що так імпонує п. лейтенантові. І можу впевнити зджекавілого лейтенанта, який величає канад[ійських] панів за те, що вони самі мастяють собі автомобілі, а пана міністра за те, що він під час виборів висадив фермерові на віз теля, що це зовсім не є доказом здеморалізування Канади і що ці панове зовсім не наставилися цілуватися з „кавбоями”, які репрезентують українську канадійську т.зв. інтелігенцію. Як не є доказом великого патріотизму жертвувана п. лейтенантом перед виборами більша сума на рідну школу. В цім саме і криється вся перфідія канадійських політиків, що вони перед і під час виборів обіцяють виборцям небо. Але тільки в цім часі. Та й може бути п. лейтенант певний, що кожен гал[ицький] інтелігент дуже радо буде ходити коло свого дому і грядки, а навіть помастить собі автомобіль - аби лиш їх мав. Та в Галичині нема копалень золота, а хочби і були, то в них наші люди не були „форменами”. Так само там не можна на виборах заробити автомобіля.

От так бачите, п. лейтенанте, скільки наплели ви дурниць, і яку нужденну відіграли ви в мавп'ячому цирку ролю. А все те мабуть тому, що ви на силу хотіли бути „демократом” і відкинули від себе і цю дрібку інтелігенції, яку могли винести з гал. школи, а за всяку ціну старались виказати, що ви „деспотатлі ігнорент”, як каже М. Твейн. І тому позвольте мені на закінчення поговорити з вами широко.

П. лейтенант! Я вас не знав, ані не хочу знати, та скажу вам одверто, що мені вас жаль. Вас дуже скривдили ваші товариші „безпартійні” і „незалежні”, пускаючи вас на арену мого цирку. Виступаючи в такій непочесній ролі, боронячи гидоту, яку dokonують канад[ійські] псевдопатріоти в білий день, подаючи їм до цього руку і виявляючи всю безодню глупоти і рабства, ви тим самим дали доказ, що ви нічим не різнитесь від всіх мавп, яких назбиралась в моєму цирку така сила. А це може сильно пошкодити вашій політичній кар'єрі, бо альбертійці можуть прийти до заключення, що цілком нема їм чого жалувати, що ви не виийшли їх заступником до парламенту та що

в особі Шандра знайшли ви гідного заступника. І хто зна, чи вдруге схотять вас поставити кандидатом навіть за ціну ще більшої „жертви” на народні цілі.

О, вам сильно підставили ногу ваші вінніпезькі імпресарії. З вами сталося таке, як з тим дядьком, що „залізе у воду, та й не знайде броду”.

7 квітня 1914

Про супремачію⁵⁸ в Канаді

Quousque tandem⁵⁹ ... Таким окликом обурення, що є виразом широкого патріотизму, починає п. лейтенант з Альберти свою філіпіку проти мене. Як колись Ціцерон кинув таку заповідь безпощадної боротьби проти зрадника Риму Катіліни - так і п. лейтенант Петро з Вегревілю вдарив мене на поклик панів з „Укр[аїнського] голосу” з великим завзяттям, як проти канадо-українського зрадника Катіліни. З цього можна виносити, що він і його партійники, як колись Ціцерон, не будуть перебирати у способах боротьби, бо ними руководить одна ідея - добро загалу, добро загроженої вітчизни. І вони не перебирають у посередниках. Та й хитрі ж вони з біса! Вони знають, що моя справа чиста, що виступаючи проти мене, боронячи болота, в яким бредє більша частина тутешнього громадянства, вони сильно скомпрометуються. Але треба чей же щось робити. Якби так Карманський був дав „Мавпяче дзеркало” нам, то ми, містячи його у своїм органі, були б могли робити міну, що критика його не відноситься до нас, а до тамтих інших. І були б могли далі його в Канаді толерувати, ним хвалитись, а навіть помістити його фотографію, як це ми хотіли вже давно, тільки він на це не годився. Та він зробив нам „збитка” -- пішов з критикою до -- „Канади”. Що ж нам робити? Мовчали годі (хоч це було ще найбільш розумним), а виступати проти нього відвертим боєм непорадно, бо грозить компрометацією. Та від чого наші нахолки? нашо держимо зграю цуциків? Гудзя! „Пусціть русіна на русіна!” -- як мовлять вельможні польські володарі. І цим рецептом покористувались панове з-під чорної звізди -- перепрашаю! -- редактори „Українського голосу”.

Перш за все, стягнули до цієї святої війни всіх можливих союзників, заприязнених держав, а відтак напустили на мене цілу зграю доморошених цуциків з великим кундулем з Вегревілю на чолі. Всіх і вся закликали до святої війни. Розписали і розіслали універсали до всіх, з ким лучить їх спільний „бизнес”, а навіть і до тих, які зним не хочуть мати нічого спільного, до едмонтонських „Новин”. І це було їх тактичною похибкою. Вони не припускали, що може знайтися хтось, що бридиться поганню монополостів від канадо-українського патріотизму--та на їх жаль такі люди є. Всі цуцики вдарили на мене на даний п. адміралом Арсеничем знак. Одні лиш „Новини” зрадили союзу армію. Мені прикро, що я не можу читачам подати фотографію історичного документу листа, яким „Український голос” накликав усіх до війни проти мене, але це сталось неможливим по причині тактичної помилки з мого боку. Генеральний ворожий штаб дізнався заскоро, що я віднісся до „Новин” за цим цінним документом, і один з генералів віднісся до п. Стечишина у Вінніпезі зі строюю загрозою, що якби його брат, редактор

„Новин” відважився мені послужити цим універсалом, то він його знищить безпошадно. Воєнний час, польові доразні суди - нема жарту! Я сам зрезигнував з цього документу, бо не хочу аби жертвою у війні впад замість мене хтось інший. Однак факт є фактом. Є також фактом, що генерали з „Українського голосу” уміють послугуватись і насильними посередниками, як ось і в цьому випадку. Бо вони трибуною усього народу, їм усе вільно.

І так на даний знак вдарила на мене вся союзна армія: і Глова, і Гикавий, і всілякі незалежні, духовні отці (вони у війні теж потрібні), і в кінці сама „непобідима армада” „Українського голосу”, де виклювався при щирій пораді Глови плян спільної акції воєнної, де всім союзникам святив ножі на мене „о.” незалежний, де вони присягали не вернути з поля воєнної хвали, поки мене не знищать, навіть хочби мала в цім огні битви потерпіти загальна справа, вітчизна. Бо де дрова рубають, там летять і тріски. Такою тріскою є одинока на цілу Канаду педагогічна наша інституція, де виховуються вчителі, що вміють по-українськи читати і писати -- брendonський семінар.

Як вони чудово все уміють обдумати! -- Не побидимо його в одвертім бою, так для чого ж воєнні хитрощі? Відтягнім від школи учнів, вмовимо їх, що там сидить чорт в особі Карманського, скажемо їм, що там нічого не навчаться, що там пороблять з них католиків і т.п. іт.п. Впаде школа -- не стане в Канаді і нашого ворога.

Як обдумали, так і зробили. Учнів, за винятком тих, до яких не могли дістатись на ферми, повідтягали, принципалові школи сказали, що учнів нема тому, що вони бояться католицизму, який я в школі, буцім- то, пропагую. Та тим ще не вдовольнилися. Треба і старших учнів повідтягувати. І фабрикуються в ред[акції] „Кан[адійського] фермера” дописи про семінар (ч.48.). Чи треба ще Макіавеллі, щоб дав лекцію підлої тактики нашим лицарям з під чорної зірки? Ні! вони б його багато дечого навчили. План їм почасті вдався, але стоїть школа далі, а на тім виграв хіба я один, бо маю менше праці. Вийшло таке: добре так моїй жінці -- нехай мене б'ють. Правительство скористалося, бо дістало в руки атут проти наших шкіл (не треба школи -- бо нема кандидатів на учителів), а патріоти можуть лишень тішитися, що знову дали доказ, як дуже лежить їм на серці добро свого народу. „Переант аміці дум ініміці уна інтерцідант” -- (Нехай пропадають приятелі аби тільки рівночасно погибли вороги) -- оце ідейний клич манітобських діячів.

І хто ж тепер подивується, що „Український голос” є найпоступовіша газета на цілу Канаду, так ревно помагає „Ранкові” вигризати з Канади єпископа? Що він викиринив десятки віч в Канаді проти нього, представляючи його найзавзятішим і найнебезпечнішим ворогом свого народу? Хто тепер буде дивуватись, що він напустив на єпископа кількох вар'ятів, що узялись навіть до насильної проти нього акції і по невдалій спробі з яйцями, загрозили йому чинною зневагою палками? Хто подивується, що „Український голос”

дозволив собі на таку патріотичну акцію? Бо лиш його посівом треба вважати цю об'яву здичиння кількох божевільних індивідумів, яким уїдання „Укр[аїнського] голосу” додало відваги. Бо вони здібні тільки до киріння. Бо лиш на це здобудуться ідейні банкрути, які чують, що тратять під ногами ґрунт, що народ має вже досить їх роботи і що наказує їм щораз різкішим тоном на двері. А що це є мотивом їхньої скажености проти єпископа і мене, це не підлягає сумніву. До цього признаються вони самі устами свого найбільшого войовника п. лейтенанта, кажучи, що йде війна за супремачію в Канаді. Я не знав, що монополісти від канадо-українського патріотизму припусували моєму виступу аж таке далекоюсяжне значення, і можу їх запевнити, що не хочу їм відбирати виключного права на титул батьків народу. Раз, тому що я в Канаді лиш гостем, а друге, тому що волю радше подождати, аж народ сам стратить терпець і скаже їм: „Гендс офф!”⁶⁰ Для мене це буде кращою потіхою. А на це заноситься таки серйозно. Не поміг фарс з курсом вищої освіти... А що це був лише фарс, доказом цього - вислів перед учасниками одного мітингу, на яким секретар комітету цього курсу п. Арсенич заявив, що нам в Канаді начхать на рідну історію і літературу, на Хмельницьких і Шевченків -- нам треба пізнати і молитися до канадійських святих. Завела надія на виписання зі старого краю професора, що мав випрати перед народом їхні брудні, не поможе і останній жест конаючого, нинішня оборона вітчизни перед Катіліною. Трупи не могли виявити життя, не могли що-небудь збудувати і мусять погодитися з цією конечністю, що гріб і трохи смороду це їх призначення, якого вони не відсунуть від себе, хоч би як прибирали пози людей живих і діяльних. „Що гасне, то не ясне”.

Бо чи можна назвати живими людей, що кругом розносять лиш вонь смерті? Чи мають основу життя людці, що побудували її на брехні і крутарстві? Чи можуть збудувати що-небудь ідейні банкрути, які самі не знають, чого хочуть.

А щоб хтось не підозрював, що говорю фрази безпідставно, то дозволю собі відхилити трохи як на цей раз, заслону, що криє за собою тайни макіявельської політики „У[країнського] г[олосу]”.

Кожний цуцик, якої не був би він краски, воює зі мною головню тим аргументом, що я пішов на службу консервативної партії. Всім цим цуцикам я не дивуюсь, чей же якісь аргументи поза цей, що я купив собі шапку, або був у готелю, треба конечно подати, та дивуюся безсоромности „У[країнського] голосу”, котрий подібні клевети друкує, хоча дуже добре знає, що це лиш підла клевета. Бо або мають мої цуцики на думці мою посаду в українськїм семінарі, або мою участь у „Канаді”. Коли думають про перше, то в такім разі треба всіх галицьких урядників і учителів вважати австрійськими запроданцями (та й ще треба замітити, що до такого „продажу” намовляли вони мене самі, хоч пізніше піді мною киринили, аби я не став брендонським учителем. Але це

було щойно після того, як пересвідчилися, що я не приїхав до Канади на їхню службу, як вони надіялися, замовляючи мене у Шк[ільному] союзі у Львові.) Коли ж аргументують мою співучасть в „Канаді”, то дозволять, що я їм поставлю одне питання: Хто закладав „Канаду”? Я чи Ви, панове, з „У[країнського] голосу”? Хто писався на програму консервативної партії, як вона викльовувалась на 261 Форт стр.? Я тому не винен, що ви звітрили нюхом, що цей „бізнес“ вам не оплатиться, коли почули, що партія залишена на свої власні сили, і що на підмогу правительства вона не має що дуже числити, і її опустили зі злости, що не вдався „бізнес” стали проти неї рити. І щойно з цих мотивів, задля яких ви від свого новонародженого відхрестились, я зважився в ній помістити свої статті, які не були писані ані для „Канади”, ані для вас, ані для жадної іншої канадійської газети, тільки для галицького „Діла”.

14 квітня 1914

Взаємне порозуміння і поєднання

“All’s well that ends well” Shakespeare.

От так наближаємося до кінця. Можна би написати вправді ще найменше п’ять других томів і вони все були б однаково цікаві і повні нових документів, що говорять про високу культуру канад[ійської] України, але з огляду на те, що мавпи самі узялися за майстрування свого дзеркала, лишаю їм цю дальшу роботу. Вони самі найкраще це зроблять, як видно з їх дотеперішніх успіхів. О, вони чудово зроблять!

Кінчаю. Вертаюся з поля бою обезславлений, зненавиджений, проклятий всім народом, з плямою ганьби на чолі, яке кинула на мене рука великого Глови і Гикавого і ревних сотрудників „Українського голосу” і многих-многох визначних діячів, цвіту суспільности. Моя вина! моя вина! Не нарікаю, ані клену. Але що винні ті другі жертви мого злочину, яких обкидали мавпюки болотом і обхляпали слиною? Що винен митрополит і преосв. Будка і о. Сембратович і др. Щурат і львівський „Шкільний союз” і много інших, що мали нещастя може колись зі мною їсти обід, їхати разом залізницею або щось подібного? За що їм дісталось попри мене? Га, де рубають ліс, там падають тріски. Нехай будуть вибачені. Нехай не гнівається капітан корабля „Каронія”, як і йому щось дістанеться за те, що мене привіз на береги Канади; нехай і небо не прогнівиться, як собаки канад[ійські] завиють на нього, що воно не спустило бурі і не затопило пароходу, який віз зрадника. Як всім, то всім!

Справді, класична полеміка, і її варта переслати до архіву Товариства ім. Шевченка у Львові, аби колись агент науки за яких 50 літ мав духовний пир. Бо такими цінними документами високого розумового і морального рівня не повеличається навіть XVII вік нашої культури; хіба може канад[ійські] індіани, та й то хто знає... А може? Недаремно для наших джеків видають спеціальні закони, як прим. закон про обходження весілля, зовсім так як для індіан. Ця стирта паперу, записаного руками десятки донкіхотів буде вимовнішим документом чим тузин „Мавпячих дзеркал”. Не жартую, не кплю - говорю зовсім серйозно. Та й впрочім, як тут сміятись? Хто зважився б сміятись над каліками, в яких нема свідомости каліцтва? Якби у них була ця свідомість, то можна було б і сміятись, і вважати їх злочинцями. Та впрочім, хто знає?

І тому замикаю цей другий відділ „М[авпячого] дз[еркала]” вже не апельом до глузду, честі і совісті мовпюків, бе це марний труд. А впрочім, вже тепер не знаю, чи маю до діла з невиліковно хворими, чи зі свідомими злочинцями. Замикаю його з переконанням, що я найнікчемніший індивідуум, якого лише можна було вишукати в Галичині і яким вона могла заповітрити

Канаду. Я дурак, ідіот, зрадник, п'яниця, жебрак, безштанко, мухомор, татарин, нікчемник, погань, блошиця, жаба і всі єгипетські язви, як каракон, василиск і т.д. і т.д.

Так є, я все те признаю: так кажете, так, значить, воно і є: „Вокс популі, вокс Деї” (Голос люду, голос Бога). Я навіть, як бачите, доповнюю ваш словар новими епітетами. Що більше, почуття моєї нікчемности велить мені договорити те, на що у вас не стало вже сили, тому що ви своїм критичним умом розібрали лише сам вступ до мого „М[авпячого] дз[еркала]”, то я виручу вас в цій сізіфовій роботі і коротенько передам зміст всіх інших моїх статей, аби ваші читачі мали повний образ моїх провин і знали, за що мене судити, в яких провинах я броджу. Розкрию вам „вся внутренняя моя”, бо вам було зтяжко це зробити, і ви вдовольнилися розібранням [лише] самого вступу, а так, бачите, не можна. Хто скаже А, мусить сказати і Б.

Отже:

Перед цілим світом читачів найповажніших канадійських часописів, видаваних і редагованих „святою лігою”, признаю, що крім інкримінованого вступу, який згадані часописи розібрали до нитки, я ще почувуюся до слідувачих злочинів: В статті ч.5 „Канади” я образив жидів, що дуже прислужилися до розголосу нашого імені, особливо у Вінніпезі. В статті „Під знаком бика”, ч.6 я висміяв „незалежну” церкву і допустився до святотацтва. В статті „Фор сейл” ч.7 я порушив честь наших чистих як брильянт політиків і сказав, що вони виставлені на продаж, коли в дійсності вони, крім „великанів” з „У[країнського] голосу”, що все ще торгуються (прим. з пан. консерваторами), всі вже продані з копитами. В статті „Ми - Павло Крат...” ч.8 я образив найбільшого героя воюючої України, звісного Павла. В статті „Мітинг” ч.9 я описав збори українські неточно, бо не сказав, що в другій частині учасники побилися, що на цьому місці доповнюю. В статті „Америк[анська] українська мова” ч.10 я замало дав примірників цієї славної мови, бо ще не знався з джеком Пітером з Вегревілю. В статті „Горі імієм серця” ч.11 я дав неповну характеристику української журналістики, бо не узгляднув адвокатських крючок „У[країнського] голосу”. В статті „Поступ у всім ...” ч.12 я не назвав поіменно наших „поступовців” і тепер направляю кривду “Укр[аїнському] гол[осу]”, „Ранку” і „Фармеру”, а в кінці „Кадилу”, підкреслюючи, що вони є речниками поступу. В статті „Годі сміятися” ч.13 я надто серйозно говорив про небезпеку, яка нам загрожує від лібералів правдивих і тих висиджених з українського гнізда.

А що мої приятелі зачепили мимоходом і інші мої статті, які я старався закрити інкогнітом, підписуючи їх буквою К. і зрадили моє інкогніто, то мушу признатися і до цих злочинів. І так в статті „Нема то як бути щирим” ч.4 я повторив за „товаришами”, що вони погубили гроші на визволення Січинського. В статті „Питання на часі” ч.5 я розібрав статут „Запису” церков,

подаючи зміст до відома ширшого загалу. В статтях „Ігноранти, чи божевільні?” ч.6, „Педагогія швехполяків і канад[ійських] лібералів” ч.7, „Чуваймо, царство кнута наближається!” ч.13, „Чи справді небезпека?” ч.15, я порушив честь англійців-лібералів і висказав переконання, що вони кривою і насильством не пороблять нас джеками ніколи. В статті „Один епізод з Одисеї Гикавого” ч.12, я переказав один причинок до цивілізування Канади англійцями-лібералами і їх гідне похвали пожертвування у цім напрямі. В статті „Під розвагу” -- ч.8 намітив, що годилося б подумати про видертя з рук чужинців „бізнесу“, який вони роблять на наших фермах. Подібну думку я висловив ще в деяких статтях, які в цій хвилині знаходяться ще в редакц[ійній] течці. Коли ще згадати статтю „Під розвагу учителям”, випечатану у трьох часописах, де я взиваю учительство до організації і заснування свого органу, статтю в „У[країнському] голосі” про поетку Лесю Українку, кілька відповідей моїм неоціненим співрозмовникам і „Доповнення до Мавпячого дзеркала”, то це будуть усі мої дотеперішні гріхи. Більше нічого собі не пригадую. Бо цих кільканадцять статей „Мавпячого дзеркала - видання II” належать вже до слідуючої сповіді.

А тепер питаю в покорі і „сокрушенні серця”: Чи можу дістати розгрішення? Ні! Так зачнім з іншої бочки.

Чого ви мене налякались? Боїтесь за супремачію, за монополію у патріотичній роботі? Не бійтеся: я попав в Канаду случайно і так несподівано і назамічено з неї пропаду. Я навіть не приїхав сюди з подушками, аби вас не перестрашити ще більше. Я не думаю відкрити ані адвокатської канцелярії, ані торгівлі льотами, ані нової партії, ані навіть нової релігійної секти, як це було звичаєм кожного дотеперішнього імігранта. „Ай мост лук фор геппінес ін одер ворлдс ден гір.”⁶¹ (О. Голдсміт) Я тут не довго вам заваджатиму і за рік мені буде снитися мос полювання на мавп. Переді мною ще далека дорога в Середню Африку. Сюди я приїхав, аби в боротьбі з індіанцями освоїтися з небезпеками майбутньої боротьби з лвами і тиграми. Чого ж ви боїтеся? Цу-цу! На-на! не втікайте від мене: я тільки нужденний, погорджений всім світом і вами педагог, без ніякого фінансового хисту, професор та й то не від математики. Ато! І годилося скликувати на мене загальне ополчення? Фе!

А що ж? Тепер хіба подамо собі руки, як заповідав п. лейтенант. Що! ви ще гніваєтесь на мене? Отже скажу вам останнє слово.

Я тільки жартував... А-я! Хто ж би смів канадійській Україні щонебудь закинути? Справді, на цілому світі є допущена критика суспільної роботи і сатира на політиків (прим. славні портрети політиканів польських у поважнім місячнику Фельдмана „Критика”) -- але на „вольній” канадійській Україні існує окремий відділ народної прокуратури, яка такого смільчака б'є, або депортує до „старого” краю, а що найменше обхляпус болотом. Бо і що критикувати? Чи є краща країна, де можна жити так гарно як тут? І Нечуй-

Левицький пише, що козаки після зруйнування Січі провалились у безодні Ненаситця, але це неправда. Вони виемігрували на степи Канади і заснували тут нову Січ. Бо де є стільки шумних назв місцевостей або шкіл, як в Канаді? Тут і Згода і Дніпер, і Ольга, і Січ, і Дністер, і Хмельницький, і Гонта, і Гаразд, і Мазепа, і Могила, і Україна, і Поступ, і Скала, і Свобода, і Шевченко, і Тарас, і Запоріжжя, і Зоря -- словом усе, що тільки може говорити про наші традиції. Кожен шмат землі, кожна назва місцевости, кожне назвисько діяча говорить про буйну волю наших козаків, про те, що „не вмерла козацькая матка!” ось-ось збудують запорожці чайки та й спустять їх на води Чорного -- перепрашаю -- Атлантики та й поженуться орлами Україну визволити. Тут, тут в Канаді кується цей „золотий вінець”, про який так гарно співає молодий поет Пачовський. Тут на кожному кроці патріотизм, патріотизм і пагріотизм. На кожній будці патріотична вивіска. Навіть вишивані сорочки постягали ми з покійних 60-тників і дирекція „Українського голосу” випозичає їх потребуючим на час агітції. Ми навіть засимілювали жидів, поляків, москалів. І вони всі трудяться для нашого добра. Одна лиш „Канада” (брррр!) і „Новини” (ганьба їм!) зірвали з традиціями і не носять патріотичної назви, коли навіть чех Доячек зробився щирим українцем і козарлюгою і не лишень доставляє нам книжки, але ще до того видає і газету. І чи можна дивуватись, що перед нашою силою так дуже дрожать англійські ліберали?

Звідусіль океан - а на ньому один лан. Наш народ на ньому пан, - позволю собі повторити трохи довільно пророцтво згаданого вище поета, примінюючи його до Канади. Так є! Лиш ще кілька літ такої праці, і Канада буде одним ланом, але його власником буде один англ[ійський] народ, бо ми потонемо безслідно серед океани. І аж тоді буде гаразд, бо ми осягнемо стільці в барах поруч правдивих англійських вельмож; опустіє „Онтеріо”, а залюдняться „Александра” і всякі „царські” готелі нашим козацтвом.

І чому ж би Канада не мала мені подобатись?

О, вона мені дуже подобається! Подобаються „ліберали”, що за всяку ціну хочуть з „галішенів”-варварів зробити культурну націю і не жалують гроша на газети. Подобаються протестанти і баптисти, що з правдивим пожертвуванням здвигають для нас школи і церкви, будують храм нашої культури та дають нам незрівнянних душпастирів, піонерів поступу і волі, що мають своїми патронами Шевченка, Франка і Драгоманова. Подобаються отці незалежні, що скасували не лишень наш обряд але разом з ним і пекло, якого кожний з нас найбільше боїться, і які мають власть звінчати кожного солом'яного вдівця, що лишив жінку у старім краю наново (яка чудова і вигідна інституція!), та що в кінці повиганяли з „церков” богомазів, що я як естет, мушу також похвалити. Подобається Крат, перед котрим дрожать канад[ійські] правительства, що мені як українцеві імпонує: і за те, що він так ревно заходився коло визволення мого товариша Мирослава. Подобається

„резерва” з „Укр[аїнського] голосу”, що вічно стоїть на „корнері”⁶² з табличкою „фор сейл”, через що робить нашу політику сфінксом і то дуже небезпечним: тай за те, що вона має все до визичення кожній партії і для кожної okazji по кілька оказів „оглашених”, що стоять в передінку редакції. І за те, що так ревно збирає „шері” на шораз нові інституції, яких назви їй самій вже невідомі. Подобаються ліберали, що удержують наші предковичні традиції -- прим[іром] виборчі. Подобаються джеки, що ширять славу нашого козацького завзяття по широкому світу. Взагалі мені все подобається. Ох, як росте мій дух, коли іду вулицями Вінніпегу і бачу такі нотаріяльні офіси, які виховують таких Лотоцьких, що дістають в презенти від своїх „кастомерів”⁶³ 2000 долярів, аби могли переїхатися на схід: або як бачу тов. ім. Шевченка, або партійний „стор”, або тов[арство] кредитове „Союз”, або „Бесіду”, або бурсу ім Коцька! Як щемить з радости моє серце, коли дивлюся, як ревно мої учні, що вийшли з канад[ійських] шкіл „гав-аркають” по англійськи між собою і не хочуть назвати один одного хрещеним іменем навіть за ціну золота! Це ж все найкраща запорука, що Україна росте і то незвичайно швидко. Так і хочеться пригорнути до серця всіх манітобських піонерів нашої культури і вицілувати їх за те, що дали мені змогу користуватись неоціненними результатами їх ідейної і раціональної праці. Так що ж! ви від мене утікаєте?... Що це з вами? Ага - ви червонієте ... Гаразд! Про це мені тільки ходило. Моя ціль була лишень: „тіч ю сом юсфул шейм” -- більше нічого.

Я свою ціль осягнув, ви також вдоволені, бо вас перепросив, значить, можемо заспівати, як наші батьки співали.

Отже,

„Разом руки сі подаймо і як браття ся любім...”

Я ваш, я ваш! Я вже вповні канадієць! Я скинув із себе баласт галицької скрупулятності, і можете мною розпорядитися, навіть вибираючи мене до „Ради Сімох”, або приймаючи до збирання „шейрів” на будову народної різниці.

А що ж ви, читачі, на те?

Вам лишається хіба вислати дописи до „Укр[аїнського] голосу” з признанням за його щирю працю коло мого навернення, як це робили ви досі. Бо ця газетка -- це типовий оказ автореклами і самохвальби та й америк[анського] „гумбугу”⁶⁴, обчисленого на безграничну людську глупоту. Вона цим лишень держиться і буде держатись доти, доки в Канаді не переведеться глупота. А це не буде мабуть так скоро.

P.S.

Жаль мені розставатись з мою менажерією. Я так освоївся з нею: вона враз з вєгревільським клоуном нераз звеселяла мою самітню хату і тому нелегко доводиться мені розставатись з моїми мавпюками, як Стівенсові з його славним віслюком Модестайн. Але тому, що до мосі менажерії закралися

і пси, то мушу бути обережним. Бо я враз зі Стівенсоном боюся пса більше чим вовка. „Пес є далеко відважнішим, а до того йому помагає почуття його обов'язку. Як вб'єте вовка, то ви зустрінетесь з заохотою і похвалою, але як уб'єте пса, то усвячені права власності і домашніх симпатій нароблять крику, аби вас потягнути до відповідальности”. Хто знає, чи обганяючись перед псярнею, я не вбив би котрого з громади. А що б сказали тоді його пани, що його на мене натравили - редактори „Ранку”, „Фармера”, „Кадила” і „Українського голосу”?

Cave canem!

Стережися пса!

Брендон. Манітоба, 16 грудня 1913 р.

ПРИМІТКИ

- 1 дванадцять
- 2 Main Street - головна вулиця Вінніпегу
- 3 надокучати, втомлювати
- 4 quarter - монета, 25 центів
- 5 вулиці
- 6 авеню
- 7 хати
- 8 CPR (Canadian Pacific Railway) - Канадська тихоокеанська залізниця
- 9 земельні наділи
- 10 жителі
- 11 на розі - з англ.
- 12 хресні батьки
- 13 священник - заст.
- 14 лом
- 15 бідолахи
- 16 дюйм - діал., заст.
- 17 тенети
- 18 з чемности
- 19 крамниці
- 20 загибель
- 21 на північ
- 22 ім'я якому
- 23 прізвище
- 24 священник
- 25 збори
- 26 до розгляду
- 27 земельні наділи
- 28 і так далі
- 29 хресні батьки
- 30 сгомосць - його мось, звеличення
- 31 Canadian Pacific Railway - Канадська тихоокеанська залізниця
- 32 розповсюджувач
- 33 обожуємо
- 34 знищення
- 35 Тут від редакції йде наступне зауваження: "З цим листом 'Мавпяче дзеркало' мало закінчитися. В останній однак хвилі, коли цей лист був вже надрукований, отримали ми ще 'доповнення' і 'додатки' -- так отже 'Мавпяче дзеркало' буде тягнутися ще дальше, на злість тим, що себе в нім побачили. - Ред."

36 Митрополит Андрій Шептицький відвідав Канаду в 1913 р., домагаючися для Української Греко-Католицької Церкви право діяти в Канаді. Після цього Микита Будка був назначений єпископом на Канаду і церква розгорнула свою діяльність.

37 конюх

38 В.А. - бакалявр

39 кшталт

40 кам'яні щити на фортецях

41 Young Men's Christian Association - Християнська асоціація юнаків

42 не дратуйтеся

43 негідники, мерзотники

44 пропозиція

45 велич

46 вдягнені

47 робота

48 договір - з англ.

49 зарплата - з англ.

50 керівник - з англ.

51 вершки - з англ.

52 прибічниця руху за надання жінкам однакових виборчих прав

53 як ся маєте? - з англ.

54 байстрюки - діял.

55 вигнання

56 оплата, компенсація

57 Oliver Goldsmith, The Vicar of Wakefield

58 почуття вищости - від англ. supremacy

59 до яких пір

60 руки геть! - з англ.

61 Мушу шукати щастя в інших світах - з англ.

62 ріг (вулиці) - з англ.

63 клієнти, покупці - з англ.

64 шахрайство - з англ.

\$1000